25 Mayıs 1957 Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 158

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı : 159

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi :

Metin TOKER

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumî Neşriyat Müdürü:

HAMDİ AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe :

Desen Klişe ATÖLYESİ

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone Şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları :

3 renkli arka kapak (Tam Sayfa : 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih : 28.5.1957

Kapak resmimiz:

Cemil Sait Barlas

Açmıyan gülün dikeni

Kendi Aramızda

Bahar havası hakkında

Demokrasimizin 12 inci yılında milletçe en büyük arzumuzun hâlâ 1950'nin hürriyet havasına kavuşmak olması ne hazin.. Biz kaybettiklerimizi elde etme yolunda 1950'yi hazırlayan İnönüden "örnek adam" olmasını bekliyorduk. Fakat o, bilhassa son aylardaki tutumuyla, "bahar"ı uğruna ümitlerimizi kışa döndürdü. Bizim gün geçtikçe asılan suratlarımıza rağmen, "örnek adam"ın gazetelerde "iktidarın başı" ile karşılıklı gülen resimleri çıkıyor. Acaba İnönü kendisinden hâlâ ümitle bir şeyler bekliyenlerin haline mi gülüyor?

Fuat Ökmen - Ankara

★

AKİS'in 157 inci sayısındaki "Manzara" başlıklı yazıyla çok kimsenin aklını kurcalayan mühim bir noktaya parmak bastınız. Bütçe müzakerelerinden sonra doğan bahar havası içinde Sayın İnönünün İktidara karşı tutumunda tam bir sükûnet hâkim. Bunu Metin Toker'in hapisten kurtarılmasına yoranlar, gazeteci hâlâ hapiste olduğuna göre yanıldıklarını anlamış olmalılar. Ama 1954 seçimlerinden sonra bir parti kongresinde söz alıp 3,5 milyon vatandaşın kendilerine rey verdiğini ve Muhalefet vazifesinin de İktidarda bulunmak kadar ehemmiyetli olduğunu bizzat ifade eden İnönünün şimdi de susarak bu "mühim vazifeyi" niçin lâyıkı vechile ifa etmediğini anlamak çok güç..

Nazmi Usta - İstanbul

★

Tek partili hayattan çok partili hayata geçmemizi sağlayan "vasat"ı hazırlayarak demokrasimize en hayırlı değilse bile, ilk hizmeti yapan İnönünün 1946'dan bu yana iç politikamızın akışını dikkatle takip ettiğine inanıyorum. Bu sebeble "bahar havası" vesilesiyle kendilerine yapılan haksız tarizlere katılmama imkân yoktur. İnönü tarihi şahsiyeti ve büyük mesuliyet duygusuyla en iyi yolu tereddütsüzce bulabilecek ve o yolda azimle yürüyecek bir devlet adamıdır. Şüphesi olanlar, hakikatı pek yakında göreceklerdir.

D. Enver - İstanbul

★

Cihat Baban, Yeni Gün'de çıkan bir başyazısında "tarihi mesuliyet"in Menderesin omuzlarında olduğunu yazıyor. Tarihin hüküm vereceğini şimdiden tahmin etmek güçtür. Ama ortada tarihin hükmünü bekliyen bir mesuliyet mevcutsa bunda muhakabe ile mükellef ekseriyetin payı yok mudur? Sayın başyazar biraz da bu nokta üzerinde acaba neye durmuyor?

Hilmi Althandağ - Söke

Politikacılar hakkında

Siyasî hâdiseleri ve AKİS'i yakından takip ediyorum. Çok defa isabetle salladığınız baltanız, Bölükbaşı mevzuuna gelince, nedense, her defasında taşa çarpıyor. Anlamıyoruz, devlet adamı olabilmek için ille meydan muharebesi mi kazanmalı? Yoksa demokratik müesseseleri bütünü ile kurmadan demokrasiyi mümkün gören ve teşebbüse geçen, bu suretle de bu günkü şartların en büyük mesuliyetini taşıyan bir politikacı mı? Kışın köşkünde dinlenip baharda İktidarın başının yanında yer alan ve yazın da plâjlarda "çivileme" öğreten kimselerin peşinde gitmekle devlet adamı olunuyorsa bizde devlet adamı çok bol.. Varsın Bölükbaşı da devlet adamı olmayıversin, ne çıkar?

A. R. Sarıbay - İzmit

★

Aslen Niğdeliyim. Geçenlerde görüştüğüm bir hemşehrim bana Niğdeye asrî cezaevi yapıldığını haber verdi. O kadar memnun oldum ki, sormayın. Demek bizim bakan yetiştiği memleketi o kadar düşünmüş.. Eskişehirli bakanlar 1950'den bu yana şehirlerini yollarla, fabrikalarla kalkındırırken bizim Niğdeli Bakan da, hemşehrilerimin elinden bir kaza çıkar da hapse düşerlerse hiç değilse cezalarını rahatça bir şekilde çeksinler diye düşünmüş... Yetmez mi?

Yaşar İnan - Ankara

★

Adalet hakkında

Gizlilik kararı olmadığı halde AKİS dâvalarında Ankara Toplu Basın Mahkemesinin kapısı iki celsedir yüzümüze çarpılıyor. Geçen celsede yüzlerce dinleyici -tâbir caizse - atlatıldı; bu celsede de aynı şey oldu. Okuduğumuz kitaplar mahkemelerin aleniliğinden bahseder. Hocalarımız da "mahkemeler, hukukçunun laboratuvarıdır" derler. Fakat gelin görün ki bir vatandaş aleni muhakemeyi dinlemeye geliyor, polisin "yasak" ihtarı ile karşılaşıyor. Bir hukukçu laboratuvarında çalışamıyor... ve dâva daracık Asliye Mahkemesi odasında görülürken Ağır Ceza Salonu bomboş duruyor...

Yücel Kocabaş - Ankara

★

Mecmua hakkında

Hilton'un Roof barında veya tarasında Ankaranın kalburüstü ve kalbur altı eğlence yerlerinde keyif çatmak imkânına sahip olmadığımız için tek eğlence vasıtamız: Radyo.. Eskiden bu işle uğraşırdınız. Şimdi nedense yakasını bıraktınız. Bu bizi Radyonun tahammülfersa programları kadar üzüyor. Bırakın programları şu spikerlerin nezleli sesleri, kekeleyip öksürmeleri, tıksırmaları yok mu, yegâne eğlencemizi bize zehir ediyor.

Mürşide Plevne - Ankara

YURTTA OLUP BİTENLER

Demokrasi

Parlak resmi kabul

Hâdise 15 Mayıs akşamı Ankara Palasta geçti: O gece, saat sekizi biraz geçe otele gelenler iç salonun kapısında smokinli, pek yakında traş olmuş, renkli uzun saçları itinayla taranmış, orta yaşın epey üstünde, kumral bir erkekle gene kumral, desenli, açık bir tuvalet giymiş, hafif mücevher takmış, son derece kibar yüzlü bir hanımefendiyi gördüler. Bunlar Bay ve Bayan Adnan Menderesti. Saat sekiz buçukta başlamak üzere bir resmi kabul tertiplemişlerdi ve sekiz buçuktan bir az evvel misafirlerini karşılamak üzere yerlerini almışlardı. Hakikaten misafirler sekiz buçuğa doğru akın etmeye başladılar. Resmi kabule Hür. P. ve C.M.P. mensupları hariç Ankaranın bütün siyasi sosyetesi davetliydi. Toplantının sebebi Truman doktrini adıyla bilinen Amerikan yardımının onuncu yılının o gün idrak edilmiş olmasıydı. Bu bakımdan resmî şeref misafiri Amerikanın Ankara Büyük Elçisi Fletcher Warren idi. Fakat kapıya dikilmiş olan bütün gözler Ankaranın en uzun boylu erkeklerinden biri olan Büyük Elçiden başka birini bekliyordu. Bay ve Bayan Adnan Menderesin de bu beklıyenlerin arasında oldukları muhakkaktı. Bahis mevzuu olan İsmet inönüydü.

İsmet İnönünün toplantıda bulunması için bir hususî sebeb vardı. Toplantının ertesi günü çıkan bazı İstanbul gazetelerinin belirttikleri gibi Truman doktrini İsmet İnönünün Devlet Başkanlığı günlerinde başlamıştı. Amerikan dostluğunun o günlerden bu yana hiç inkitasız devam ettiğini göstermek bakımından bugünkü Başbakanın davetinde dünkü Devlet Başkanının bulunması dış politikada elbette ki büyük mâna ifade edecekti. Fakat hâdisenin dış politikadan ziyade iç politikada hususiyet taşıdığı, başta Menderes ve İnönü, hiç kimsenin meçhulü değildi. Nitekim İsmet İnönüden bu davete icap edip etmiyeceği bir kaç gün evvelinden istimzaç edilmiş ve eski Devlet Başkanının bu daveti kabul etmesinden Hükümetin ve Hükümet Başkanının büyük memnunluk, şeref duyacakları bilhassa belirtilmişti. İsmet İnönü de daveti aynı şekilde memnunluk ve şerefle kabul ettiğini bildirmişti.

İnönü ve Menderes başbaşa

Çiçeksiz bahar

Karşılıklı handikap

Doğrusu istenilirse daveti yapan Menderes ve daveti kabul eden İnönünün ikisi de bir handikapla karşı karşıyaydılar. D.P. nin bazı pek yüksek çevrelerinin Başbakan tarafından girişilen "İnönüye yaklaşma hareketi" karşısında huzursuzluk beyan ettikleri Ankaranın siyasi çevrelerinde günün mevzuu halindeydi. Bu çevreler Adnan Menderesi omuzlarına mesuliyet almaktan çekinmeyen bir kimse olarak mütemadiyen ortaya itmekteydiler ve doğrusu istenilirse demokratik zihniyetten siyahın beyazdan uzak olduğu kadar uzaktılar. Asıl derdin o çevrelerden geldiği de bilinen hakikatler arasındaydı. D. P. Genel Başkanı bütün kudretine rağmen bir Bahar Havası için böyle bir mukavemeti yumuşakça yenmek zorunda olduğunu salim bir kafayla hâdiselere bakmak fırsatını bulduğunda kabul etmemezlik edemiyordu.

Fakat Bahar Havası bahsinde Adnan Menderesten de müşkül vaziyette olan biri vardı: İsmet İnönü. Bahar Havasının çiçek vermemiş olması Muhalefet liderinin manevra imkânlarını çok güçleştiriyordu. İsmet İnönü partisi içinden ve dışından, her taraftan hücuma uğruyordu. Hücumların haklı olduğunu görmemek imkânsızdı. Memlekette pek çok kimse ıstırap çekerken İsmet İnönüden bu ıstıraplara tercüman olması isteniyordu; halbuki Genel Başkan susmayı tercih ediyordu. Böyle bir anda İktidarın başı ile "samimi hasbıhal" halinde görünmek elbette ki İnönüye söz getirmiyecek bir mahiyet taşımıyordu. Ancak İsmet İnönü son derece sabırlı, o derece azimli bir adamdı ve "tavsiye ettiğim politika" dediği politikadan henüz ayrılmak niyetinde değildi. Kaldı ki bahis mevzuu olan bir dış politika meselesiydi ve devlet idare etmiş İnönü dış politikanın ne demek olduğunu biliyordu.

İki ayak bir pabuçta

Geçen haftanın başında bir hâdise, resmi kabulün arifesinde İnönüyü başkentten uzaklaştırınca etrafa bir şüphe bulutu yayıldı. Hakikaten Pazartesi günü Esenboğa Hava Meydanında bulunanlar C.H.P. Genel Başkanını bir İstanbul uçağına binerken gördüler. İsmet İnönünün bir sınıf arkadaşı, emekli Orgeneral Ali Fuad Erden uzun süren bir hastalıktan kurtulamıyarak bir gün evvel vefat etmişti. İsmet İnönü iki eli kanda olsa çok sevdiği arkadaşının cenazesinde bulunmamazlık edemezdi. Nitekim Salı günü yapılan büyük merasime iştirak etti. İstanbulu ziyaret İnönüye İstanbuldaki partisi teşkilâtının Bahar Havası karşısındaki durumu hakkında mükemmel bir fikir verdi. Karşısına kim çıktıysa, Genel Başkanla tarizde bulundu. Buna rağmen Çarşamba sabahı bir uçak Muhalefet liderini Ankaraya getiriyordu. İnönü "söz verdim" dedi. Truman doktrinin onuncu yıldönümü toplantısında bulunmaktan kendisini hiç bir şey alıkoyamıyacaktı. 73 yaşına rağmen iki gün içinde iki uçak seyahati yaptı ve hükümet Başkanına verdiği sözü tuttu.

Siyasi sohbet

O akşam saat dokuza yaklaşıyordu ki İsmet İnönü, yanında C.H.P. Meclis Grubu Başkan vekili Nüvit Yetkin olduğu halde Ankara Palasın kapısında göründü. Muhalefet lideri de smokin giymişti ve şayanı hayret derecede dinç görünüyordu. Beyaz saçları altında gözleri parlıyordu. Fotoğrafçılar derhal o tarafa seyirttiler, iki devlet adamı el sıkışırken flaşlar yanıp söndü. Başbakan İnönü-

nün elini uzun müddet muhafaza ettiğinden gazeteciler bol bol resim çekmek fırsatını buldular. Menderes eski Devlet Başkanına daveti kabul ettiğinden dolayı teşekkür ediyordu. Yanıp sönen flaşlar karşısında "Paşam, bizim bu samimiyetimizi kıskanıyorlar" diye lâtife etti. Sonra hep beraber içeri girildi. Başbakan 1 numaralı misafirini -İnönüyü- büyük salonun yanında hazırlanmış küçük odaya götürdü. Toplantının bir siyasî sohbete vesile vereceği anlaşılıyordu. Nitekim küçük odada bir yuvarlak masa başında Menderes ve İnönü, Amerika Büyük Elçisi Fletcher Warren, eski Dış İşleri Bakanı Fuad Köprülü, Dış İşleri Bakanlığı Genel Sekreteri Melih Esenbel birleştiler. Bu sırada garsonlar viski kadehlerini, üzerleri çeşitli "kanape"lerle dolu tabakları getirip götürüyorlardı. Görüşülen mevzu dış politika meseleleriydi. Bütün misafirlerin gözleri küçük salona çevrikti. Büyük salonda Bayan Menderes sefireleri ve diğer davetlileri ağırlamakla meşguldu. Bayan İnönü davete icabet etmemişti, İnönü zevcesi adına mazeret beyan etti. Bu sırada fevkalâde zengin büfe açılmıştı, fakat alâkanın mihrakı hep küçük oda idi. Bir müddet sonra beş kişilik masanın etrafını iktidara ve Muhalefete -Muhalefetin sadece C.H. P. dalına- mensup şahsiyetler aldılar. Lâfa Türk-Amerikan dostluğundan girilmişti, oradan Kıbrıs işine atmak bir adım meselesi oldu.

Türk tezi: Taksim

Konuşmaların en alâka çekici tarafı şu oldu: İnönü ve Menderes aynı dili kullandılar. Amerika Büyük Elçisinin konuşma sonunda bunu farkettiği anlaşılıyordu. Muhalefet lideri Kıbrıs mevzuunda taksime taraftar olduğunu, ancak taksimin Türkiye tarafından kabul edilebileceğini hiç bir tereddüde mahal bırakmıyacak tarzda Fletcher Warren'e izah etti. Üstelik İktidarın başı ve Muhalefetin başı Türkiyenin siyasî sahadaki ve bilhassa Orta Doğudaki rolünü aynı şekilde anlıyorlardı. Nihayet Amerikanın Bağdat Paktına girmesinin de İktidarın ve Muhalefetin müşterek temennisi olduğu ortaya çıktı. Saat gece yarısına yaklaşıp da Amerika Büyük Elçisi müsaade istediğinde herkes elçinin belki de hemen o gece hükümetine hitaben kaleme alacağı raporun son derece mühim olacağını anladı. Toplantının sonlarına doğru Nüvit Yetkin ve Fatin Rüştü Zorlu da yuvarlak masanın başında yer almışlardı. Bu sırada Başbakanın sağında İnönü, onun sağında Warren oturuyorlardı. Böylece Menderes Amerika Büyük Elçisine Muhalefet lideriyle görüşmek imkânını sağlamıştı. Fletcher Warren duyduğu memnuniyeti, ertesi günü İnönüye gönderdiği, üçünün büyütülmüş bir resmiyle ifade etti.

Büyük Elçi ayrıldıktan sonra görüşmeler bir saat kadar daha devam etti. İnönü kol saatine baktığında yelkovan ve akrep 1 üzerindeydi. Muhalefet lideri "geç kaldık" diyerek kalktı. Masadakiler hep ayağa kalktılar. Bitirilen viski kadehleri devlet adamlarına neş'e vermişti. Başbakan ve refikası İnönüyü kapıya kadar uğurladılar. Menderes misafirinin araba işiyle de meşgul oldu. Misafirler toplantının sona erdiğini anladılar. Hakikaten biraz sonra Başbakana ait A. 0002 numaralı büyük Cadillac içinde dört kişi olduğu halde Ankara Palastan ayrılıyordu. Bu dört kişi Bay ve Bayan Mederes ile Bay ve Bayan Köprülüydü. Menderesler evvelâ Köprülüleri Atatürk Bulvarı üzerindeki apartmanlarına bıraktılar, sonra Çankayadaki ikametgâhlarına çıktılar. Bütün gece boyunca iç politikaya ait tek kelime görüşülmemişti.

Müsbet akisler

Hâdise derhal ve büyük bir memnunluk uyandırdı. Dış politikada millî bir tutuma sahip bulunulduğunun, hele Kıbrıs meselesinin bugünkü durumunda bilhassa Amerikaya gösterilmesine şiddetle ihtiyaç vardı. Üstelik İnönünün hakikaten tek müsbet çare olan Taksimi desteklemesi ve politika taktiği olarak Adanın tamamını isteriz dememesi büyük basiretti. Bu hakikatin Amerikaya böylesine spektaküler bir tarzda duyurulması işini Hükümet Başkanının çok iyi şekilde tertiplemiş olması da takdire değerdi.

Buna rağmen, iç politikanın bugünkü vaziyeti akislerin bir kısım hararetini yok etti. Menderesin katiyetle bilmesi lâzımdı ki eğer Hür. P. ne karşı bilinen vaziyet takınılmasaydı ve böyle bir hava doğurulmaksızın Hür. P. liderleri de eşit muamele görselerdi onların Warren'e söyliyecekleri İnönünün sözlerinden farklı olmıyacaktı. "Kediyi duvara sıkıştırmamak lâzımdır, tırmalar" sözü bizzat Menderesin sözüydü. Halbuki kendisi Hür. P. yi duvara sıkıştırmıştı. Tırnaklar elbette ki sadece D. P. ye değil, başka hususlara da zarar verebilirdi. Meselâ gittikçe "Adanın tamamını isteriz" tezine kendini kaptıran bu parti ileri gelenlerinin böyle bir söz Zorlu tarafından söylendiğinde "bir büyük saçma" dedikleri hiç kimsenin meçhulü değildi.

Bu aksaklığa rağmen İktidarın dış politikada hiç olmazsa büyük Muhalefet partisi C.H.P. ile istişarenin faydasını anlamış olması ve İnönüyü dış politika hâdiselerinden haberdar etmek yolunda ilk adımları atması milletçe sevinilecek bir hâdise olmak vasfını taşıyordu ve Demokrasimizin bir merhalesini teşkil etme ümidini veriyordu.

İnönüye düşen vazife

İnönünün dış politika mevzuundaki bu tutumu partisi tarafından da tasvip gördü. C.H.P. liler hatta müfritleri, söyliyecek bir taraf görmediler. Ama İnönünün iç politikadaki vazifelerini ihmal edişini şiddetle tenkit etmemek imkânsızdı. Niçin aylardanberi susuyor, niçin yeni ıstıraplar karşısında sessiz oturuyordu? Her gün bir yenisi hapsedilen gazetecileri, her gün bir yenisi kapatılan Sendika Birliklerini, her gün bir yenisi tekaüde sevkedilen yüksek hâkimleri, her gün bir yenisi hakkında zabıt tutulan muhalifleri görmüyor muydu? Dış politikada İktidarı bilgi edinerek ve doğru bulduğu tutumunu överek desteklemesi ne kadar vatanperverane bir hareketse, böyle hayırlı bir yolun açılmasından dolayı o da, Menderes de ne kadar alkışlanmaya lâyıksa iç

AKİS'in Yazı Müsabakası

Okuyuculardan gördüğü alâkaya ufak bir mukabelede bulunmak isteyen AKİS, bir yazı müsabakası tertiplemiştir.

Müsabakanın şartları şudur:

1 — AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkla yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülenler AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanacak ve 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayısı başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek. Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsleyecektir.

6 — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P.K. 582 - Ankara" adresine postalanması lâzımdır.

politika ıstırapları, rejimin göz göre göre dejenere olması karşısında hazin bir sükût ihtiyar etmesi o derece teessüfe şayandı. Eğer dış politika mevzuundaki iyi hareket, iç politikada mücadeleyi hafifletmenin bedeliyse bunu tasvibin imkân ve ihtimali yoktu. Istırap çekenler İnönüden hiç olmazsa manevi destek bekliyorlardı. Bahar Havası bu ıstıraplara ne melhem getirmişti? Hiç bir şey. Belki C.H.P. Meclisinin tebliği bu hafta o mevzuda sert olacaktı; ama C.H.P. Meclisinin tebliği kimseyi tatmin etmiyecekti. Zira herkes biliyordu ki İnönü adı C.H.P. Meclisi tebliği adından kat kat üstündü ve ihtiyar liderin bu milletin Demokrasi için çektiği ıstıraplara mutlaka ve mutlaka tercüman olması lâzımdı.

Dış politikada gönül nasıl C.H.P. ile beraber ise iç politikada gönüller hiç bir çiçek vermemekte ısrar eden Bahar Havasının mânasız hal alması karşısında her geçen gün biraz daha Hür. P. ne doğru kayıyordu.

Hükümet

Artan itibar

Ankaranın Atatürk Bulvarı üzerindeki bir evin önü geçen haftanın sonundan bu haftanın sonuna kadar uzun zamandan beri mahrum kaldığı bir "kırmızı plâkalı otomobil akını"na uğradı. Bahis mevzuu ev dört katlı sarıya kaçan renkte bir apartmandı ve ikinci katta Prof. Fuad Köprülü ailesi oturuyordu. Kırmızı plâkalı otomobiller ise bakanlara aitti.. Fakat Köprülü ailesinin ziyaretçileri bunlardan ibaret kalmadı. Uzun zamandanberi görülmez olan bazı dostların

Prof. Fuad Köprülü
Koltuğu hazır

da büyük tehalük gösterdikleri görülüyordu. Dostların arasında Hariciye mensupları büyük yer işgal ediyordu. Geçen haftanın sonunda Kurucu Profesörün yeniden Dış İşleri Bakanlığına getirileceği yolunda "esaslı" haberler Ankara siyasî çevrelerinde duyulmaya başlamıştı.

Doğrusu istenilirse "Kurucu Profesörün yeniden Dış İşleri Bakanlığına getirileceği" demekten ziyade "Kurucu Profesörün yeniden Dış İşleri Bakanlığını kabul edeceği" demek lâzımdı. Zira Fuad Köprülüye bu bakanlık daima açık tutulmuştu ve asil bir bakan tâyin edilmemesinin sebebi de buydu. Adnan Menderes "Hoca"nın eski yerini alması karşısında çok sevinecekti. Bu husus kurucu Profesöre müteaddit defa hissettirilmiş, hatta resmen bildirilmişti. Köprülü Dış İşleri Bakanlığından çekildikten sonra tecrid edilmemişti. Bir çok bakanbaşta Ethem Menderes ve Samet Ağaoğlu olmak üzere- sarı Apartmanı ziyaret etmişlerdi. D.P. erkânının hanımları da Bayan Behice Köprülüye karşı vazifelerini daima kibarca yerine getirmişlerdi. Bilhassa Ethem Menderes sık sık Adnan Menderesin "selâm ve hürmetler"ini getiriyordu. Mühim meseleler hakkında "Hoca" ya malûmat veriliyor, Başbakan bu meseleler mevzuunda fikir soruyordu. Buna rağmen bu hafta içinde Köprülülerin etrafındaki "sıcak alâka" daha da arttı. Bunun sebebi Kurucu Profesörün Başbakan tarafından yapılan bir daveti kabul ederek ilk defa oluyordu- Ankara Palastaki resmi kabule iştirak etmiş olmasıydı. Şimdiye kadar yabancı elçiliklere giden Köprülü Menderesin resmi kabullerine gitmiyordu.

Seçimlerin yaklaştığı bu sırada Köprülünün Kabinedeki yerini alması parti için mülâhazalar dolayısiyle D.P. nin yüksek çevreleri tarafından hararetle arzulanıyordu. Böylece teşkilâta Köprülünün de gidişi tasvip ettiği intibaı verilecek, hizipçilik önlenmeye çalışılacaktı. Zira teşkilâtta "Hoca bile gidişi beğenmiyor" sözü bir slogan halindeydi ve bu slogan tesirli oluyordu. Şimdi Köprülünün Kabineye girmesi elbette ki Partiye görünüşte müttehid manzara verecekti.

4 HUZURSUZLUK SENESİNİ

Muhalefetin her kısmından seçimler mevzuunda bir ayrı ses çıkıyor. Hatta o kadar da değil. Her kısmın her ferdi başka şarkı söylüyor. Bir partinin bir selâhiyetli mensubu "bu kanunla seçime girilmez" diyor, bir diğer selâhiyetli mensubu "bu kanunla dahi seçime girmeliyiz" diyor. Fikirler henüz kristalleşmiş halden uzak. Dağınıklık İktidar partisinde de mevcut. D.P. ye mensup milletvekillerinin Meclise verdikleri Seçim Kanununu tadil teklifleri bugünkü kanunun pek çok aksak noktayı muhtevi olduğunun delilidir. Umumi olarak üzerinde ittifak edilen tek husus ta bundan ibaret görünüyor.

Meselenin iki cephesi var. İktidar seçimi bu kanunla mı yapacaktır ve seçim bu kanunla yapılırsa Muhalefet iştirak edecek midir? Doğrusu istenilirse bunların birbirleriyle gayet yakından alâkalı olduğu aşikârdır. Muhalefetin topyekûn seçimleri boykot edeceği anlaşılırsa 1957 veya 1958 yılında Türkiyede hiç bir İktidar böyle bir seçimi yapmaya cesaret edemez. Buna mukabil İktidar lehinde pek çok açık ihtiva eden bir kanunun, Muhalefet seçimlere katılacaksa kullanılmasında mahzur görmiyecek D.P. çevreleri mevcuttur ve bu çevreler kuvvetlidir.

Muhalefet seçime bu kanunla iştirak edecek midir? Boykot kararı ancak Büyük Mecliste bugün temsil edilen üç partinin müşterek kararı olduğu takdirde mâna taşıyacaktır. Yoksa meselâ C. H. P. nin katılacağı bir seçimden Hür. P. ve C.M.P. nin uzak kalması ne fayda verir, zaten ne de böyle bir ihtimal variddir. C. H.P. de Hür. P. ve C.M.P. nin gireceği bir seçime girmemezlik edemez. Bu bakımdan mesele üç Muhalif partiyi müştereken alâkadar eden bir husustur ve Muhalefet partileri arasındaki münasebet ne olursa olsun böyle bir müdavelei efkâra mutlak zaruret vardır. Son günlerde C.H.P. de Şemseddin Günaltay ve Hür. P. nin organı Yeni Günde Cihad Baban bu kapıyı açmağa çalışıyorlar. İkisine göre de eldeki seçim kanunuyla ve hele diğer antidemokratik kanunların yarattıkları hava içinde seçim yarışında yer kabul etmek akıl ve mantığın alacağı bir iş değildir. O halde Muhalefet temsilcileri bugünden durumlarım belli etmeli ve kararlarını millete açıklamalıdırlar. Ancak kendi içlerinde fikir birliğine varamamış partiler birbirleriyle nasıl anlaşırlar? Üstelik Bölükbaşı idaresindeki C.M.P. nin tutumu malûmdur. Her partide milletvekili olmak için can atanlar eksik değildir. Yüksek kademedeki idareciler arasında da İktidara gelmeyi göle yoğurt mayası atmak suretiyle dahi olsa denemeyi isteyenler kuvvetlidirler. Böylece Muhalefet iki büyük müşkülle karşı karşıya bulunuyor. Eğer politikacılarımız hemen bugünün adamı olmayıp yarını düşünebilselerdi müşküller süratle yenilebilirdi. Fakat Türkiyede böyleleri devede kulak kabilindendir ve vaziyete hâ-

Fakat bu hafta içinde Köprülünün hususî konuşmalarını duyanlar Kurucu Profesörün bir Menderes Kabinesinde asla vazife ve yer almak niyetinde olmadığını anladılar. Köprülü ne Parti idaresini ve ne de hükümetin tutumunu tasvip ediyordu. Onun kanaatince yapılanlar yanlıştı. Bilhassa nüfuz tacirleri dürüst profesörün hışmını eskisi kadar çekiyordu ve dürüst profesör onlarla mücadele edilmediğine inanıyordu. Bu bakımdan bütün zorlamalara rağmen Kabineye girmiyecek, parti içinde çalışmakta devam edecek, gününü bekliyecekti. Zira Profesör Köprülü samimiyetle inanıyordu ki D.P. kendisinin faal hizmetlerine pek kısa bir zaman içinde muhtaç olacak ve parti eski parti haline bir büyük sarsıntıyı müteakip Köprülünün idaresinde avdet edecektir.

Büyük sarsıntının seçimler olduğunu anlamak için bir dahi olmaya lüzum yoktu.

Yeni Bakanlık eski Bakan

Fakat hükümette bir tadilat yapılacağı söylentilerinin başka bir kaynağı daha vardı. İşletmeler Bakanlığı lâğvediliyor, onun yerine Sanayi, Maden ve Enerji Bakanlığı kuruluyordu. Tasarı Mecliste kabul edilmek üzereydi. Bazı kimseler yeni Bakanlığa Ahmet Özelin "teselli mükâfatı" olarak getirileceği, seçimlerin yaklaştığı şu sırada Samed Ağaoğlunun partiye daha faal olması için Devlet Bakanlığına -ve belki Başbakan yardımcılığına - getirileceğini söylüyorlardı. Halbuki Samed Ağaoğlu kendi tâbiriyle Teknik Bakanlığından memnundu ve orada, kendi çapında bir "görülmemiş kalkınma" nın mimarı olduğu kanaatindeydi. Başlamış bulunduğu büyük işler vardı ve onları bitirmek niyetindeydi. Bu bakımdan söylentiler bu haftanın içinde, daha ziyade bir tahmin mahiyetini aşmıyordu ve pek esaslı bir tahmin değildi.

İktidar

Seçimler arifesinde

Milletvekili seçimlerinin bu sonbaharda yapılacağını ısrarla öne sürenler, bu haftanın başında buğday fiatlarına kilo başına 10 kuruş zam yapılacağının bizzat İktidarın başının ağzı ile açıklandığını öğrendikleri zaman, düşüncelerinin doğru olduğuna tamamiyle kanaat getirdiler. Hakikaten birkaç aydan beri Başbakanın da, bütün millet gibi, gözlerinin göklere çevrik olduğu biliniyordu. İktidarın başı birkaç aydan beri meteoroloji raporlariyle bizzat meşgul oluyor, yağış vaziyeti hakkında kendisine verilen malûmatı dikkatle takip ediyordu. Bütün valiler bir kaç aydan beri vilâyetlerindeki yağış vaziyetini her gün telgrafla hükümete bildiriyorlardı. Nisan sonunda başlıyan ve halen devam eden yağmurlar, kuraklığın bir facia olmasını önlemiş gibiydi. Başbakanın tabiriyle "bir aydan beri yağan feyizli yağmurlarla kuraklık tehlikesi hemen hemen kalmamış gibi" idi. Geçen yılın seviyesini biraz aşan bir mahsul artık ümit edilebiliyordu. Hububat fiatları da büyük ölçüde arttırılırsa, çiftçinin geliri bir hayli çoğalacaktı. Bu arada afyon ve pancar mahsullerinin fiatları da yükseltilecekti. Bereketlice bir mahsul ve yüksek fiatlar, her halde çiftçiyi memnun edecek en sihirli tılsımdı. Cenabı Hak iyi bir mahsul ihsan ediyor ve D.P. iktidarı mutad "dinamizm" i ile hububat fiatlarını "dinamik" bir yükselmeye tabi tutuyordu. Seçimlere gitmek için bundan iyi bir fırsat, doğrusu aramakla bulunamazdı. Demir tavındayken dövülmeliydi. Toprak Mahsulleri Ofisinin Merkez Bankasından "ödünç" aldığı banknotlar cebine iner inmez köylüden reyi istemeliydi. İktidarın başının kelimenin tam mânasiyle usta bir siyasî taktikçi olduğunu bilenler, hiç tered-

Samed Ağaoğlu

Teknik bakan

KİMSE GÖZE ALAMAZ...

kim olmaları kolay değildir. Bu yüzden akıl ve mantık öteki tezi icap ettirdiği halde Muhalefet partilerinin birbirlerine bakıp bu günkü şartlar altında dahi seçimlere iştiraki kabulleri asla sürpriz sayılmamalıdır.

★

Buna rağmen İktidar böyle bir kanunla ve bu şartlar altında seçimlere gitmek cesaretini kendinde bulacak mıdır? İnanmak çok güçtür, zira böyle bir seçim İktidardayken İktidarda kalacak parti için tam dört yıl inanılmaz bir huzursuzluk demektir ve buna artık hiç bir parti dayanamaz. Seçimlerin neticesi reylerin tam neticesi olabilir ve D.P. hakkıyla -1950 seçimlerinde olduğu gibi- ekseriyeti alabilir, ama buna muazzam bir kitle asla ve asla inanmayacak, bu kitlenin nazarında İktidar gayrı meşru bir İktidar olacaktır. Böyle bir ihtimalin memleket için nasıl tehlike teşkil edeceği öylesine açıktır ki bir tek kelime ilâvesine lüzum yoktur.

Bir seçimde sandığa giren reylerin aynen çıkması Demokrasinin tek ve kâfi icabı değildir. Doğu demokrasilerinde de reyler sandığa atıldığı gibi çıkmaktadır, ama seçimleri hazırlayan ve seçimlere hâkim olan hava bu tarz rejimlere kendi hususî damgasını vurmaktadır. Basın susturulmuşken, kalabalık bir hâkim temizliğinden sonra her an tekaüde sevkedilebilecek hakimlerin nezaretinde cereyan edecek ve radyolardan sadece İktidarın sesi çıkarak gidilecek bir seçim pek az kimseyi tatmin edecektir. Üstelik Seçim Kanununun bilinen maddeleri İktidar ile Muhalefet arasındaki eşitliği tamamiyle yok etmektedir.

Diyelim ki bu kanunla seçime gidildi, seçime Muhalefet de katıldı ve İktidar D. P. de kaldı. Muhalefetin ne şikâyetler edeceğini kim kestiremez? Memlekette çok büyük kitlelerin D.P. ye bütün sempatilerini kaybetmiş olmaları Sağır Sultanın bile bildiği hakikatlerdendir. O halde tıpkı 1954 arifesinde yaptığı gibi D.P. mutlaka ve mutlaka seçim şartlarını da, seçim arifesi şartlarını da değiştirmeye, Muhalefetin istediği bütün teminatı vermeye kendisini mecbur hissedecektir. Başka türlüsünü akıl almaz, zira öyle seçimleri öyle bir huzursuzluk takip edecektir ki duruma hiç kimse hâkim olamıyacaktır. Zira 1946'dan bu yana köprülerin altından tonlar ve yüz bin tonlar su akıp gitmiştir. Memleketi böylesine bir keşmekeş içine atmaya hiç kimsenin hakkı olmamak gerekir. 1954'ün arifesinde İktidarın başı "Teminat mı? Alın size, istediğinizden de fazla teminat" diyerek seçimler evveli havayı emniyet havasına çevirmişti. O sayededir ki bugün en koyu muhalif, millete dönüp "Ne yapalım, reyi siz verdiniz" diyor.

Türkiyede hiç bir İktidar o emniyet subabından mahrum İktidar koltuğunda oturamaz.

AKİS

Buğday çuvalları üzerindeki köylü

Bir günlük beylik beyliktir

düt etmiyorlardı: Menderes bu "psikolojik an" ı kaçırmıyacaktı. Esasen kendisinin köylü reyine ne kadar ehemmiyet verdiği kimsenin meçhulü değildi. İktidarın başı, bütün şehirliler aleyhinde rey kullansalar bile, köylü reyini elinde tutarsa, seçimlerin çantada keklik olduğunu hesaplıyacak kadar iyi matematik biliyordu. Hattâ yıllardan beri birçok "kötü dil" iktidarın başının köylünün reyini kaçırmamak için her çareye başvuracağını, iktisadi durum ne olursa olsun seçimler arifesinde hububat fiatlarına büyük bir sıçrama kaydettirmekten çekinmiyeceğini tekrarlayıp duruyordu.

Esasen son beş senedir herşeyin fiatı alabildiğine yükseliyor, fakat hububat mahsulleri yerinde sayıyordu. Toptan eşya fiatları 1956 ortasında, 1948 e nazaran bir buçuk misli artmıştı. Tekstil maddeleri fiatları neredeyse iki misline fırlamıştı. Sabunun, şekerin, çayın ve kahvenin durumu malûmdu. Buna rağmen hükümet, hububat fiatlarına hiç dokunmamıştı. Bunun altında elbet bir iş vardı. İktidarın başı seçimlerin arifesinde işte bu "gizli silâh" ını ortaya çıkarıyordu. Eğer ceplerini banknotla doldurduğu köylü vatandaşlar, buna rağmen reylerini D.P. den esirgerlerse, ayni şeyi bir sene sonra daha büyük bir kolaylıkla yapabilirlerdi. Zira buğdaya yapılan zammın diğer istihlâk maddelerine sirayet etmemesi imkânsızdı. Kısacası ceplere dolan banknotların oldukları yerde uzun müddet kalması beklenmemeliydi. Esasen iktidarın başının demiri tam tavındayken dövecek kadar siyasi zekâya sahip bulunmadığını kimse iddia edemezdi. Ankara siyasi çevrelerinin büyük bir kısmında artık, sonbahardaki seçimlere muhakkak nazariyle bakılmaya başlanmıştı.

Madalyonun tersi

Hububat fiatlarındaki bu "dinamik" sıçrama, ilmin sesine kulak verme itiyadından kendilerini bir türlü kurtaramıyan "kitabi" leri son derece ürkütmüştü. Menderesin cüretli olduğunu biliyorlardı. Fakat bu kadarını doğrusu tahmin edememişlerdi. Hiç değilse daha az cüretli mütehassısların bu kararın doğuracağı vahim neticeleri iktidarın başına anlatıp onu ikna edeceklerini sanıyorlardı. Çiftçinin gelirini mühim miktarda arttıracak olan bu karar neticesinde, bir at arabası hızıyla yükselen fiatlar 1957 modeli bir Cadillac'a binmiş oluyorlardı. Esasen bariz bir enflasyon içinde bulunuyorduk. 1957 bütçesi her halde 300 milyon lira açıkla kapanacaktı. İktisadi Devlet Teşekküllerinin Merkez Bankasından sık sık ve büyük miktarda kredi temin ettiği malûmdu. İhraç mallarına ödenen ve nisbeti gittikçe artan primlerin büyük ölçüde enflasyonla karşılandığı biliniyordu. Ciddiyetinden şüphe edilmiyecek bazı maliyecilerimiz, devlet sektörünün bu seneki açığının 900 milyon lirayı bulacağını hesaplıyorlardı. Bu müthiş bir rakkamdı. Artan para hacminin gelirler, gelirlerin fiatlar üzerinde yaptığı tazyiki en zalim tedbirler bile durduramazdı. Nitekim fiatların tazyiki karşısında Milli Korunma Kanunu çoktan mağlûbiyeti kabul etmişti. Hükümetin para ve maliye siyaseti sayesinde, fiat artışlariyle mücadele etmesi beklenirdi. Fakat hayır.. İktidar yangına körükle gitmeyi tercih ediyordu. Seçimler her şeyden mühimdi. Hububat fiatlarındaki sıçrama, mademki seçim için gerekli "psikolojik hava" yı yaratabilecekti, gerisi teferruattı!

Son kararın ortaya koyduğu bir başka husus da hükümetin köylü ve şehirli arasında bir tefrik gözetmesiy-

YAZISIZ

di. Hiç değilse muvakkat bir müddet için gelirleri artan büyük köylü kitlesi, gelirlerini şehirde harcıyacaklardı. Refah nişanesi olarak gösterilmek istenen şeker v.s. gibi istihlâk malları kıtlığının daha bariz şekilde ortaya çıkması mümkündü. Kumaş dokuyan ve satanların da şimdiden bayram yapmamaları için bir sebep yoktu. Şehirde oturan dar gelirli aileler kendilerini şimdiden "yok" lara ve el uzatamıyacakları fiatlara alıştırmalıydılar. Esasen az olan gelirlerin bir kısmı muvakkaten köylülere, bilâhare de "enflasyonun beyzadeleri" ne intikal edecekti. Köylü vatandaşın sevincinin de uzun sürmiyeceği kestirilebilirdi. Yüksek fiatlar kısa bir müddet sonra gelir artışını hayal haline getirecekti. Şeker, sabun, pamuklu kumaş v.s. istihsali büyük ölçüde artmadıkça gelir artışı bir müddet sonra hiç bir şey ifade etmiyecekti. Sadece fiatlar artacak ve "yok" ların sayısı çoğalacaktı. Gelirleri bir şahlanma yapacak olan büyük çiftciler Cadillac ve diğer lüks maddeler önüne dikilen manialari yıkmaya muvaffak olamazlarsa, herhalde bir takım yeni yeni "gök tırmalıyan yavruları" dikmekle meşgul olacaklardı. Arsa fiatları ile inşaat malzemesinin bu sebeple parlak bir istikbale namzet bulundukları söylenebilirdi. Dahildeki kullanılmış otomobil, mobilya v.s. fiatları da herhalde buna seyirci kalmıyacaklardı. Kabareler ve eğlence yerleri yeniden şenleneceklerdi.

Fakat en mühimi, pek tabiî seçimlerdi ve gerisi lâf-ı güzaf idi...

B. M. M.

"Kurd ağıla girmeden"

Haftanın en dikkate şayan hâdiselerinden biri de, hiç şüphesiz, B. M.M. de milletvekillerinin mal beyanında bulunmaları hakkındaki kanun teklifinin müzakerelerine başlanmasıydı.

Teklifin sahipleri Hür. P. milletvekillerinden Muammer Alakant, Asım Okur, Yusuf Azizoğlu, Hasan Kangal, Sabahattin Çıracıoğlu ve Muzaffer Timur - Sabık Hür. P. li- idi. Kanun teklifi İçişleri, Anayasa ve Adalet komisyonlarında bir seneden fazla bekleyip tetkik olunduktan sonra, red talebi ile umumi heyete sevkedilmişti.

Teklifin Amerikada "İstiklâl beyannamesini" yazan Jefferson'dan ilham aldığını düşünmek mümkündü. Jefferson, demokrasilerin selâmeti için şöyle bir temennide bulunmuştu: "Suiistimal ve istibdada karşı, bunların kıskaçları içine düşmeden tedbir almak lâzımdır. Kurtun ağıla sokulmasını önlemek, onu girdikten sonra yakalayıp öldürmekten çok daha kolay ve müreccahtır."

Bu sebebledir ki, Hür. P. liler, "İspat hakkı"nın yanında, bir de servet beyanı yapılmasının zaruretine kani idiler. Onların "eğer ispat hakkı olsa, şimdi hapiste olanlardan bazıları dışarda, fakat dışarıda olanlardan bazıları da içeride bulunurdu" dedikleri malûmdu. İspat hakkı gibi, mal beyanı da Jefferson'un tehlikeli gördüğü kurtları ağıla yaklaştırmıyacak ve şimdiye kadar ağıla girmiş kurtlar var ise onları da başı boş bırakmıyacak bir tedbirdi. Teklife göre bütün milletvekilleri, seçildikleri tarihte sahip oldukları malları bildirecekler ve her yıl durumlarındaki değişikliği bir beyanname ile belirteceklerdi. Bu beyannameler, zabıtlarla beraber neşredilecekti. İktisap ettikleri servetlerin meşru kaynaklardan geldiğini ispat edemiyen milletvekilleri hakkında takibat yapılabilecek ve müsadere kararları alınabilecekti.

İçişleri komisyonu, eski bakanlardan Rüknettin Nasuhioğlunun başkanlığında toplanarak "son yıllarda gayrı meşru servet vapan milletvekillerinin mevcudiyeti hakkında âmme vicdanında yer etmiş herhangi

Kapaktaki politikacı

Cemil Sait Barlas

AKİS'in elinizde tuttuğunuz şu sayısı, satışa çıkarıldığı sırada Ankarada C.H.P. Meclisi de toplantı halinde bulunacak. Parti Meclisinin bu toplantılarında tartışmalara yol açacak en mühim meselenin geçen toplantıda Genel Başkan tarafından tavsiye edilen ve Parti Meclisince de tasvip edilen politika olacağı şüphesizdir. Bahar havası adıyla şöhret kazanan bu yeni politikanın C. H. P. yi muhalefet vazifesini ifada âdeta dilsiz bir hale getirmesi partinin bilhassa genç kademelerinde bazı aksülâmellerin doğmasına yol açtığı bilinmektedir. Parti Meclisi üyeleri içinde de Genel Başkanın "tavsiye ettiği politika"ya karşı vaziyet almak ve daha aktif bir Muhalefet yapmak için harekete geçmek isteyen bir grup yok değildir. İşte resmi bu sayınızın kapağını süsleyen Cemil Sait Barlas da bu politikacılardan biridir ve Parti Meclisinin toplantılarında kendine has çıkışlarıyla inandığı fikirlerin müdafaasını ve mücadelesini yapması beklenmektedir. Esasen Cemil Sait Barlas, siyasi mücadelelerin birçoğunu partisi içinde yapmıştır. C.H.P. nin devletçilik prensibine olan sıkı bağlılığı onu partisinin en sol kanadına itmiş ve bu yüzden partisi içinde fikirlerine muarız bir grubun teşekkülüne yol açmıştı. Hatta 1950 seçimlerinden mağlûbiyetle çıkılması üzerine C.H.P. nin artık bir "sosyalist parti"ye inkilâp etmesi zaruretini müdafaa etmesi, Cemil Sait Barlası partinin yüksek kademelerindeki vazifelerden uzaklaştırmıştı.

Cemil Sait Barlasın bağlı bulunduğu C.H.P. prensiplerinden bir diğeri de lâikliktir. Bu yüzden, bilhassa seçim bölgesinde dini âlet ederek yapılan propagandalar Cemil Sait Barlasın şahsını hedef tutmaktadır. Fakat Cemil Sait Barlasın siyasi istikametinde bu gibi hâdiseler en ufak bir inhirafa bile sebep olamamaktadır.

Bundan 52 sene evvel İstanbulda dünyaya gelen Cemil Sait Barlas, İstanbul Erkek lisesini bitirdikten sonra Hukuk Fakültesine girdi ve 1929da buradan da mezun oldu. Sonra Almanyaya giderek Heidelberg Üniversitesinde Hukuk Doktorası yaptı. Hambourg Ticaret Mahkemesinde bir müddet staj gördükten sonra yurda döndü. İstanbulda Asliye hakimliği yaptıktan sonra Adalet Bakanlığı müfettişliğine tâyin olundu. Etibankın kurulması üzerine bu müessesenin Hukuk Müşavirliğine geçti ve Gaziantepten milletvekilliğine seçildiği 1943 tarihine kadar bu vazifede kaldı.

Cemil Sait Barlas Mecliste dikkat çekmekte geç kalmadı ve kısa bir zaman sonra genç sayılacak bir yaşta Ticaret Bakanlığına getirildi. Günaltay kabinesinin teşekkülü sırasında, Cemil Sait Barlasın ısrarı üzerine Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları birleştirildi ve bu vazife Cemil Sait Barlasa verildi. C.H.P. İktidarının son yılında Cemil Sait Barlasın Günaltay kabinesindeki vazifesi Devlet Bakanlığı idi. C.H.P. 1950 seçimlerini kaybedip İktidardan uzaklaştığı zaman Cemil Sait Barlas parti içinde çalışıp Muhalefet vazifesine devam etti. Cemil Sait Barlasın gazeteciliği de Muhalefete geçmesiyle başlar. Önce Son Telgraf gazetesinde başyazılar yazan sabık Devlet Bakanı daha sonra Pazar Postası adlı haftalık gazeteyi çıkardı ve daha sonra da Son Havadis'i bir akşam gazetesi olarak Ankarada neşretmeye başladı. Bir müddet sonra Son Havadis kendi tesislerine kavuşunca, gazeteyi sabah gazetesi haline getirdi.

Cemil Sait Barlasın siyasi fikirleri gazetesinin başlığının hemen altında yer alan bir dövizle ifade edilebilir. Son Havadis'in başlığının altında şunlar yazılıdır: "Amacımız Sosyal Güvenliktir".

Büyük Millet Meclisinin giriş kapısı
İçerde bazı tatlı sürprizler oluyor

bir kanaat bulunmadığı neticesine varmış ve teklifin reddini isteyen bir rapor yazmıştı. Karar Çanakkale milletvekili Safaettin Karanakçı (Hür. P.), Yozgat milletvekili Ö.L. Erzurumlu (D.P.) ve İzmir milletvekili Pertev Arat (D.P.)nin muhalefetine rağmen verilmişti.

Manisa Milletvekili Muhlis Tümayın başkanlığındaki Anayasa komisyonu ise, böyle bir teklifin lüzumsuz ve faydasız olduğunu kararında ifade ediyordu. Komisyona göre, milletvekillerini külfet altına sokmamak lâzımdı. Esasen Anayasanın 180 inci maddeleri kendilerine dokunulmazlık tammaktaydı ve yaptıkları servetlere dair beyanname vermek mevkiinde bırakılamazlardı.

Üç komisyon tarafından reddi istenen teklifin müzakeresi, İhsan Baç'ın başkanlığında açılan celsede başladı. İlk sözü D. P. Kocaeli milletvekili Sadettin Yalım aldı ve teklifin lehinde konuştu. Onu Muammer Alakant, Safaettin Karanakçı, Sırrı Atalay, Mehmet Hazer ve Avni Yurdabayrak takip ettiler. D.P., Hür. P. ve C.H.P. li bütün hatipler, teklifin kabul edilmesi lüzumunu belirttiler.

Sadettin Yalım ve Avni Yurdabayrak'ın teklifi desteklemeleri, Mecliste tatlı bir sürpriz yarattı. D.P. lilerin kürsüden Muhalefet ile müşterek bir noktai nazarı müdafaa etmeleri, çoktanberi görülmeyen bir hâdiseydi. Onlar da Hür. P. li ve C.H.P. liler gibi İktidar sahiplerinin hesap vermekten çekinmemeleri ve dedikodulara bir son verilmesi gerektiğini tebarüz ettirdiler.

Hesap verme işinde, C.H.P. liler daha da ileri gittiler. Eğer hesaplar ortaya dökülecekse, bunun kökünden yapılması lüzumunu ileri sürdüler. 23 Nisan 1920 den itibaren milletvekilliği yapıp halen hayatta bulunan herkesin servetini bir beyanname ile açığa vurmasını istediler ve bu maksatla başkanlığa bir önerge verdiler.

Muhalefet ve İktidar hatiplerinin arka arkaya tenkidine uğrayan komisyon raporlarının müdafaası, Çanakkale milletvekili Servet Sezgin tarafından yapıldı. Bir zamanlar ispat hakkına taraftar olarak tanınan Servet Sezgin, şimdi milletvekillerine ait servetlerin beyannameye tâbi tutulmasına aleyhtardı. Kanaatine göre, bütün B.M.M. azasının dürüstlük ve fedakârlığından asla şüphe edilemezdi.

Bu esnada, Hür. P. ve C.H.P. gruplarının açık oy isteyen müşterek bir teklifleri riyasete sunuldu. Açık oy, milletvekillerinin nasıl rey kullandıklarını zabıtlarda gösteren bir usuldü. Fakat bu esnada salon yavaş yavaş boşalıyordu. Başkan yoklama yaparak ekseriyet bulunmadığını tesbit etti ve celseyi kapadı.

Milletvekillerinin mal beyanı hakkında büyük Meclisin göstereceği temayül demokratik hayatta kat'ettiğimiz mesafeyi gösterecek bir ölçü olacaktı. Bu meseleye karşı duyulan alâkanın başlıca sebebi buydu.

Kıbrıs

Beklenmiyen sual

Geçen haftanın sonunda Kıbrıs meselesi bir sözlü soruyla yeniden Meclise getirildi. İşin dikkat çeken tarafı sözlü soru sahibinin bu defa bir muhalefet milletvekili değil, D.P.-nin Trabzon Milletvekili Osman Turan olmasıydı. Osman Turan, şüphesiz, D.P. Grubunda 9 saat süren Kıbrıs hakkındaki konuşmalara ve verilen ızahata vâkıf bulunuyordu. Şimdi meseleyi, bir sözlü soruyla Meclisa getirmekteki maksadı acaba neydi?

Hükümete sual sormak ve cevabını istemek her milletvekilinin hakkıydı. Esasen D.P. milletvekillerinin sözlü soruyu bir "baskı müessesesi" olarak kullandıkları nâdiren görülen bir haldi. Bu yola ekseriya, alâkalı bakana bir konuşma vesilesi hazırlamak için başvuruluyordu ve sözlü soru "aydınlatılan" milletvekilinin nazikâne bir teşekkürü ile son buluyordu. Bu sebeple, Osman Turanın da sözlü sorusunu Başbakanı överek bitirmesini bekliyenler olabilirdi. Fakat tam 9 saat süren Kıbrıs hakkındaki müzakerelerden sonra verilen bu takrirde, doğrusu, garip cümleler vardı. D.P. nin Trabzon milletvekili "Kıbrıs meselesinin hayati menfaatlarımıza ve en meşru taleplerimize aykırı bir istikamet alması sebeplerinin" neler olduğunu soruyordu... Demek ki Kıbrıs meselesi aleyhimizde cereyan ediyordu! Gruptaki konuşmalardan sonra, D.P. nin Trabzon milletvekili demek ki bu kanaata varmıştı. Halbuki Menderes meşhur Bursa nutkunda, Londra Konferansından beri eğer İngilterenin tutumunda bir değişiklik mevzuu bahisse bu ancak lehimizde olmuştur, dememiş miydi? Osman Turan bu "aykırı istikamet" lâfını nereden çıkarıyordu! Trabzon milletvekiline göre, "bir türlü vuzuh ve istikrar kesbetmiyen İngiliz politikası son zamanlarda Yunanistana müzahir bir seyir takip etmekte" idi.

Başbakanın "Kıbrıs meselesi apaçık ortada.. Bir bildiğiniz varsa söyleyin!" diye azarladığı muhalefet milletvekilleri de D.P. nin Trabzon milletvekili ile ayni endişeleri paylaşıyorlardı. Bu bakımdan Başbakanın izahatını - boş yere - bekliyorlardı. Daha iyi aydınlatılmış D.P. milletvekili de demek ki durumu karanlık görüyordu! Peki İngilterenin, "Türkiye için emniyetbahş olmıyan bir yolda ısrar etmesi ihtimali karşısında hükümetimiz ne gibi tedbirlere başvurmak niyetinde" idi? Demek dostluğuna büyük kıymet verdiğimiz, talihsiz Süveyş seferinden sonra sadıkane savunduğumuz İngiltere böyle bir şey yapabilirdi? Demek bu mümkündü... Şu halde Kıbrıs siyasetimizin istikbali, Başbakanın göstermek istediğinden çok daha az parlaktı! Bu takdirde, yani Hükümetin aldığı veya alacağı "tedbirler ciddi bir netice vermediği takdirde, bunun Türk - İngiliz ve umumiyetle ilgili müttefikler ve aramızdaki münasebetler üzerinde ne gibi tesirleri olabilecektir?". D.P. milletvekilinin her nedense Amerikanın adını kapalı bir şekilde söylemeyi tercih ettiği de gözden kaçmıyordu. Eğer İngiltere ve Amerikaya söz geçiremezsek, Batı dostluğundan vaz mı geçecektik? Meselenin buralara kadar varması mümkün müydü?

D.P. Milletvekili Osman Turanın sözlü sorusunun hayal bile edilmeyen bir sürpriz teşkil ettiği muhakkaktı.

SEÇİMLERE DOĞRU

Doğan AVCIOĞLU

Gelecek seçimler için atılan ilk adım, C.H.P. ve D.P. nin müşterek evlâdı, "bahar havası" adı verilen zımnî anlaşma oldu. Herhangi beklenmedik bir hâdise havayı bozmazsa, bahar havası seçimlere kadar süreceğe benzemektedir. İki partiyi bu beklenmedik tebessüm siyasetine sevkeden sebepler nelerdir? Yüksek mülâhazalar bir tarafa bırakılıp, mesele sırf seçim zaviyesinden incelenirse, beşuş çehrelerin gerisinde yatan düşünceler, mantıken şöyle izah edilebilecektir:

D.P. gelecek seçimleri kazanacağına kanidir. Tek tehlikeyi, muhalefet partilerinin şu veya bu şekilde iş birliği yapması teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle, geri kalan iki muhalefet partisi C.H.P. saflarında yer almazsa, iktidar partisi büyük rakibini yenebilecektir. En kötü ihtimalle C.H.P. koltuk sayısını arttıracak, fakat İktidarı ele geçiremiyecektir. Bir takım "hissî sebeblerin" de, D.P. yi, "batnı mâderi" çatlatıp çıkan iki partiye bir ders vermeye sevketmesi imkânsız değıldir.

Diğer taraftan seçimleri kazanacağından C. H.P., D.P. den daha az emin değildir. 1954 te olduğu gibi, bu defa da ihtiyar parti, hasmını tek başına yenebileceğini düşünmektedir Yeter ki iktidar seçim faaliyetini baltalamasın, C.H.P. ye istediği gibi sesini duyurabilmek imkânını versin. Seçim mücadelesini güçleştirdiği iddia edilen bazı kanunlar, mevcut şartlar altında, ancak tatlı dil sayesinde tâdil ettirilebilir. Hiç değilse iktidarın başının sitayişle bahsettiği bir partinin çalışmalarını, alt kademelerdeki idareciler, daha büyük bir müsamahayla karşılayacaklardır. Muhtelif sebebler yüzünden, C.H.P. li olduğunu söylemeyi ihtiyatlı bulmıyan kimseler, daha cesur hareket edebileceklerdir. Bahar havası, belki de birçok vatandaşa, C.H.P. yi tek muhalefet partisi olarak gösterecek bir sihre sahiptir.. Bundan başka muhalefet partilerinin yakınlaşma teşebbüslerinin, şu veya bu sebepten, verimsiz kaldığı hatırlanmalıdır. İtirafı imkânsız bir takım "hissî sebeplerin" C.H.P. mahfillerinde, diğer muhalefet partileri aleyhine bir hava yaratması mümkündür.

C.H.P. ve D.P. böyle düşünmekte, daha doğrusu böyle düşünüyormuş gibi hareket etmektedirler: "Batnı mâder"i yaran partilerden istihfafla bahsedilmesine mukabil, C.H.P. hikmeti vücudu iktidarca müsellem bir parti haline gelmiştir. Ecnebi şahsiyetler şerefine verilen resmî ziyafetlere sadece C.H.P. davet edilmekte, diğer muhalefet partileri mevcut değilmiş gibi hareket edilmektedir. İnönü de bu ziyafetlerde hazır bulunmaya ehemmiyet vermektedir. C.H.P. İzmir Kongresinde Toplantı Kanunu unutulmuştur. Gülek, seçim faaliyetini tâdemâ Çelikbaştan daha rahat yürütebilecektir. Kırşehir vilâyet haline gelirse ve bazı antidemokratik denen kanunlar tâdil edilirse, C.H.P. bunları kendi muvaffakiyeti olarak ilân edebilecektir.

Fakat madalyanın bir de ters tarafı vardır. Bahar havası C.H.P. yi aşağı yukarı dilsiz bir hale getirmiştir. Hür. P. her gün yeni bir fikir ortaya atmaya çalışırken, ihtiyar parti fiilen susmaktadır. Mesela Kıbrıs meselesinde C.H.P., Menderesin iltifatlarına nail olacak kadar uslu hareket etmektedir. Fakat susarak veya bir takım nazikâne tenkitleri tekrarlıyarak seçim kazanmak herhalde sık sık vaki olan bir hâdise değildir. C. H. P. ergeç konuşmak, hem de iktidarı kızdırmak pahasına konuşmak zorunda kalacaktır. Bu durum bahar havasının en zayıf noktalarından birini teşkil etmektedir.

Diğer tehlikeli bir nokta, parti teşkilâtında uyanan memnuniyetsizliklerin nasıl önleneceğidir. Bir çok C.H.P. li bahar havasının ne işe yaradığını bir türlü anlıyamamaktadır.

Diğer taraftan ikinci plâna atılan ve atılmaya çalışılan Hür P. ve C. M. P. durumu tamamiyle kavramış gibi görünmektedir. "Mukadderat birliği" her iki partiyi ister istemez birbirine doğru itmekte, gitgide C.H. P. den uzaklaştırmaktadır. Neticesi ne olursa olsun, Ambasadör'deki toplantı, her iki partinin mukadderatının C.H.P. ninkinden ayrıldığını ifade etmektedir. Bu iki partiye seçim mücadelesinin C.H.P. ve D.P. arasında cereyan edeceği intibaını yıkmak gibi güç bir iş düşmektedir.

★

Hâlen içinde bulunduğumuz siyasî durumun tablosu aşağı yukarı budur. Bununla beraber her üç muhalefet partisi, ilk gayelerinin rejim meselesini halletmek olduğunu ileri sürmektedirler. Rejimin işleyişindeki bir takım aksaklıkların halli nin en âcil mesele olduğunu yıllardır tekrarlamaktadırlar. Diğer bir deyişle, aynı gayeye varmak isteyen muhalefet partileri, "bahar havası" dolayısiyle münferiden hareket edeceklerdir. Gaye aynı olduktan sonra, kuvvetlerin dağıtılması hiç değilse bazı muhalefet partilerinin tek başına seçimleri kazanacağından emin olmasından başka türlü, bilmeyiz, nasıl izah edilebilir? Muhalefet partilerinin işbirliğine mâni olan bir sürü sebeb ileri sürmek mümkündür: Mahallî teşkilâtlarda ortaya çıkan güçlükler, Hür. P. ve C.M.P. nin aşırı iddiaları ve alınganlıkları v.s... Fakat bu sebebler tek başına "bahar havası" siyasetini izah edemez. Temel mesele, sanırız, C.H.P. nin kendine olan aşırı itimadıdır. İhtiyar parti, hasmını tek başına yenebileceğinden emindir. Diğer iki muhalefet partisinin yardımına ihtiyaç yoktur.

Bu düşünce doğru veya yanlış olabilir. Halen hiç kimse bu görüşün doğruluğunu veya vanlışlığını objektif şekilde ortaya koyacak imkâna sahip değildir. Meçhule doğru bir adım atılmıştır. Ve eğer rejim meselesinin halli söylendiği kadar mümkünse, C.H.P. nin kendine olan aşırı itimadı yüzünden, dâvayı gerçekleştirme şanslarını zayıflattığını kabul etmek zorundayız. C.H.P. mühim rol oynaması mümkün olan marjinal reyleri lüzumsuz yere reddetmektedir.

Hâdiselerin cereyam okun yaydan çıktığı intibaını vermektedir. Esasen seçimler bu sonbahar yapılırsa - ki bu yabana atılacak bir ihtimal değildir - işbirliği vaktin darlığı dolayısiyle herhalde mümkün olamıyacaktır. Bununla beraber bazı seçim bölgelerinde muhalefetin kuvvetlerini birleştirmesi imkânsız değildir.

Gelecek seçimlerden galip çıkan bir D.P. nin muhalefetin tenkitlerine daha az kulak vermesinin tabiî sayılabileceğini, geç de olsa, hatırlamak lâzımdır.

Basın

AKİS hakimler önünde

Geçen hafta Perşembe günü Ankara Adliyesinin ikinci kat koridorları gene iğne atılsa yere düşmiyecek kadar kalabalıktı. Bu kadar çok insanı Toplu Basın Mahkemesinin önüne toplayan dâvalar bermutat AKİS'in dâvalarıydı. Gene bermutad, koridorlardaki kalabalığın bir kısmını resmi polisler, polis görevli jandarmalar, jandarmalar ve sivil polisler teşkil ediyordu.

Duruşma açıldığı zaman Toplu Basın Mahkemesinin ufacık odasına dolanların sayısı, dışarda kalanların ellide biri bile değildi. O gün AKİS'in iki dâvası görülecekti. Bunlardan birincisi Yenisabah gazetesi sahibi Safa Kılıçlıoğlu tarafından kendisine neşren hakaret edildiği iddiasıyla açılan dâva idi. Sanık mevkiinde Metin Toker ve Yusuf Ziya Ademhan yer almışlardı. Toker ve Ademhan'ın avukatı olarak Prof. Turhan Feyzioğlu ve Doçent Muammer Aksoy dâvayı takip ediyorlardı. Müdahil Yenisabah gazetesi sahibini ise şöhretli anayasa hukuku Profesörü Bülent Nuri Esen temsil ediyordu. Hüviyet tesbitini müteakip Metin Toker söz aldı. Başkana hitaben Cumhuriyet Savcısının hangi sebebe dayanarak kendisi hakkında amme dâvası açtığının sorulmasını istedi. Yerinden derhal müdahale eden Savcı yardımcısı Cumhur Aymakoğlu sanığın bu şekilde bir sual soramıyacağını, ifade verip vermemekte serbest olduğunu söyledi. Savcı yardımcısının bu sözleri ise sanık avukatlarından Turhan Feyzioğlu tarafından reddedildi. Feyzioğlu diyordu ki: "Usul Kanununun 193. maddesine nazaran iddianamenin sübut delillerini ihtiva etmesi lâzımdır. Sanığa tebliğ edilen ve şimdi okunan iddianamede bu deliller açıkça tasrih edilmemiştir. Ayrıca mecmuanın kapağında sahip olarak Metin Toker gösterilmemiştir. İddianamede ise "AKİS mecmuasının hakiki sahibi Metin Tokerdir" cümlesi bulunmaktadır. Halbuki mevcut bütün resmi kayıtlar ve evrak Metin Tokerin gazetenin sahibi olmadığını açıkça göstermektedir. Böyle olduğu halde, savcı neye istinaden ve hangi sübut delilleriyle bir vatandaşı mücerret bir iddia ile sanık sandalyesine oturtmaktadır? Savcının Metin Toker hakkında amme dâvası açmasını haklı gösterecek delillerini beyan etmesini talep ederim. Deliller bildirilmedikçe sorgu yapılması usule uygun olmıyacaktır". Avukat Doçent Muammer Aksoy da dedi ki: "Savcı elinde herhangi bir müsbet delili olmadıktan sonra meselâ gazetecidir diye Nihat Erimi de çağırabilir ve siz derginin sahibisiniz diye takibat yapabilir mi? İşte şu andaki mesele böylesine açık bir meseledir".

Sanık avukatlarının bu sözleri üzerine yeniden söz alan Savcı yardımcısı Aymakoğlu iddianamesinin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 193 üncü maddesinde istenilen hususları ihtiva eylediğini, AKİS'in hakiki sahibinin Metin Toker olduğunu ispat edecek delilleri ayrıca dermeyan edeceğini bildirdi. Avukatların taleplerinin reddine karar verilmesini istedi.

Muammer Aksoy bir defa daha söz alarak dâvanın siyasi bir dâva olduğunu, savcının delillerini dermeyan edebilmesi için kâfi derecede geniş vakti bulunduğunu, bu bakımdan bunların dermeyanı ile tesbitinin gerektiğini soruşturmaya ancak bundan sonra geçilmesinin usule uygun olacağını belirtti. Toplu Basın Mahkemesi Başkanı Adil Güneşoğlu Aksoyun bu dâva siyasi bir dâvadır sözüne takılmışa benziyordu. Avukata hitaben "Size bir şey sorabilir miyim" dedi. Müsbet cevap aldıktan sonra da devam etti: "Bu dâva siyasi bir dâvadır diyorsunuz bu dâvanın neresi siyasi bir dâvadır söyliyebilir misiniz?" Aksoy Başkanın sorduğu bu sualin cevabını hemen verdi. Evet bu dâva siyasi bir dâvadır. Siyasi kanaat sahibi bir insanın yazdığı yazılardan doğan dâvalar, daha geçenlerde kendisinin de katıldığı Avrupalı hukukçular arası bir kongrede de belirtildiği gibi, siyasi dâvalardır dedi.

Bir ara karar alınmak üzere oturuma ara verilmesi üzerine dinleyiciler, sanık ve avukatları dışarı çıktı. Savcı ise içerde kaldı. On beş dakika kadar süren ara kararının verilmesini müteakip celse yeniden açıldığında başkan kararı okuttu. Kararda savcının ileri sürdüğü delillerin kâfi olduğu ve sanık avukatlarının taleplerinin reddedildiği bildiriliyordu. Ara kararın okunması sona erer ermez sanık avukatlarından Turhan Feyzioğlu söz alarak ara kararı alınırken tarafların dışarı çıkması gerektiği halde savcının içerde kalmasının usule uygun olmadığını, durumun aynen zapta geçmesini istedi. Toplu Basın Mahkemesi Başkanı ise savcının dışarı çıkmasının doğru olduğunu kabul etmekle beraber, dışardaki izdiham dolayısiyle savcının dışarı çıkamadığını, bu yüzden avukatla-

Ankara Toplu Basın Mahkemesi

Ankarada hâkimler var...

rın iddialarının zapta geçmesine lüzum olmadığını söyledi. Feyzioğlu ise ısrar ediyordu. Savcı söz alarak dışarıya sırf kalabalık dolayısıyla çıkmadığını, ama karar alınırken de sureti katiyede kararla ilgilenmediğini, hatta o kadar ki bu esnada odadaki konuşmalara karışmamak için pencereyi açtığını ve hep pencere dışıyla alâkadar olduğunu söylüyordu. Feyzioğlu ne olursa olsun durumda bir usulsüzlük bulunduğunu, bunun muhakkak zapta geçmesi gerektiği hususunda ısrar edince Başkan "Evet savcı kalabalık sebebiyle dışarı çıkamamıştır. Bunun zapta geçmesine lüzum yoktur, eğer iddianızda ısrar ediyorsanız biz de savcının dışarı çıkmadığını saklamıyoruz, bakanlığa şikâyet edersiniz" dedi, Metin Tokere söz verdi. Toker ise zapta aynen geçmesini diliyerek "Türk Ceza Kanunu, hiç bir savcıya, canının istediğini hiç bir delil olmadan mahkemeye sevk etme hakkını vermediğinden bu iddianameye karşı cevap vermek istemiyorum" dedi.

Feyzioğlu ise hâkimin Adalet Bakanlığına şikâyet edilmesi mevzuunda şöyle diyordu: "Şikâyet etmek niyetinde değiliz, zira bizim kanaatimize göre bir hâkim böyle bir sebeble Adalet Bakanlığına şikâyet edilmez. Çünkü Adalet Bakanı hâkimin üstünde bir şahıs değildir. Bir bakanın kararından dolayı mahkemeye şikâyet edilebilir. Fakat mahkemenin kararından dolayı Bakanlığa şikâyette bulunmak niyetinde değiliz. Ancak kararın 382 inci maddeye aykırı olarak savcının huzuruyla verilmiş olmasını tevsik edecek ve bundan dolayı müvekkilimiz zarar görürse Temyiz mahkemesinde hakkımızı arıyacağız".

Metin Toker'in bu sözlerinden sonra sanıklardan Yusuf Ziya Ademhan'a diyeceği bir şey olup olmadığı sorulduğunda Ademhan başka gazetelerde çok daha ağır yazılar yazıldığı halde takibat açmak lüzumunu hissetmiyen savcılığın bir istifa mektubu neşretti diye AKİS aleyhinde dâva açmasına şaştığını söyledi ve ilâve etti: "Savcı hemen her dâva açılışında mecmuanın hakiki sahibinin Metin Toker olduğunu iddia ederek benim izzetinefsimi rencide ediyor. Acaba savcı benim olmadığını iddia ettiğini AKİS Mecmuasını Metin Tokerin hiç bir şekilde tanımadığı bir şahsa satışımı nasıl izah edecek? Yoksa ben başkalarına ait malları satan bir insan mıyım?".

Ademhanın bu ifadesinden sonra istifa mektubunu yazan Nedret Gürcan'a talimat yazılmasına karar verilerek Mahkeme 13 Haziran 1957 Perşembe gününe bırakıldı.

Salon boşaltılmadan ikinci dâvanın duruşmasına geçildi. Bu dâva da "Şenlenen Sokak" ve "Kıbrıs, Türk Tezi" başlıklı yazılardan dolayı kendilerine hakaret edildiği iddiası ile ve Başbakan Adnan Menderes, Nihat Erim ve Safa Kılıçlıoğlu tarafından verilen muvafakat üzerine açılmıştı. Dâvacıları gene şöhretli Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esen, dâvalıları da Turhan Feyzioğlu ile Muammer Aksoy savunuyorlardı. İddia makamı aynen neşrettiğimiz iddianamesinde adı geçen yazılardan hakaret suçu olduğunu ileri sürüyor, mecmuanın o zamanki Yazıişleri Müdürü ve Sahibi Ademhan ile Metin Tokerin de mecmuanın hakiki sahibi olarak cezalandırılmasını talep ediyordu.

Sanık avukatlarından Muammer Aksoy söz alarak herşeyden önce bir noktanın bilhassa aydınlatılmasını zaruri gördüğünü söyledi. Bu dâvadaki iddianamede de Metin Toker AKİS'in hakikî sahibi olarak zikrediliyor ve töhmet altında bırakılıyordu. Sanık avukatları tevsii tahkikat talebinde bulunacaklardı. Ama herşeyden önce savcının iddianamesindeki sahiplik iddiasının delillerini ve ispatını görmeliydiler. Sanık avukatları bir önceki dâvada verilen ara karara hürmetsizlik etmemek için itiraz etmemişlerdi. Fakat bu dâva başka bir dâvaydı. Bu dâva için de bir karara varmak gerekiyordu.

Muammer Aksoy'dan sonra söz alan savcı yardımcısı Cumhur Aymakoğlu ilk oturumdaki iddiasını tekrarlıyarak mecmuanın sahib-i hakikisinin Metin Toker olduğuna en iyi misalin mecmuanın ilk sayısından son sayısına kadar değişmeyen edası olduğunu ileri sürerek daha esaslı delilleri ileride belirteceğini söyledi. Müteakiben müdahil avukat Bülent Nuri Esen'in mehil talebi üzerine bu dâva da 13 Haziran 1957 tarihine talik edildi.

Bu Bir İddianamedir...

AKİS aleyhine Başbakan Adnan Menderes, Prof. Nihad Erim ve Safa Kılıçlıoğlunun muvafakatıyla açılan dâvanın duruşmasında okunan savcının iddianamesini aynen neşrediyoruz:

Davacı : K. H. Ve Başbakan Adnan Menderes, Prof. Nihat Erim, Safa Kılıçlıoğlu

Maznun : 1 — Metin Toker. Ekrem Oğlu 1924 doğumlu, Akis Mecmuası Sahibi ve Ankara İzmir Caddesi No: 11 de oturur.

Maznun: 2 — Yusuf Ziya Ademhan, Abdullah oğlu 1929 doğumlu ve Akis mecmuası Yazı İşleri Müdürü ve Yazı Muharriri

Suç: 6732 ve 6334 sayılı Kanuna muhalefet

Suç tarihi: 12.1.1957 gün ve 140 sayılı Akis Mecmuası

Ve delilleri

Yukarıda açık hüviyeti yazılı maznunların sahip ve yazı İşleri Müdürü bulundukları Ankara'da münteşir 12.1.1957 tarihli ve 140 sayılı AKİS Mecmuasının 4 üncü sayfasındaki "Kıbrıs-Türk tezi" ve 7 inci sayfasındaki "D.P." "Kopan Kıyamet" başlıklı yazıları maznunlardan Metin Tokerin yazdığı ve bu yazılarla Prf. Nihat Erimin şeref ve itibarını kıracak şekilde yazı yazmak ve ayrıca evvelki iddianamelerimizde belirtildiği veçhile mecmuanın hakiki sahibi bulunması itibariyle bu yazılarına neşrine müsaade ettiği ve ayrıca mecmuanın muvazaalı sahibi ve Yazı İşleri Müdürü bulunan Yusuf Ziya Ademhan tarafından yazıldığı dosyada mevcut yazı ile anlaşılan "Şenlenen sokak" başlıklı suç teşkil eden yazıya da mecmuada neşrine müsaade ettiği 140 sayılı Akis mecmuası ve alınan 4.2.957 tarih ve 67 sayılı cevabi yazı ve dosya münderecatı ile sabit olduğundan Metin Toker'in fiiline uyan 6732 sayılı kanun 1 inci Maddesinin 1 inci bendi, mevkute sahibi bulunması itibariyle aynı madde delâletiyle 6334 sayılı kanunun 5 inci ve Yusuf Ziyanın yazmış olduğu "Şenlenen sokak" başlıklı yazı dolayısıyla da yine sahibi bulunması itibariyle aynı kanunun 5 inci Maddesi ve T.C.K. nun 80. ci Maddesi,

Diğer maznun Yusuf Ziyanın aynı tarih ve sayılı Akis mecmuasının 6 ncı sayfasındaki "Şenlenen sokak" başlıklı yazıyı yazarak Başvekil Adnan Menderes'in sıfatı dolayısıyla Küçük Düşürmeyi hedef tutan, Nihat Erim ve Safa Kılıç'ın da şeref ve itibarını kıracak şekilde yazı yazmak ve bu yazıyı neşretmek ve gene Metin Toker tarafından yazılan yazıları Gazetenin mes'ul müdürü bulunması itibariyle neşretmek suçunu işlediğinden hareketine uyan 6732 sayılı kanunun 1 inci Maddesinin 5 inci bendi (Başvekil Dolayısıyla) son fıkrası ayrıca Metin Toker tarafından yazılan yazıları neşretmek suretiyle de 6732 sayılı kanunun 1 inci Maddesinin 1 inci bendi ve T.C.K. nun 80, 69, 71 Maddeleri gereğince teczi yerleri için bu husustaki tahkikat evrakları ekli olarak sunulur. 4.2.957

C. Müddeiumumi Muavini
Sami Coşarcan

Diğer yolcular

Toplu Basın Mahkemelerinin arşivlerini dolduran yüzlerce dosyanın hepsi AKİS aleyhinde açılmış

dâvalara ait değildi. Memleketin birçok yerindeki basın dâvalarına bakan mahkemelerin işleri son günlerde çok artmıştı ve bu dâvaların bir kısmı peyderpey karara bağlanıyordu. Meselâ geçen hafta karara bağlanan dâvalardan biri de Zaman gazetesi hakkında idi. Dâva 1951 yılında neşredilen "İrticaı Koruyan İktidar" başlıklı bir yazı dolayısiyle açılmış ve bugüne kadar duruşması sürmüştü. Sanık mevkiinde gazetenin sahibi Nusret Safa Coşkun ile yazı işleri müdürü Rifat Ekinci vardı. Mahkeme yazının muhteviyatında Hükûmetin manevi şahsiyetine hakaret suçu olduğuna kanaat getirdiğinden karar okunduğunda Nusret Safa Coşkun ve Rifat Ekincinin birer yıl ağır hapis ve dörder ay da ikamete rapt edilmelerine hükmolunduğu görüldü.

Gene geçen hafta, İzmirde dört gazeteci daha mahkûm oluyordu. Bunlardan ikisi Milâsta çıkan Demokrat Menteşe adlı gazetenin mesulleri olup suçları gazetelerinde çıkan bir yazı ile Milâs Savcısına neşren hakarette bulunmaktı. İzmir Toplu Basın Mahkemesi gazetenin sahibi Turgut Dizdar ve Yazı İşleri Müdürü Nazmi Doğru hakkında birer yıl ağır hapis ve üçer bin lira ağır para cezasına çarptırılmalarını uygun görmüşse de gazetenin tirajının azlığı ve neşir sahasının darlığını göz önünde bulundurarak bu cezaları onar ay hapis ve 2500 er lira para cezasına çevirmişti.

Gene aynı mahkemenin verdiği bir ikinci mahkûmiyet kararı da İzmirde müntešir Gecepostası gazetesi mesulleri aleyhinde tecelli etti. Gazetenin sahibi Gürbüz Kipkut ile Yazı İşleri Müdürü Muzaffer Yasa 300 er lira para cezasına hüküm giydiler.

Gene geçen hafta içinde Yozgatta yayınlanan Vurun Abalıya ve Hakikat adlı gazetelerdeki yazılarından dolayı 11 ay hapis ve 13 bin lira para cezasına mahkûm olan Mustafa Reşat Tanrıdağın da mahkûmiyet kararı Temyiz Üçüncü Dairesi tarafından bozuluyordu. Bu dâvaya da Yozgat Toplu Basın Mahkemesinde yakında yeni baştan bakılacaktı.

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Alfried Krupp Esenboğadan Başkente geliyor
Kalkınmamıza taş koyacak

Kalkınma

Krupp ve çelik

Geçen haftanın ortasında Esenboğa Hava alanına inen hususî bir Alman uçağından çok uzun boylu ve asil tavırlı bir adam, çevik bir hareketle yere atladı. Böylece meşhur "sanayi kralı" Alfreid Krupp, tetkiklerde bulunmak üzere memleketimize ayak basmış oluyordu. Krupp'un memleketimize gelmesi "resmî" bir ziyaret sayılamazdı. Ama bu, hususî bir ziyaret de değildi. Zira geçen sene Başbakan Menderesin kalabalık bir refakat heyeti ile Almanyayı ziyareti sırasında Krupp tesisleri de gezilmiş ve Alfreid Krupp ile görüşmeler yapılmıştı. Bu sırada büyük sanayicivi Türkiyenin kalkınmasıyla alâkalandırmak için teşebbüsler yapılmış ve Alfreid Krupp Türkiyeye davet edilmişti. Teşebbüslerin meyvasız kalmadığı, meşhur sanayicinin Türkiyeye gelmesiyle anlaşılıyordu. Krupp'un seyahatından çok müsbet neticeler elde edileceği muhakkaktı.

Esenboğa Hava Alanından şehre hususî bir ihtimamla getirilen meşhur Alman sanayicisi Alfreid Krupp, İkinci Dünya Harbinin sonunda, bütün ailesi efradıyla birlikte harp suçluları listesinin başında yer alıyordu. Aile Hitlerle sıkı bir şekilde işbirliği yapmıştı. O sıralarda işleri babasının idare etmesine rağmen Alfreid Krupp da 1948 yılında Nurenberg mahkemesi tarafından 12 yıl hapse mahkûm edilmiş ve ailenin bütün malları müsadere edilmişti. Fakat çok geçmeden Amerikanın Almanyada takip ettiği siyaset değişmişti. Rus tehlikesi karşısında Amerika, Almanyayı silâhlandırmaya karar vermişti. Alman sanayiini tekrar eski satvetli haline getirmek lâzımgeliyordu. Bunun için sabık sanayi krallarını eski mevkilerine oturtmak icap ediyordu. Nitekim Krupp 1951'de serbest bırakıldı ve geri kalan malları kendisine iade edildi. Kısa bir zaman sonra Krupp fabrikaları kamyon, makina ve lokomotif sanayiinde mühim bir mevki elde etmekte gecikmediler. Kısa bir zaman içinde Alman sanayii eski seviyesine ulaşmıştı. Şimdi yeniden Doğuya doğru yayılmaya başlıyordu. Almanyadan Türkiyenin aldığı mühim cephane siparişi, bu genişlemenin bir misaliydi. İhtiyar Adenauer'in Tahran seyahatı, İran petrolleriyle yakından alâkalıydı. Gene İkinci Dünya Harbinden önce olduğu gibi, Türkiyede, İranda, Mısırda, Hindistanda Alman iş adamlarına sık sık rastlanmaya başlamıştı.

İki sene kadar önce, az gelişmiş memleketlerde büyük yatırımlar yapmak için büyük sermayeli bir şirket kurulması fikrini ortaya atan Alfreid Krupp idi. Krupp mühendisleri daha bu fikrin gerçekleşmesini beklemeden Asyanın muhtelif memleketlerinde muazzam çelik sanayileri kurmakla meşgul oluyorlardı. Nitekim geçen haftanın sonunda Pazar günü Karabükte imzalanan anlaşmayla Krupp, Türkiyede de üçüncü yüksek fırını kurmaya rıza göstermişti. Krupp da böylece "Türkiyenin büyük

kalkınmasına bir taş ilâve" edecekti.

Anlaşma, Karabük fabrikalarının kapasitesini 750 bin tona yükseltmeye matuf program çerçevesi içinde yapılmıştı. Çelik istihsalimiz şimdiye kadar çok gerilerde kalmıştı. İktisadî kalkınmanın zayıf noktalarından biri de kömürde olduğu gibi, çelik istihsalinde görülen az artış idi. D.P. İktidarı evvelâ çelik ve kömür işine saldırmayıp tekstil ve şekere hücum etmekle büyük bir hata işlemişti. Demiri "döviz" ile getirilen binalar kurmakla Kalkınma devam ettirilemezdi. Demir, kömür ve çimentoyu bizzat istihsal etmeden Kalkınmaya girişmek, eğreti elbiseyle düğüne gitmekten pek farklı değildi. Bu sebebledir ki 2.80'den satılan dolar büyük ölçüde israf edilmişti. Geç te olsa, bu durtıma bir son vermeye gayret göstermek isabetli bir hareketti. Bununla beraber istikbal için bir hedef olarak çizilen 750 bin ton, diğer memleketlere nazaran gayet ehemmiyetsiz bir rakkamdı. İleri bir memleket olarak sayılmasına imkân bulunmayan İspanyanın bile çelik istihsali bu rakkamın birkaç misli üstündeydi. Hindistan her biri 1 milyon ton kapasiteli müteaddit fabrikalar kuruyordu. İktisadî kalkınma çelik demekti. Fakat kok olmaksızın da çelik istihsal edilemezdi. Aynı zamanda kok istihsali arttırılamazsa, haddehaneler ahenkli bir şekilde geliştirilemezse, misalini çok gördüğümüz israflardan bir yenisine daha şahit olmamızın da ihtimal dahilinde olduğu unutulmamalıdır.

İsrail

Sınai kalkınma

İsrailin ilk yüksek fırını bundan birkaç ay önce işletmeye açıldı ve şimdi İsrailde bulunan demir cevherini işlemeye başladı.

Bu hâdise İsrail sanayiinin gelişmesinde bir dönüm noktası demekti. Çünkü şimdiye kadar sanayi daha çok istihlâk malları istihsaline yönelmişti. Kurulan sanayi kumaş, yiyecek, çeşitli eşya istihsali ile uğraşıyor otomobil, buz dolabı, elektrik malzemesi gibi şeylerin montajı ile meşgul oluyordu.

Sanayideki bu değişme temayülü aslında geçen yıl kimya sanayiindeki gelişme ile açığa vurulmuştu. Ham maddesini içerden temin eden İsrail ağır kimya sanayii bugün İsrail ekonomisinde oldukça büyük bir yer tutuyordu. Binlerce ton sun'i gübre vesaire istihsal eden fabrikaların istihsalleri gittikçe ihracata yönelmektedir. Binlerce ton gübre ve sair kimyevî madde ihraç edilmektedir.

Hayfada büyük bir rafineri tesis edilmiştir. Bugün kapasitesinin çok altında çalışan bu tesisin ilerde petrol borularından akıtılacak petrol sayesinde tam kapasite ile çalışacağı umulmaktadır. Böylece İsrail ekonomisinin önüne yeni bir imkân açılmaktadır. Çünkü rafinerinin yakınına İsrail kimya sanayii için gerekli bazı ham maddeleri sağlıyacak tesisler de kurulacaktır. Petrolden çıkarılacak bu tali maddeler bugün için ithal yolu ile sağlanmaktadır.

İsrail ekonomisi gittikçe gelişmektedir. Fakat gelişme hızının son yılda düşmüş olduğu görülmektedir. 1956 da istihsal sadece yüzde 7-9 nisbetinde artmıştır. Bu nisbet 1955 de yüzde 12, 1954 de yüzde 24 idi. Sınai istihsalde görülen bu yavaşlamanın çeşitli sebebleri vardır. Bir kere hatırlanacak nokta mutlak rakkamlarla nisbi rakkamlar arasındaki farktır. Sanayileşmenin ilk yıllarında yüzde yüz bir artma, daha sonraki yılların yüzde yirmi beş artmasından mutlak rakkam olarak daha küçük olacaktır.

İsrail endüstrisini ihracata yöneltmek için çok gayret sarfedilmiştir. Fakat hâlâ bu endüstri iç piyasa için istihsalde bulunmaktadır. Fakat bu piyasa 1955 sonundan beri doymuş durumdadır. Birçok mamullere olan talep azalmıştır. Bu da büyümeyi yavaşlatan sebeblerden biridir.

Üstelik 1955 yılında müstahsillerin ümit ettikleri talep hacmi gerçekleşmemiştir.

Gene 1956 da İsrail sanayii makineleşmenin azamî noktasına -hiç olmazsa bazı sahalarda- ulaşmış bulunuyordu.

Sanayi işçileri sayısında istihsal artış nisbetinden daha az bir artma görülüyordu. İstihsal yüzde 7-9 nisbetinde artmışken sanayi işçileri nisbeti yüzde 1-2 kadar artmıştı. Merakı çeken nokta istihsal artmasının sebebi işçilerin prodüktivitesinin artmasından mı yoksa makineleşmeden mi ileri geldiği idi. Buna doğru bir cevap vermek mümkün değildi. Fakat İsrail endüstrileşmesi başladığı zaman işgücü temini oldukça çetin bir mesele olarak görülüyordu. Çünkü sanayide çalışacak işçiler çeşitli memleketlerden göç etmiş kimselerdi. Teknik bilgileri yoktu. Hatta makine ve sınai istihsal hakkında hiçbir şey bilmedikleri muhakkaktı. Ama görüldü ki bu işçiler oldukça hızlı bir şekilde kendilerini şartlara uyduruyorlar ve prodüktiviteleri devamlı olarak artıyordu.

Sanayi işçilerinin ücretleri 1956 da yüzde 14 arttı. Bununla beraber bu reel bir artış değildi. Çünkü genel fiat seviyesinde de yükselme vardı. Ücretlerdeki reel artış ancak yüzde 5-7 arasındaydı. İşçilerin ödedikleri ağır vergiler de hesaba katıldığı takdirde bu yüzde daha da düşüyor, 2-3 e kadar iniyordu.

Memleketin tabiî kaynaklarını geliştirmek bakımından son derece ehemmiyetli olan bazı fabrikaların finansman yükünü devlet kendi üzerine almaktadır. Meselâ Hayfa körfezindeki Kimyevî Maddeler fabrikası için böyle olmuştur.

Sınai yatırımları hükümetin tesbit ettiği bazı kriterlere göre değerlendirilmektedir. Bu kriterler ithalâtı azaltacak veya ihracatı arttıracak sanayii teşvik etmektedir.

Hükümet, kuruluş yerleri bakımından da bazı fabrikaları teşvik etmeği uygun bulmaktadır. İşgücünün kolayca temin edilebileceği bölgelerde kurulacak fabrikalar teşvik edilmektedir Bu sayede yeni kurulmuş küçük bir devlet dar imkânlara rağmen tahakkuk ettirilen bir kalkınmanın ilk meyvalarını toplamakta ve yeni yatırımlara hazırlanmaktadır.

İsrailde bir kimya sanayii tesisi

Kısa zamanda büyük kalkınma

Sendikalar

Murakabe fakat neyi?

1957 de sendikaların yeniden kurulmasına kanunen müsaade edildiğinden bu yana 10 yıl geçmiş olmasına rağmen işçi sendikaları ile birlik ve federasyonları bir türlü arzulanan gelişmeyi gösterememişti. Sendika ve sendikacılar işçiye ve halka "tehlikeli" ve "şüpheli" olarak tanıtılıyordu. Kendinin ve arkadaşlarının hakkını arıyanlar üzerinde her yerde böyle şüpheler uyandırılıyordu. Fakat zaman bunların yersiz olduğunu göstermiş ve gösteriyordu. Onun için işçilerde sendikalara karşı yakın bir alâka doğmağa başlamıştı. Vakıa siyasî baskı sendikalara katılanlar ve katılacaklar için işverenlerin iktisadî baskısı yanında daima yer alıyordu. Fakat işçiler bunlara yavaş yavaş karşı gelmesini öğrenmişlerdi. Pek sevdikleri sendikalarını her türlü tehlikelerden korumak için sendika binalarında, işyerlerinde "siyaset"in adını ağızlarına almıyorlar ve sendika liderlerinin herhangi bir partiye bağlı olmasını bile istemiyorlardı. Bütün bu dikkat ve itinaya rağmen işçiler, sendikalarını ve birliklerini Çalışma Bakanının tecavüzünden kurtaramamışlardı. Nitekim Bakanlık Birlik ve Federasyonların kapatılmasından sonra şimdi de 10 yıldır yapmadığı bir şeyi -sendikaları mürakabeyi- hatırlamıştı. Bu mürakabe bilhassa sendikaların üye sayısı ile gelir ve giderlerinin kontrolü noktalarında toplanıyordu. Birliklerin ve Federasyonların kapatılması için "kanunî formüller" bulunmuştu. Fakat Sendikaların kurulması için gerekli şartlar kanunda açıkça yazılmıştı ve işçiler bunlara harfi harfine uyarak sendikalarını kurmuşlardı. Onun için sendikalara karşı ancak "malî" yönden hücuma geçilebilirdi. Şimdi yapılmak istenen de buydu. Halbuki sendika idarecilerinin ücretleri malûmdu. Bunlar bir işyerinde çalışmış olsalardı sendikalardan aldıklarının birkaç mislini kazanabilirlerdi. Hepsi bilgili ve çalışkan işçilerdi. Fakat sendikaların başında az ücretle çalışmayı işçi arkadaşlarının menfaati için kabul ediyorlardı. Sabahın sekizinden gecenin sekizine kadar işyerlerini kontrol ediyorlar, şikâyetleri dinliyorlar, "uzlaşma"dan hakem kurullarına koşuyorlar, bir şehirden ötekine seyahat ediyorlardı. Sendikasına bir saatlik yoldan yaya gelen sendika liderleri bile vardı. Sendikaların gelirleri de meydandaydı. İşçiler dişlerinden arttırıp aidatlarını muntazaman ödemeğe çalışıyorlardı. Bir işçinin kendiliğinden sendikaya gelip borçlarını nasıl candan ödediğini görmiyenler, onun içinde yanan ateşi anlayamazlardı. Anlaşılan şimdi Çalışma Bakanlığı teşkilâtı sendikaların bu kadar az gelirle nasıl olup da yaşıyabildiklerini öğrenmeğe çalışacaktı. Bunun sebebini anlamak ve öğrenmek için bu kadar telâşa lüzum yoktu. Siyasî tarihimize birazıcık göz atanlar bunu kolayca anlarlardı. İşçiler bir taraftan işverenler, bir taraftan da iktidarlar tarafından daima ezilmişlerdi. Maden ocaklarında, tezgâhlarda, denizaltında çalışan insanların hali yüz güldürücü bir manzara arzetmiyordu. Bunların çektikleri zahmet ve karşılaştıkları tehlikelere mukabil aldıkları ücret ve gördükleri muamele meydandaydı. Memleketin en çalışkan ve fedakâr insanları cemiyet tarafından adeta bir kenara atılmışlardı. Oturdukları yerler bile âdeta toplumun dışına itilmişti. Kenar mahalleler işçi mahalleri idi. Bunları çok defa yabancılara karşı "utandırıcı" bulup yıkmak yoluna gidiyorduk. Fakat bu insanların böyle utandırıcı yerlerde yaşamalarının sebebini ve kabahatini kendimizde aramıyorduk. İktisadî şartlarla, siyasî ve sosyal anlayışsızlık bu insanları diğerlerinden başka türlü giyinmeğe, başka türlü yemeğe, ayrı yerlerde oturmağa, farklı yerlerde eğlenmeğe sevketmişti. Bütün bu sartlar işçiler için ayrı bir "âlem" yaratmıştı. Bu işçilerin kendi âlemi idi. Bütün bu sebebler yüzünden işçiler, içinde bulundukları müşkül durumdan kurtulmalarını başkalarından değil kendilerinden beklemek lâzım geldiğini anlamışlardı. İşte işçileri sendikalar etrafında toplanmağa sevkeden, liderleri feragatle çalıştıran ve malî imkânlarının azlığına rağmen onları ayakta tutan bu sebebler ile şuurları ve içlerindeki ateşti. Öküzün altında buzağı arayanlar bu gerçeği bilmiyorlardı.

MİLLETLERARASI

Çalışma Bakanının geçen hafta Ankarada İnşaat İşçileri Sendikasına ait lokalin açılması münasebetiyle sarfettiği iyimser sözlere rağmen Türkiyede işçilerin teşkilât, hak ve hürriyet ve yaşama şartları bakımından büyük engellerle karşılaştıkları bir sırada Cenevrede ve Tunusta Milletlerarası Çalışma ve işçi teşekkülleri yıllık kongrelerini yapmağa hazırlanıyorlardı.

Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu 5 Temmuzda Tunusta ve Çalışma Teşkilâtı da Haziranda Cenevrede toplanacaktır. Türkiye İşçi Sendikaları birlik ve federasyonlarının meydana getirdiği Türk-İş, bilindiği gibi, yıllardanberi Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılmak için Bakanlar Kurulundan müsaade alamadığı için (Bk. Akis, sayı 156) bu işçi teşekkülüne üye olamamıştır. Bununla beraber konfederasyon, Türk işçilerinin de Tunustaki toplantıda müşahid olarak bulunmalarını sağlamak için Türkiyeye davetiye göndermeğe karar vermiştir. Şimdi, her açılan işçi sendikası için sevinen Çalışma Bakanının adı geçen kongreye davet edilenlere yurt dışına çıkmak imkânını sağlayıp sağlamaması, bu sözlerin ne dereceye kadar tatbik kabiliyeti olduğunu meydana çıkaracaktır.

Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı, işçilerin değil, fakat devletlerin vücuda getirdikleri bir teşkilât olduğu için Türkiye bu teşkilâta üye olmuştur. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı statüsüne göre üye devletler, 2 hükûmet, bir işçi ve bir de işveren temsilcilerinden müteşekkil birer heyet tarafından temsil edilmektedir. Bu teşkilâta gidecek işçi temsilcisinin teshiti hakkındaki talimatname mucibince federasyonlar ve federasyona bağlı olmayıp ta üyesi 1500 ü geçen sendikalar Çalışma Bakanlığının talebi üzerine kongreye gidecek temsilci adaylarını Bakanlığa bildirirler. Bakanlık ta bunlar arasından seçeceği bir işçiyi heyete dahil eder. Bir taraftan halen pek az federasyonun faaliyette bulunmakta olması, diğer taraftan da heyete dahil olacak işçiyi seçmek hakkının Çalışma Bakanlığına tanınmış olması Türk işçisinin bu teşkilâtın yıllık toplantısında tam manasile temsiline imkân bırakmamaktadır.

Çalışma Bakanlığının halen faaliyette bulunan birkaç federasyona bu heyete katılacak temsilci namzetleri ni bildirmeleri için Mayıs içinde gönderdiği yazıya maalesef toplantının gündemi eklenmemiştir. Bu suretle toplantıya katılacak heyetteki işçi temsilcisi orada neler konuşulacağından habersiz olduğundan hazırlığını yapamıyacak ve binnetice temsil vazifesini de lâyıkiyle başaramıyacaktır.

Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı hakikî ve devamlı bir barışın en sağlam temelinin hakların çalışma ve hayat şartlarının düzeltilmesi olduğu hakkındakı düşüncenin eseridir. Böylece 1919 da, Birinci Dünya Harbinin sonunda, Barış konferansı ile beraber Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı (Organisation Internationale du Travail) da kurulmuş oluyordu.

XX. Asır boyunca sanayileşme hareketi geliştikçe yeni sosyal problemler ortaya çıkıyor ve o zamana

İşçiler

"Hürbilek" mahkemede

Basın rejimini bugünkü haline getiren değişiklikler yapılırken maksadın vatandaş "şeref ve haysiyeti"ni korumak olduğu ileri sürülüyor ve ağır cezaların kolay kolay tatbik edilmiyeceği ve hele bunların "siyasi maksatlar"la kullanılmıyacağı alâkalılar tarafından temin olunuyordu. Aradan geçen kısa zaman içinde basın kanunundaki değişikliklerin vatandaş seref ve haysiyetinden gayri her maksat için kullanıldığı gittikçe daha iyi anlaşılıyordu. Türk-İş ile Çalışma Bakanlığı arasında patlak veren bir anlaşmazlık Bakanlık tarafından aylarca işlenmiş ve nihayet "kanunî formüller" hazırlandıktan sonra işçi teşkilâtlarına karşı sistemli bir mücadele açılmıştı. Son aylarda İşçi Sendikaları Birlik ve Federasyonlarının sıra ile kapatılması Çalışma Bakanlığının "kendine göre" açtığı bu mücadelenin ilk safhasını teşkil ediyordu. Şimdi bu mücadelenin ikinci safhası başlamıştı. İşçiler tam olarak teşkilâtlanamamışlardı. Fakat küçük çapta olsa da sendikalar ve işçiler haftalık veya onbeş günlük gazeteler çıkarıyorlardı. Bunlar işçiler arasında haberleşme imkânlarını sağlıyor ve onlara kendi meseleleri hakkında bilgi veriyordu. Basın Kanunundaki son değişiklikler üzerine İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikasının organı olan gazete, faaliyetine son vermeyi uygun görmüştü. Fakat Eskişehirli işçilerin yayın organı olan "Hürbilek" basın rejiminin şiddetinden yılmadığı için, Çalışma Bakanlığı tarafından işçi hareketinin senbolü Birlik ve Federasyonlara karşı açılan mücadeleye de papuç bırakmamıştı. Birlik ve Federasyonların kapatılmasına ve işçilere yapılan haksızlıklara karşı "Hürbilek" gazetesi yerinde bir kampanya açmış ve işçileri birleşmeye çağırmıştı. Bunun üzerine Eskişehirin basın savcısı "Hürbilek" aleyhine dâva üzerine dâva açmağa başlamıştı. Son açılan dâva ne kadar "hissi" hareket edildiğinin yeni bir deliliydi. Hakikaten Hürbilek gazetesi aleyhine son olarak açılan dâvanın bir "şiir"den ileri gelmesi ve bu şiirin evvelce çeşitli gazetelerde yayınlanmış olduğu halde hakkında takibat yapılmamış olması basın hürriyeti sahasında katettiğimiz mesafeyi - tabiî geriye doğru- açıkça gösteriyordu.

Bu haftanın ortasında Çarşamba günü Eskişehir Toplu Basın Mahkemesinde görülecek dâvaların neticesini hem basın hem de "işçiler" büyük bir merakla beklemektedirler.

ÇALIŞMA TEŞKİLÂTI

Âdil AŞÇIOĞLU

kadar misli görülmemiş bir ticarî rekabet ucuz istihsal maksadile, kötü çalışma şartlarının muhafazasında işverenler ısrar ediyordu. Bu durum karşısında memleketler arası bir hareket milletlerarası anlaşmalar yolu ile kötü çalışma şartlarına bir hudut koyabilirdi. İşçilerin kanun yolu ile korunması için o tarihte kurulan çeşitli teşekküller birçok bakımlardan faydalı olmuştu. Şimdi de Milletler Cemiyetine bağlı ve bu cemiyetin üye olduğu memleketleri içine alan bir teşkilât, işçilerin hayat ve çalışma seviyelerini yükseltmek için zorlamak bakımından büyük işler başarabilir ve böylece dünya barışının korunmasına yardım edebilirdi. Bu teşkilâtın gayesini gerçekleştirip gerçekleştiremediği münakaşa götürmekle beraber, kurulmasına âmil olan sebeplerin ve bunların tahlili sonunda vardığı neticelerin ehemmiyeti bilhassa memleketimiz bakımından son derece büyüktür. Hakikaten, bu teşkilâtı kuran devletler büyük halk yığınları için haksızlıkları, sefalet ve mahrumiyetleri gerektiren çalışma şartlarının varlığını daha 1919 da kabul etmişlerdi. Çalışma ve hayat şartları kötülüğü ise dünya barışını ve halklar arasındaki münasebetleri bozabilecek derecede büyük bir memnuniyetsizlik kaynağı teşkil ediyordu. Buna rağmen dünyanın birçok memleketlerinde milletlerarası ticaret rekabetinin bir neticesi olarak işçilerin çalışma ve yaşama şartlarında hiçbir değişiklik olmuyordu. Bu hakikatların kabulünden 20 yıl sonra da İkinci Dünya Harbi önlenmez bir zaruret olmuştu.

Bu sebeble Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının Filadelfiyada 1944 yılında yaptığı 26 ncı oturumu sonunda yayınlanan beyannamede eski prensipler hatırlatılarak aşağıdaki hususlar teyid ediliyordu. Buna göre: a) Emek bir mal değildi; b) Her türlü ifade ve cemiyet kurma hürriyeti devamlı bir terakkinin vazgeçilmez şartı idi; c) Fakirlik, nerede olursa olsun, herkes için bir tehlike teşkil ediyordu, d) İhtiyaca karşı açılan mücadele her memlekette milletlerarası bir gayretle ve tükenmez bir enerji ile yürütülmeli ve umumun selâmeti namına işçiler ve işverenler hükümet temsilcileri ile birlikte ve eşitlik dairesinde serbest münakaşalara ve alınacak kararlara katılmalıydılar. Bu teşkilâtın Haziranda Cenevrede yapacağı oturuma katılacak heyette yer alacak olan Türk işçi temsilcisi adayları bugüne kadar oturumun gündemi hakkında bir bilgiye sahip bulunmuyorlardı. Esasen aradaki kısa zaman zarfında dünya çapında çalışma meseleleri hakkında Türk işçisinin görüşünü hazırlamağa da imkân yoktu. Çalışma Bakanlığının da bu yolda ne gibi hazırlıkları olduğundan ne işçiler, ne de halk şu ana kadar haberdar edilmemişti. Bununla beraber teşkilâtın statüsüne göre Umum Müdürün hazırlayıp genel kurula sunacağı raporun ne gibi meselelere temas edeceği belliydi. Bu raporda genel olarak dünya ekonomik ve sosyal durumunun gelişmesi ve hususi olarak ta işsizliğe karşı mücadele veya müstahsiliyet gibi meselelerin yer alacağı muhakkaktı.

Fakat oturumun asıl ehemmiyetli ve alâka çeken tarafı hükümet, işçi ve işveren temsilcilerinin kendi memleketlerinin çalışma şartları ve işçi meseleleri hakkında verecekleri bilgidir. Türk heyetine katılacak hükümet, işveren ve hatta işçi temsilcisinin memleketimizdeki durumu parlak olarak göstereceklerini kabul etsek bile bu teşkilâtın ve üyelerinin burada olup bitenlerden habersiz olmadıklarını temin etmek zor olmasa gerektir. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı tarafından, statüsüne uygun olarak Hükümetimize Türkiyedeki işçilerin çalışma ve yaşama şartlarının düzeltilmesi yolunda yapılan "tavsiyeler"in ne dereceye kadar tutulduğu, şüphesiz, genel kurul toplantısında tartışmalara yol açacaktır. Bu tartışmaların Türkiye için övünülecek bir neticeye bağlanacağını düşünmeğe imkân olmadığı memleketimizdeki çalışma ve işçilerin yaşama şartlarını tanıyanların meçhulü değildir. Hele işçilerin cemiyet kurma hürriyetlerine indirilen son darbelerin, grev yapmak hakkından mahrum olmalarının ve içinde bulundukları kötü çalışma ve yaşama şartlarının bu teşkilâtın temel prensipleri ile taban tabana zıd olması karşısında heyetimizin Cenevrede hiç te hoş anlar geçirmeyeceği meydandadır.

Herhangi bir memleketin -ve bilhassa bu teşkilâta üye olan bir memleketin- teşkilâtın statüsünde yer alan temel prensipleri ve asgari şartları gerçekleştirmemiş olması yalnız kendi iç huzuru için değil fakat milletlerarası münasebetler için de bir tehlike olarak kabul edildiğinden Cenevreye gideceklerin Allah yardımcısı olsun demek onlar için en iyi temenni yerine geçecektir.

Faysal II, Suudu Bağdatta ağırlıyor
Amerikalı melek Dulles'in kanatları altında

Orta Doğu

Ürdüne teminat

Geçen haftanın sonunda, Bağdat hava alanında hararetli bir uğurlama töreni yapıldı. Uçağa binen Suudî Arabistan Kralı Suud, uğurlayıcısı ise Irak Kralı Faysal'dı. Uğurlama töreninde Irakın meşhur Başbakanı Nuri Sait Paşa da eksik değildi. Bütün ipleri elinde tutan seyrek saçlı, fakat gür kaşlı Başbakan Nuri Sait Paşa, Suudî Arabistan Kralının elini sıkarken, "Ziyaretinizin Arap dünyası menfaatlerine hizmet edeceğine eminim" diyordu.

Hakikaten, Arap dünyasının menfaatleri Suudîlerle Haşimîlerin işbirliği yapmasıyla sağlanacaksa, Kral Suud'un ziyareti sırasında bu yolda büyük bir adım atılmış olduğu söylenebilirdi. Başlangıçta ziyaret sebebinin ne olduğu ileri sürülürse sürülsün, iki Kral arasındaki bu buluşmanın Orta Doğuda Mısır ve Suriyenin de teşvikiyle genişleyen komünizm cereyanına bir set çekmek çarelerini aramak gayesiyle yapıldığına şüphe yoktu. Son Ürdün hâdiseleri bu cereyanın ne kadar kuvvetli olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymuştu. Hanedanlar arasındaki tarihî uçurum ne kadar geniş olursa olsun Suudî Arabistan ve Irak Kralları Ürdündeki bir rejim değişikliğinin kendileri için arzettiği müşterek tehlikeyi görmezlikten gelemezlerdi. Nitekim Kral Suud bu tehlikeyi daha bir kaç ay önceden sezmiş, hanedanlar arasındaki eski rekabeti ve birbirlerinin ülkeleri üzerindeki karşılıklı emelleri bir yana bırakarak Haşimî Ürdüne para yardımı yapmaktan kaçınmamıştı. Bundan başka, son hâdiseler sırasında da Suud'un Kral Hüseyin'i desteklemiş olduğu da bilinmiyor değildi. Bu bakımdan Kral Suud ile Faysal arasındaki görüşmelerin ağırlık noktasını Ürdün'ün durumunu teşkil etmesi kimseyi şaşırtmıyacaktı. Söylendiğine göre, Kral Hüseyin'in durumunu sağlamlaştırmak için şimdi Irak da Kral Suud'la birlikte Ürdüne malî yardımda bulunmayı kabul ediyordu. Bilindiği gibi, varlığını kendi kaynaklarıyla devam ettiremiyecek bir memleket olan Ürdüne, son zamanlara kadar, İngiltere yardım etmekteydi. Ancak Ürdündeki nüfuzuna son verilmesiyle birlikte İngiltere yardımı kesince bu küçük Orta Doğu devleti son derece güç durumda kalmıştı. Bunun üzerine, Mısır, Suriye ve Suudî Arabistan geçenlerde Kahirede bir anlaşma yapmış ve Ürdün'ü içine düştüğü güç durumdan kurtarmak için Kral Hüseyin'e yardım olarak senede 12,5 milyon sterlin vermeyi kararlaştırmışlardı. Suudî Arabistan kendine düşen hisseyi ödemiş, fakat Suriye ile Mısır henüz para vermemişlerdi. Esasen vermeye gönüllü olduklarını gösteren bir işaret de yoktu.

Diğer yandan, Bağdat görüşmeleri sonunda, iki Kralın Suudî Arabistan ile Irakın müştereken Ürdün Kralına teminat vermesini de kararlaştıracakları ve Suriyeden gelecek bir tecavüze karşı kendisini korumaya kararlı olduklarını bildirecekleri de söyleniyordu. Bundan başka, Kral Suud Ürdünü resmen ziyaret etmesi hususunda Ammandan bir kaç gün önce yapılan daveti de kabul etmiş, fakat ziyaret tarihini açıklamamıştı.

Resmî tebliğ

Ancak görüşmelerin sonunda yayınlanan resmî tebliğde bütün bu söylentilere temas edilmiyor, ısrarla İsrail meselesinin üstünde duruluyordu. Tebliğde belirtildiğine göre, Irak ve Suudî Arabistan Akabe körfezindeki Arapların haklarını muhafaza mevzuunda tam bir görüş birliğine varmışlardı. Ayrıca, İsrail gemilerinin Akabe körfezini kullanmalarına mâni olmak için her iki memleketin mümkün olan bütün vasıtalarını harekete geçirerek çalışacakları da bildiriliyordu.

Suudî Arabistan ve Irak, müşterek tebliğde, her iki devletin İsrailin gerek Arap dünyasından, gerekse diğer kaynaklardan petrol temin etmemesi için ellerinden geleni yapacaklarını kaydetmeyi unutmamışlardı. Bundan başka, Kral Faysal ile Kral Suud Orta Doğudaki barışın ancak 1 milyon Filistinli mültecinin tam ve bütün haklarla mücehhez olarak İsraildeki topraklarına dönmelerinden sonra mümkün olacağına kanaat getirdiklerini de tebliğe ilâve ediyorlardı.

Tebliğde Arap dünyasının iç meselelerinin bir tarafa bırakılarak sadece İsrail meselesi üzerinde durulması ancak Irak ve Suudî Arabistanın Arap Birliğinin bozulmadığı yolunda zevahiri kurtarmak endişeleri ile izah edilebilirdi. Hakikaten Mısır ve Suri-

Nuri Said Paşa
İsrail düşmanı: No. 1 !...

yenin tutumundan gelecek tehlikeyi sezdikten sonra bu tehlikeye karşı çareler düşünmek durumunda olmalarına rağmen, Irak ile Suudi Arabistanın birden bu iki devlete karşı cephe almaları beklenemezdi. Böyle bir cephe alış önce Orta Doğunun Müslüman Devletlerini Araplar için gerçekten her şeyin üstünde olan Arap-İsrail meselesinde zayıflatır, sonra da Arap milliyetçilerini Irak ve Suudi Arabistan aleyhine çevirirdi. Bu ise ne Kral Faysal'ın ve ne de Suud'un daha uzun müddet göze alamıyacağı büyük bir riskti.

İngiltere

Süveyş bozgunu

Geçen haftanın başlarında, İngiliz Muhafazakâr Partisinin içlerinde Lord Hinchingbrooke, Angus Maude ve Partick Maitland gibi tanınmış kişiler bulunan sekiz milletvekili Partinin Meclis grubundan istifa ettiklerini bildirdiler. Bir gün sonra ise, bu istifaları Lordlar Kamarasındaki Liverpool temsilcisi Lord Rusell'in istifası takip etti.

İstifaların sebebi, MacMillan hükümetinin Süveyş Kanalından geçiş mevzuunda aldığı çok ehemmiyetli karardı. Bilindiği gibi Muhafazakâr iktidar şimdiye kadar İngiliz ticaret gemilerinin Süveyş Kanalını kullanmasına razı olmuyordu. Ancak evvelki haftanın sonunda Londrada toplanan Süveyş Kanalından Faydalananlar Birliği, Mısırın bu ayın başlarında Kanalın statüsü hakkında yaptığı deklârasyonu Güvenlik Konseyinin 13 Ekim 1956 tarihli kararında belirtilen altı prensibe uygun bulmamakla beraber, üye devletlerin Kanalı kullanmakta bir mahzur görmedikleri takdirde gemilerini buradan geçirebileceklerini kabul etmişti. Başka bir deyişle, Birlik, üye devletleri gemilerini Kanaldan geçirerek geçiş ücretini Mısıra ödemekte serbest bırakıyordu. İşte İngiltere de, Birliğin bu kararına dayanarak, Başbakan MacMillan'ın ağzı ile Avam Kamarasında artık İngiliz armatörlerinin Süveyş Kanalını kullanmak hususunda serbest olduklarını açıklamış ve bütün kıyamet te bundan kopmuştu.

Gerçi İngiltere Başbakanı bu kararın bir siyaset bozgunundan başka bir şey olmadığını gizlemek için elinden geleni yapmamış değildi. Kamaraya bunun ne Süveyş meselesinin nihai bir tarzı, ne de Mısırla bir anlaşma olmadığı hakkında teminat bile vermişti. Ancak bütün bu sözler ne muhalefeti, ne de sağcı muhafazakâr milletvekillerini hükümete şiddetle saldırmaktan alıkoyamamıştı. İşçi Partisi lideri Gaitskell'e göre, iş bir kere bu raddeye getirildikten sonra Mısırın ileri süreceği şartlar anlaşmazlığın başında ileri sürdüğü şartlardan çok daha ağır olacaktı. Diğer

Selwyn Lloyd
Topun ağzında

bir İşçi milletvekiline, Emrys Huges'a göre ise İngilterenin bu geri çekilişi, Musa'nın Mısırdan çıkışından bile hailevi olmuştu. Koyu sağcı muhafazakârlara gelince, onlar bu hareketin ikinci bir Münih'ten başka bir şey olmadığı fikrindeydiler.

Kararın İngiliz parlamentosundaki akisleri o kadar geniş olmuştu ki başlangıçta meseleyi bir oturumda geçiştirmek isteyen hükümet, sonunda bu mevzuda bir müzakere açmak zorunda kalıyordu. Bu müzakereler sırasında, İşçi Partisi, Hükümeti İngilterenin prestijini ve iktisadi menfaatlerini haleldar etmekle suçlandırarak bir gensoru vermiş, fakat bu gensoru 259'a karşı 308 reyle reddedilmiştir.

Guy Mollet
Muvakkat muvazene

Ancak, hükümetin bu badireden kazasızca sıyrılmasına rağmen, geçen hafta Dış İşleri Bakanı Selwyn Lloyd'un başı üzerinde kara bulutların dolaşmakta olduğu bizzat iktidara yakın çevreler tarafından bile gizlenmiyordu. Dış İşleri Bakanlığı sekreteri Vikont Lambton hükümetin aldığı bu karardan sonra istifa ederek görevinden ayrılmış, işi Parti Meclis grubundan çekilmeye karar götürmemişse bile açıktan açığa Dış İşleri Bakanına karşı cephe almıştı. Söylendiğine göre, sağcı çevreler Dış İşleri Bakanının istifasını unutmak istedikleri Süveyş olaylarının temsilcisi olması dolayısiyle arzuluyorlardı. Bunlar, geçen Perşembe akşamı Avam Kamarasında yapılan uzun müzakerelerin sonunda Lloyd'a "istifa et, istifa et" diye bağıracak kadar ileri gitmişlerdi.

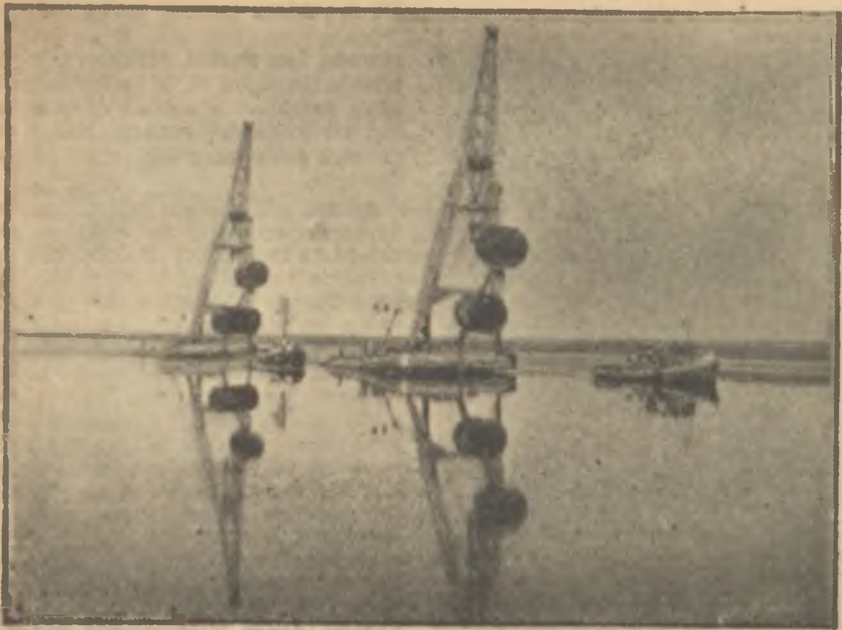
Diğer yandan, Başbakan MacMillan'ın da Eden kabinesinden devir aldığı bu Dış İşleri Bakanından memnun olmadığı da söyleniyordu. İsyancı muhafazakârların elebaşısı Lord Hinchingbrooke'a göre ise, böyle hallerde istifa "bir şeref meselesi" idi.

Fransa

Mollet ip üzerinde

Geçen haftanın sonlarında bir yandan İngilterede Dış İşleri Bakanı istifaya zorlanırken, diğer yandan Fransız Cumhurbaşkanı Coty, Başbakan Mollet'yi istifasını geri almağa zorluyordu. Fransız Başbakanını istifaya götüren sebeb de Süveyş meselesinden başka bir şey değildi.

Bilindiği gibi, patlak verdiği gündenberi Süveyş anlaşmazlığında en uzlaşmaz tavır takınan iki devletten biri Fransaydı. Fransa bu meselede sadece Nâsırı şiddetle protesto etmekle kalmamış, daha ileri giderek İngilizlerle beraber Mısır'a karşı askeri harekâta da girişmişti. Süveyş Kanalının kendi ekonomisi için ehemmiyetini ileri sürerek silâha sarılan Fransanın, aynı zamanda, Mısırın muhtemel bir zaferinin Kuzey Afrikada yaratacağı tepkileri düşündüğüne şüphe yoktu. Gene aynı düşünceyle, Fransa, evvelki haftanın sonlarında Londrada toplanan Süveyş Kanalından Faydalananlar Birliğinin aldığı karara da muhalif kalıyordu. Kararda belirtildiğine göre, Fransız temsilcisi, bugünkü şartlar altında hükümetinin üye devletleri Kanaldan geçmekte serbest bırakmak imkânını göremediğini söylemişti. İşte durum tam bu merkezde iken Londradan İngiliz Hükümetinin armatörlerini Süveyş Kanalından geçmek hususunda serbest bıraktığı haberi geliyordu.

Süveyş Kanalından bir görünüş

Dünyanın kılçık kaçan boğazı

Bu, Fransız Hükümetini çok güç bir durumda bırakmaktan başka birşey değildi.

Bir kere, İngiliz Hükümetinin kararı neticesinde, Fransa beraberce başlanılan bir işte en güvendiği müttefiki tarafından yalnız bırakılıyordu. Bundan başka, gene aynı karar neticesinde, Fransız armatörlerinin Hükümet üzerinde baskı yapmak imkânı da son derece artıyordu. Mollet, Fransız gemilerini Süveyş Kanalından geçirmemek hakkındaki kararından vazgeçmediği takdirde bir yandan Fransayı Batılı dostlarından ayırmış, diğer taraftan da Fransız armatörlerinin menfaatlerini baltalamış olacaktı. Bu durum karşısında Fransız Hükümetine de İngilterenin kararını takip etmek, yani 180 derecelik bir dönüşle Mısırın zaferini tanımak düşüyordu. Halbuki Mollet prensiplerinden kolay kolay vazgeçen bir insan değildi. Mısır'ın zaferini tanımaktansa iş başından çekilmeyi tercih ederdi. Nitekim Fransız Başbakanı geçen Perşembe günü yapılan üç saatlik bir kabine toplantısından sonra, Cumhurbaşkanı René Coty'ye istifa ettiğini bildiriyordu.

Ancak Fransız Cumhurbaşkanına göre şimdi istifanın sırası değildi. Mollet Hükümeti Fransanın ekonomik güçlüklerini halletmek üzere Meclise bütçede kısıntı yapan ve bazı vergileri yükselten kanun tekliflerinde bulunmuştu ve Fransanın menfaatleri bu kanunların çıkarılmasını gerektiriyordu. Sosyalist Başbakan böyle bir zamanda çekilerek Fransayı ekonomik ve politik zorluklar içine atamazdı. Şu sırada Mollet'ye düşen iş çekilmek değil, fakat tek başına da olsa mücadeleye devam ederek meseleyi bir kere daha Birleşmiş Milletlere götürmekti. Nitekim Cumhurbaşkanıyla görüştükten sonra gazetecilerle bir konuşma yapan Sosyalist lider de, istifasını geri aldığını açıklıyordu. Ancak, gene Mollet'nin söylediğine göre, Fransa Süveyş Kanalından Faydalananlar Birliğinin kararı ile Mısırın Birleşmiş Milletlerin 13 Ekim 1956 tarihinde ileri sürdüğü altı prensibi hiçe sayan deklârasyonunu Güvenlik Konseyi nezdinde protesto edecekti.

Mısır

"Zafer, bizimdir"

Süveyş Kanalından geçiş meselesinde geçen hafta içinde vuku bulan gelişmeler, İngiltere ve Fransada karışıklıklar doğururken, Mısırda da büyük sevinç yaratıyordu. Hakikaten, bu gelişmeler neticesinde Mısır Batılıların karşısına geçen sonbahardakinden çok elverişli bir durumda çıkıyordu.

Bilindiği gibi, geçen sonbaharda Mısır Birleşmiş Milletlerin altı prensibini kabul etmişti ve Batılılarla bu prensipler çerçevesi içinde bir anlaşmaya varmaya razı olmuş görünüyordu. Gene bu sıralarda, Mısır Kanal İdaresi geçiş ücretini kendisine ödemeyi reddeden bazı Batılı gemilerin Kanaldan geçmesine göz yumuyor da değildi. Ancak müşterek İngiliz-Fransız çıkarmasından sonra durum değişmiş, Mısır sadece Kanalı geçiş ücretini kendisine ödemiyen gemilere kapamakla kalmadığı gibi Fransa ve İngilterenin Mısırdaki bütün emlâkine el koymuştu. Bundan başka, bu ayın başlarında Kanalın Statüsüne dair yaptığı deklârasyonda da altı prensipten ehemmiyetli inhiraflar yapıyordu.

Yapılan teviller ne kadar ustaca olursa olsun, son gelişmeler Batılıların bu fiili durumu kabul etmekten başka çare bulamadıklarını bütün açıklığıyla ortaya koyuyordu. Bundan böyle geçiş ücretleri Mısıra ödenecek, geçiş serbestliğinin teminatı ise El Şaab gazetesinin kullandığı bir deyişle, "Mısır'ın bu su yolunda serbestliği temin edeceği yolunda verdiği şeref sözü" olacaktı. Bu söze ne derece güvenilebileceğini ise ancak önümüzdeki günler gösterecekti.

Danimarka

Değişen İktidar

Geçen Perşembe günü, aşağı yukarı Fransız Cumhurbaşkanı René Coty'nin Başbakan Mollet ile görüşüp onu istifasını geri almaya ikna etmeye çalıştığı saatlerde, Danimarka Kralı Fredrik IX. da Başbakan Hansen'i kabul ediyordu. Bir gün önce yapılan genel seçimlerde Hansen'in Sosyal Demokrat Partisi dört milletvekilliği kaybetmişti ve en büyük çoğunluk kendisinde olmakla beraber, diğer partilerin desteğini temin edemiyeceğini anlayan Danimarka Başbakanı, İktidarı yeni ellere teslim etmek üzere, istifasını veriyordu.

Seçimlere giden günler içinde Sosyal Demokratların gittikçe itibardan düşmekte olduğunu gösteren kuvvetli belirtiler vardı. Nitekim seçimler bu belirtileri doğruluyor ve Hansen'in partisi de imtihandan dört sandalye kaybı ile çıkıyordu. Komünist Partisi de seçimlerden zararlı çıkan partiler arasındaydı. Komünistler en kuvvetli olduklarını sandıkları iki yerde partiyi kaybetmişler, buna mukabil Çiftçi Partisi ile Tek-vergi Partisi üçer yeni milletvekilliği kazanmışlardı. Eski Mecliste 30 sandalyeye sahip olan Muhafazakârlarla 14 sandalyeye sahip olan Liberallerin durumunda bir değişiklik yoktu.

Hansen'in istifasından sonra yeni kabineyi kim kuracaktı? Danimarka siyasi çevrelerinde söylendiğine göre yeni Başbakan adayı, Erik Eriksen'den başkası olamazdı. Eriksen Danimarka Çiftçi Partisinin başkanıydı ve esasen 1953 seçimlerine kadar Başbakanlık koltuğunda oturuyordu. Çiftçi Partisi Çarşamba günü yapılan seçimler sonunda Meclisteki mevcudunu üç yeni milletvekilliği kazanarak 45'e yükseltmişti. Durumu Muhafazakârlarla birleşerek bir sağ kanat koalisyonu kurmasına elverişsiz sayılamazdı. Ancak, böyle bir koalisyonun gerçekleşebilmesi için Liberallerin de desteğine ihtiyaç vardı. Liberallerin bu koalisyona katılıp katılmıyacakları ise önceden kesin olarak söylenemezdi. Danimarkanın yeni İktidarı, ancak Liberallerin son sözünden sonra belli olacaktı.

Yazarlar

Ataç usta artık yok..

Geçen haftanın sonunda Cuma günü akşam üstü Rüzgârlı Sokaktaki Ulus Gazetesi idarehanesinde, Yazı İşleri Müdürünün telefonu çaldı. Telefon Numune Hastahanesinden ediliyordu ve karşıdaki ses kısık ve ağlamaklı bir tonla: "Başınız sağ olsun, Ataç öldü" diyordu. Aradan üç beş dakika geçmemişti ki Ankaranın Bâbıâlisi Rüzgârlı sokakta haberi duymayan, habere üzülmeyen kalmamıştı. Haber hemen gene aynı saatlerde İstanbulda da aynı üzüntüyü yaratıyordu. Basın çevreleri, hele edebiyat çevreleri tam bir hüzün içindeydiler.

Türk Basın ve Edebiyat âleminde böyle büyük bir teessür yaratan bu Ataç da kimdi? Ertesi sabah gazetelerini ellerine alanlardan birçoğu kendi kendine bu suali soruyordu. Hemen her gazetede Ataç, Ataç, Ataç...

Ataç, Yenişehirdeki Özen pastahanesinin devamlı müşterilerinin pek iyi tanıdıkları geniş çeneli, daima dağınık simsiyah saçlı, gözlüklü tıknaz orta boylu giyime kuşama pek aldırış etmez, oturduğu yerde ya boyuna ayağını sallar ya da elleri ile masalar üzerinde sinirli hareketler yapan, düzünelerle ağızlık kullanan, kâh sigara, kâh pipo içen tip olarak nev'i şahsına münhasır bir adamdı. Ama Ataç'ı Ataç yapan bunlar değildi. Ataç herşeyden önce bir gazeteci olduğunu söylerdi. Ama tam bir gazeteci değildi. Gazeteciliği de kendine göreydi. Dilediği gazeteye yazar, dilemediğine yazmazdı. Yani gazeteciliği meslek olarak yapmazdı. Ataç herşeyden önce bir edebiyat ustasıydı. Ama öyle bir edebiyat ustası ki Türkiyenin belki en iyi şiirden anlayan adamı olduğu halde siir yazmazdı. Hikâyeden anlardı ama hikâyeci değildi. Romandan anlardı ama roman da yazmazdı. Tiyatro sahasında da bir otorite idi ama, tek bir piyesi yoktu. Ataç münekkit - kendi deyimi ile: Eleştirmen-diye tanınırdı ama, aslına bakılırsa Ataç tam mânasıyla bir münekkit de değildi. Ataç herşeyden evvel bir mütefekkirdi. Akılcıydı. Aklın emrettiği şeylere inanırdı. Çok uzun bir yazı hayatı vardı. İlk yazı yazmaya başladığı tarih ta 1908 yılına varır. Bu elli senelik bir yazı hayatı demektir. Okuyan bir muhitte yetişmiş. Babası meşhur tarihçi Hammer mütercimi Ata Beydir. Ağabeyleri, annesi, kız kardeşleri hep sabahlara kadar roman okuyan insanlarmış. Tabiî üzüm üzüme baka baka kararır. Nurullah Ataç da çocukluk:ta okumağa başlamış. Ama buna rağmen Atac diplomasızlığı ile öğünürdü. İlk mektep hariç hiç bir diploma almamış, ilk mektep diplomasını da bir yangında kaybetmiş. Sık sık tekrarladığı sözlerden biri de "Ben o diplomalı eşeklerden olmadım hiçbir zaman"dı İlk mektepten sonra bir aralık Galatasaray Sultanisine devam etmiş; ama dördüncü sınıfından ayrılmış. Bir daha da okul kapısı açmamıştır Bir aralık İsviçreye gitmiş üç beş yıl orada bulunmuştur.

Ataç diplomasızdır ama yıllarca çeşitli liselerde vukufla Fransızca ve edebiyat öğretmenliği yapmıştı. Son vazifesi Cumhurbaşkanlığı mütercimliği idi. 1950 yılında bu vazifeden emekliye ayrılmış ve kendisini iyiden iyiye gazeteciliğe ve edebiyata vermişti. İlk yazısını Dergâh mecmuasında neşrettirmiş, daha sonra Akşam gazetesinde yaptığı tiyatro tenkitleri ile dikkati çekmiş, daha sonra ise çeşitli gazete ve mecmualarda pek çok makale ve fıkrası neşredilmişti.

Nurullah Ataçın asıl unutulmıyacak yanı hiç şüphe yok ki yeni Türk edebiyatına ve bu edebiyatın tutulmasına, sevilmesine yaptığı hizmetle Türk dilinin sadeleşmesi için harcadığı emekler olacaktır.

Nurullah Ataçın makalelerinden büyük bir kısmı "Günlerin Getirdiği", "Sözden Söze", "Ararken", "Diyelim", "Karalama Defteri" adlarındaki kitaplarda toplanmıştır. Son bir kitabı da Seçilmiş Hikâyeler Dergisi yayınları arasında neşredilmek üzereydi. Ataçın çok kuvvetli olduğu bir taraf da mütercimliği idi. Millî Eğitim Bakanlığı klâsikleri arasında pek çok tercümesi çıkan Ataçın bilhassa Stendhal'den çevirdiği "Kızılla Kara", Laclos'dan "Tehlikeli Alâkalar", Balzac'dan İki Yeni Gelinin Hatıraları", Alain Fournier'den "Adsız Köşk" zikre değer. Bu arada Ataç lâtin klâsiklerinden pek çoğunu da dilimize kazandırmıştır.

Son 10-12 yıl içinde Ataçın üzerinde en çok durduğu mevzu, Türk dilinin sadeleşmesiydi. 10-12 yıl var ki Ataç, yazılarında bir tek yabancı asıllı kelime bile kullanmamağa gayret etmiş, dilin sadeleşmesi için insan üstü bir gayret sarfetmiş, bu uğurda muhafazakârların türlü alay ve hatta tecavüzlerine karşı durmuş, yolundan bildiğinden ve inandığından asla geri dönmemiştir. Ataçın tek taassupçu tarafı da hayatında sadece bu nokta olmuştur. Bu günkü edebiyat nesli duru, anlaşılır bir dille yazıyorsa herşeyden ve herşeyden önce bunu Nurullah Ataça borçludur. O yıllarca mekteplerimizde Lâtince ve Yunancanın öğretilmesi fikrini müdafaa etmiştir. Ama ne yazık ki hayatında bunu göreceği yerde okullara konulan mecburî din derslerini görmüştür. Ataç yaman bir inkılâpçıydı da.. Yazılarında daima ileriyi, daima yeniyi ve daima Batıyı müdafaa etmiştir.

Ataç'ın bazı hususiyetleri vardı. Meselâ yazılarında bir defacık olsun "ve, diğer, sair, eğer, dair" kelimelerini kullanmazdı. Bu kelimeleri kullanan yazarları ise nefretle anardı. Çok çabuk kızar, kısa zamanda da kırgınlığı geçerdi. Dostları arasında kavga etmediği, darılıp küsmediği kimse yoktu. Ama kavga ettiği, küstüğü dostları onun en sağlam dostları olmuşlardır.

Ataç edebiyat tarihimizin daima hayırla yad edeceği büyük kişilerden biri idi. Ölümü bile onu gerçek mânada öldüremedi. Ardında bir edebiyat nesli bıraktı ki bu sayede "Ataç usta" adı daima anılacaktır.

Ataç bağdaş kurup çalışırdı
Tek "şarklı" tarafı...

F E N

Atom

Yeni denemeler

İngilterenin uzun zamandan beri hazırladığı hidrojen bombasının ilk denemesi nihayet geçen hafta, Pasifik Okyanusundaki Christmas adası üzerinde yapıldı. Bomba bir uçaktan atıldı ve yerden çok yüksekte iken patladı. Bu suretle infilâktan sonra teşekkül edecek radyoaktif toz bulutunun küçültülerek tesirinin azaltılmasına çalışılmıştı. Büyük Britanya Mal zeme Bakanlığı denemenin başarılı olduğunu bildirdi. Fakat şimdilik başka tafsilât verilmedi. Ancak önceden yapılan resmî açıklamalardan bu bombanın bir negaton (bir milyon ton) kudretinde bir hidrojen bombası olacağı biliniyordu. Yani birinin tahrip gücü Hiroşimaya atılan ilk bombadan 25 defa daha fazla olacaktı. Hidrojen bombaları içinde bu, küçük bir bomba sayılır. Atom ve hidrojen bombalarının büyüklüklerini, tahrip gücü bakımından denk oldukları adi infilâk maddesi (TNT) nin ağırlığı ile ölçmek âdet olmuştur. Bu hesaba göre atom bombaları 10 kiloton (10.000 ton) dan, hidrojen bombaları ise bir negatondan başlıyorlar. Demek oluyor ki, İngilterenin patlattığı hidrojen bombası, bu isme lâyık olan bombaların en küçüklerindendir. Fakat gene de İngiltereyi, dünyanın hidrojen silâhına sahip üç büyük devletinden biri haline sokmaya yetmiştir.

Christmas adasında patlayan bomba, 4600 mil uzakta bulunan Japonyada geniş bir protesto dalgası doğurdu. Başlıca Japon şehirlerinde bilhassa solcu teşekküllerin önayak olduğu protesto mitingleri yapıldı. Hükümet adamları, siyasî partiler temsilcileri ve bağımsız ilim adamları İngilterenin hareketi karşısında üzüntülerini belirttiler. Zaten aylardan beri bu denemelerin yapılmasını önlemeye çalışan hükümet, Londra sefiri vasıtasıyla İngiliz hükümetine teessüflerini bildirdi. Buna karşılık, İngiliz hükümeti denemelerden dolayı Japon halkının uğrayabileceği herhangi bir zararın tazmin edileceği cevabını vermekle iktifa etti. Mesul İngiliz ilim adamlarının bu denemelerden kimseye büyük bir zarar gelmiyeceğine inandıkları açıktı. Nitekim geçen hafta Lordlar Kamarasında, denemelerin muhtemel tehlikeleri müzakere edilirken hükümet sözcüsü Lord Cherwel -harpte Churchill'in ilmî müşavirliğini yapmış olan tanınmış İngiliz fizikçisi -, denemeleri durdurmak isteyenlere şiddetle hücum etmiş ve şöyle demişti: "Evlerimizin duvarlarında bulunan radyoaktif maddelerinden çıkan gamma ışınları sayısı, nükleer denemeler yüzünden maruz kaldığımız ışınlar sayısından 50 defa daha fazladır. Denemeler zararlıdır diye bunları durdurmak isteyenler biraz mantıklı olsalar, hepimizi evlerimizi terkedip çadırda yaşamaya teşvik etmeleri gerekirdi". Buna benzer başka bir sözü de daha önce Londra silâhsızlanma konferansındaki Amerikan delegesi Harold Stassen söylemişti. Stassen'e göre bomba denemeleri yüzünden bir kimsenin maruz kalacağı ilâve radyoaktiflik, havada 100 metre kadar yükselmekle maruz kalınacak olanın aynıdır.

Radyo stronsiyum tehlikesi

Gerek Cherwell'in, gerek Stassen'in yatıştırıcı sözlerinin birer hakikatin ifadesi olduklarına şüphe yoktur. Zaten bomba denemeleriyle ortaya çıkan ilâve radyoaktifliğin dünyamızdaki öteki tabiî kaynaklardan ve kozmik ışınlardan ileri gelen radyoaktiflik yanında pek küçük bir nisbet teşkil ettiğini kabul etmekte bütün ilim adamları müttefiktirler. Bu bakımdan, meselâ geçenlerde bir Amerikan gazetesinin gürültü ile iddia ettiği gibi, Nevada'daki denemelerin civardaki halk için ani ve ciddî bir tehlike teşkil ettiği şeklindeki haberlerin hiç bir esası yoktur. Ama bu denemelerin uzun vâdeli bir zararı olmıyacak demek de değildir. Çünkü bir defa radyoaktifliğin insan neslinin yapısı üzerinde uzun vâdeli biyolojik tesirlerinin mahiyeti henüz iyice bilinmiyor. Meselâ bugün mevcut radyoaktifliğin bir parça artmasının bile gelecek nesillerin bünyeleri üzerine fena tesirler yapabileceğini ileri süren tanınmış biyologlar vardır. Sonra bomba denemelerinin sebeb olduğu radyoaktifliğin başka tabiî kaynaklarda bulunmayan bazı tehlikeleri vardır ki bunların başında radyostronsiyum tehlikesi gelir.

Radyo-stronsiyum denen şey, tabiatta bulunan ve radyoaktif olmayan stronsiyum elemanının atom ağırlığı 90 olan radyoaktif izotopudur. Gerek atom, gerek hidrojen bombalarının patlaması esnasında Uranyum-235 veya 238 in bölünmesiyle ortaya çıkan mahsullerden biridir. Stronsiyum 90, fizikçilerin tâbiriyle "uzun ömürlü" olduğu için, radyoaktifliğini uzun zaman muhafaza etmektedir. İnfilâktan sonra teşekkül eden bulut içinde dünyayı dolaşıyor, yere düştüğü bölgelerde bitkilere karışıyor ve bu yolla hayvanların ve insanların vücuduna giriyor. İşte tehlikesi de o zaman kendini gösteriyor. Stronsiyum, kimyevî hususiyetleri bakımından kalsiyuma çok benzediği için vücutta kemiklere gidiyor ve oralarda yerleşiyor. Kâfi miktarda radyostronsiyumun kemiklerde birikmesi ise kemiklerde kanser doğurabiliyor. Japon mütehessısları muhtelif maddelerdeki stronsiyum radyoaktifliğinin aynı olmadığını görmüşlerdir. Meselâ Çay yapraklarında 30 ünite bulunması na karşılık, ıspanakta 3,8 ünite, pirinçte 10 ünite, ton balığında ise 53,3 ünite radyoaktiflik bulmuşlardır. Raporu yazanlara göre bu sonuçlar, dünyamıza bugün yayılmış olan radyostronsiyumun ani bir tehlike teşkil ettiğini göstermez ama bunun aksini de ispat etmez. Henüz eski denemelerden doğup ta atmosferde dolaşan radyoaktif bulutlar vardır ve bu sebeble dünyada stronsiyum 90'ın miktarı daima artmaktadır. Stronsiyum 90'ın bir infilâktan ne kadar zaman sonra ve ne miktarda yere düştüğünü yere düşenin de ne kadarının bitkiler

Radyoaktif bulutlar

İnsanlığı tehdit ediyor mu?

veya hayvanlar yoluyla insanlara geçtiğini bilmiyoruz. Dolayısıyla, bugünkü stronsiyum-90 miktarının bir tehlike arzetmediğine inanıyorsak da bu ehemmiyetli durumun daha kaç bomba denemesine dayanabileceğini kesin olarak söyliyebilecek durumda değiliz. İlmî ehliyet ve ciddiyetlerinden şüphe edilemiyecek olan bağımsız mütehassısların bu düşünceleri, Amerikan ve İngiliz Atom Enerjisi komisyonları mütehassıslarının iyimser iddialarıyla karşılaştırılınca varılan kanaat şu oluyor: Bomba denemelerine devam etmenin uzun vâdeli bazı zararları olması imkânsız değildir. Fakat gerek Amerika ile İngiltere ve gerek Rusya, atom silâhlarında üstünlüğü açık bir şekilde karşı tarafa kaptırmamak için bu tehlikeleri göze almak zorundadırlar.

Nevada'daki denemeler

1957 nin atom denemeleri mevsimini önce Rusya açmıştı. Geçen ay içinde Sibiryada irili ufaklı beş atom ve hidrojen bombası patlatıldı. Arkasından geçen haftanın hidrojen bombasıyla İngiltere geldi. Şimdi bu hafta içinde de Amerikada, Nevada'da yeni bir atom bombası deneme serisine başlanacaktır. Bu serinin bir yeniliği şu: İlk defa olarak denemelere bir çok yabancı müşahit çağrılmıştır. Aralarında NATO, Bağdat ve SEATO paktları üyeleri bulunan 48 devletin subayları, pasif korunma mütehassısları ve gazetecileri bu hafta Nevada çölünde başlıyacak olan patlamaları seyredeceklerdir. Başlıca çağrılmayan devletler Rusya ile Hindistandır. Memleketimizin müşahitleri olarak Kara Kuvvetlerinden Tuğgeneral Pertev Gökçe ile Hava Kuvvetlerinden Tuğgeneral Ali Suat Eraybar denemelerde bulunacaklardır.

Bu denemler küçük atom bombalarına münhasır kalacaktır. Amerikan Atom Enerjisi Komisyonunun açıkladığına göre, denemelerde takip edilen başlıca gayeler taktik atom silâhlarıyla mücehhez bir orduda piyade harekâtı için teklif edilen tabiye esaslarının denenmesi, ilk defa olarak uçaktan uçağa atılacak ve atom bombası taşıyacak roketlerin denenmesi ve gene ilk defa olarak atom bombasının büyük hayvanlar -meselâ domuzlar- üzerindeki tesirlerinin incelenmesidir. Ayrıca bütün bu denemelerden halkın zarar görmemesi için ne gibi tedbirler alındığı ve denemelerin ne kadar emniyetli şartlar altında yapıldığı da öteki devletler temsilcilerine gösterilecektir. Bu denemelerin en çok heyecan uyandıracak olanı, uçaktan uçağa atılacak atom roketin denenmesi olacaktır. Uçaklara karşı atom bombasının kullanılması daha önce de denenmişti. Fakat geçen senelerde bu, yerden atılan bir uçaksavar mermisi şeklindeydi. Bu seferki bomba bir roketle uçaktan atılacağı için çok daha tesirli bir savunma vasıtası olacaktır. Bütün denemelerin 1 Eylüle kadar devam edeceği sanılıyor.

C E M İ Y E T

Robert Gülbenkyan
Milyarların vârisi

1955 yılında ölen, aslen Türkiyeli petrol kralı ve "milyarderler milyarderi" **Serkis Kalust Gülbenkyan**'ın yeğeni **Robert Gülbenkyan** vakıflarının reisi **J. Perdigao** ve idare heyeti azası **Duc de Palmela** olduğu halde İstanbula geldi. Bu zevatın basın toplantısında açıkladıklarına göre Gülbenkyandan kalan servet öyle büyük ve dağınıktır ki halen kat'iyetle bilinemeyen miktarı ancak iki senede tesbit edilebilecektir. Haberi duyan vatandaşlar malî işleri bizimki kadar karışık bir milyarder bulunduğu için sevinmişlerdir.

★

Washington'dan Paris'e tâyin edilen Büyük Elçimiz **Feridun Cemal Erkin**'e, Amerikalı gazeteciler gider ayak bir oyun oynamışlar, muhterem Büyük Elçinin yakında "dünya evine girmek" üzere bulunduğunu yazmışlardı. Bizzat Büyük Elçi Feridun Cemal Erkinin Paristen gönderdiği bir mektuptan öğrendiğimize göre, Amerikan gazetelerinde çıkan haberlerin hiç bir esası yoktur ve Paristeki Büyük Elçimiz daha bir müddet "sultanlık" nimetlerinden faydalanmayı düşünmektedir.

★

İstanbulda belediye reisliği yapmış kimselerin büstlerinin Gülhane Parkına koyulacağını gazetecilere açıklayan Vali Ord. Prof. **Fahrettin Kerim Gökay**, bir suale cevaben kendi büstünü diktirmiyeceğini söyledi ve "Benden sonra gelen eğer bu şehre iyiliğimin geçtiğini kabul ederse oraya büstümü diker" dedi.

★

İstanbul Vilâyet Binasını ziyaret ederek valiye şehrinin selâmlarını ve bir de şeref madalyasını getiren Düsseldorf Belediye Başkanı **Walter Hentzel** muhabirlerle görüşerek, "Ben ömrümde böyle şiddetli imar hareketi görmedim. Şehriniz muharebeden çıkmışa benziyor" dedi.

★

Formozo'daki Milliyetçi Çin Hükümeti Başbakanının iki oğlu turist sıfatıyla memleketimizden geçtiler. Hudutlarımız dahilinde pek az kaldıklarından kendileriyle askerî, iktisadî, kültürel veya başka türlü hiç bir temas yapılamadı...

★

Memleketimizden ayrılmakta olan İstanbul Amerikan konsolosu Mr. **Danielson** ve karısı gitmeden evvel İstanbulun tadını çıkarmak için bir hafta Hilton'un Karadeniz Dairesinde kaldılar.

★

Geçen hafta Salı gecesi Yeşilköy Hava meydanına inen uçaklardan birinden çıkan ve son derece mühim olduğu söylenen esrarengiz bir yabancı, "siyaset adamı" daha giriş muamelesi tamamlanmadan melodramatik bir hava içinde o kadar aceleyle tekrar uçağa bindirilerek harice gönderildi ki şapkasını salonda unuttu.

★

Christian Monitor gazetesi başyazarı **Carlyle Morgan** yazacağı bir kitap için malûmat toplamak üzere memleketimize geldi. Amerikalıların Kıbrıs dâvamızı niçin desteklemediklerini soran muhabire başyazar şu cevabı verdi: "Siz bu mevzuda çok pasif kaldınız. Zaten Amerikalılar sizin Kıbrısı sahiden istemekten ziyade İngilizlerin kışkırtmasıyla dâvaya katıldığınız fikrindeler".

★

Hükümet büyükleri diye tavsif edilen zevata bir müddettir telgrafla hakaret yağdıran Beşiktaşlı **Arif Hikmet Adsız** polis tarafından yakalandı. Birinci Sulh Ceza Mahkemesi "Bir seneden az olmamak üzere, şifa buluncaya kadar" tutulması kaydıyla sanığı Bakırköy Akıl Hastahanesine yolladı. Bu kararın pek isabetli olduğu ve istenilen neticeyi mutlaka hasıl edeceği hususunda bütün müşahitler mutabıktır. Zira Arif Hikmet Adsızın, halen deli olmasa bile, bu müddetli tedavi sonunda zıvanadan çıkacağı ve bir daha kimseye telgraf gönderemiyeceği umulmaktadır.

★

Adananın tanınmış zenginlerinden **Mehmet Karamehmet** geçen Perşembe 10 bin lira kaybetti. 10 bini kazanan, Ankaralı iş adamı **Özdemir Atman** idi. Hâdise, aynı zamanda büyük yarış ahırlarına sahip olan iki zenginimizin iddialaşmasından çıktı. İkisi de kendi atlarının daha iyi koştuğunu iddia ettikleri için meselenin iki at arasında yapılacak bir maçla halli kararlaştırıldı ve ortaya onar bin lira kondu. Neticede Atmanın **Külhanisi** Karamehmedin **Bürücek II**'sini geçti.

K A D I N

Sosyal Hayat

Model köy

Geçen hafta, Perşembe günü Ankarada hava kâh açıyor, kâh kapıyordu. Güneşin arkasından yağmur ve yağmurun arkasından güneş bir görünüp bir kaybolurken ökçesiz ayakkabılı, modern kıyafetli dinamik bir genç kadın, Mithatpaşa caddesine saptı ve 35 numaralı binanın önünde kendisini bekleyen Türk ve Amerikalı bir kadınlar topluluğunun yanına gitti. Genç kadının adı Suzan Alam idi. O gün Ankaradan 30 kilometre mesafede bulunan Hasanoğlan köyüne yapılacak ziyareti idare edecekti. Türk Kadınlar Birliği ile Türk - Amerikan Kadınları Kültür Derneğinin müştereken tertipledikleri bu ziyaret, hanımlara meşhur Hasanoğlan Köy Enstitüsünü gezmek imkânını verecekti. Bundan başka Kadınlar Birliğinin model köy projesi tetkik edilecek, köylülerle görüşülecekti.

Suzan Alam kadar dinamik bir genç kadın da Muallâ Akarca idi. İstanbulda yapılan gıda seminerine iştirak edip dönen ev ekonomisi mühendisi henüz uçaktan yeni inmiş ve gezintiyi haber almıştı. Daha ayaklarının tozunu silmeden iş başına koşmuş ve kafileye katılmıştı.

Otomobillerin şehirden çıkıp Samsun yoluna saptıkları sırada güneş, ıslak asfaltı ısıtmaya başlamıştı ve yemyeşil ağaçların üzerinde yağmur taneleri pırıl pırıl parlıyordu. Otomobillerin birinde Türk Kadınlar Birliğini temsilen bulunan Übeyde Elli tatlı tatlı konuşuyordu. Hasanoğlan köyüne ait ne güzel hatıraları vardı, Acıyı tatlıya karıştırıp anlatıyordu. Yol boyunca taşa, toprağa, ağaçlara, çıplak ayaklı kirli köy çocuklarına sevgi ile bakan bu olgun siyaset kadınımızın çehresinde birden endişe izleri görülmüştü.. Bir derenin yanından geçiyorlardı..

"— Sular pek çok kabarmış" diye söylendi. Sonra parmağı ile uzakta beyaz bir noktayı göstererek:

"— İşte Hasanoğlan, dedi. Fakat ne o, sanki oralara kar yağmış!..."

Hasanoğlana kar yağmamıştı ama, müthiş bir dolu bir buçuk saat içinde bütün meyva ağaçlarını mahvetmişti. Otomobillerden inen hanımlar büyük bir üzüntü içinde yerdeki buzları ve bunların arasına karışmış olan çağlaları seyrettiler. Bu sırada fotoğrafçı makinesini ayarlıyordu: Fırsat kaçırmak niyetinde değildi.

Eski köy

Hasanoğlanda eski bir köy var: Tepecikler üzerine kurulmuş.. Eğri sokaklar ve iki üç katlı kerpiç evler.. Kimi damlar çatı olmuş, kiminin avlularında tavuklar dolaşıyor.. Şalvarlı, dal gibi köylü kızları, ellerinde güğümler çeşmeye gidiyorlar.. Bu kızların kalplerinde ve kafalarında güzel bir hayal var.. Bu hayal onların bu topraklar üzerinde sahip olacakları yeni evlerdir. Gülsüm, "Ben artık çeşmeye gitmiyeceğim, evimde akar su olacak" diye düşünüyor. Ayşe iki odalı evini renkli yastıklar, dikiş kursunda yaptığı nakış işleri ile süslemek niyetinde.. Fatma hayalindeki teras için şimdiden sardunyalar yetiştiriyor..

Belediye binasında Başkan Mustafa Ekşi iki derneğe mensup hanımlara bu hayallerin yakında hakikat olacağını kâğıt üzerinde gösteriyordu. Çünkü Hasanoğlan Enstitüsüne sahip olan bu şanslı köy, Türk Kadınlar Birliğinin "model köy" projesini tahakkuk ettirmek üzere ilk seçilen köydü. Gülsümlerin, Ayşelerin ve Fatmaların hayalinde yatan iki odalı, teraslı, banyolu, mutfaklı, kilerli ve gömme dolaplı evlerin arsaları alınmış, projeleri ve ihalesi yapılmıştı. İlk ev önümüzdeki ay içinde yapılmaya başlanacak. Her ev 18.600 liraya mal olacak ve köylü bunu % 3 faizle, 20 senede Ziraat Bankasına ödiyecekti. Aynı zamanda köyde kurslar açılmıştı. Demircilik, marangozluk, elektrik dersleri gören köy delikanlıları evler yapılırken çalıştırılacaktı. Türk Kadınlar Birliği 6 köy kızının da Teknik Ziraat okullarında yetiştirilmesini sağlamıştı. Bir nevi ev ekonomisi tahsili yapan bu köy kızları "model köy" projesine dahildiler. Bunlar sanat sahibi olarak köylerine dönecekler, yeni talebeler yetiştirilirken hem kendileri istifade edip iktisaden kalkınacaklar, hem bu bilgilerinden muhitlerini istifade ettireceklerdi.

Misafirler projeleri tetkik ettiler. Genç dikiş öğretmeni Yurdanur Savul ve birçok köylü vatandaşla tanışıp uzun uzun konuştular ve çaylarını içtikten sonra, köyün umumî çamaşırhanesini gezdiler.. Burası geniş bir oda idi.. Kazanlarda sular kaynıyordu ve kirlisini alan ev kadını, burada güle oynaya çamaşırını yıkayıp gidiyordu.. Dar apartmanlarda çamaşırhane hasreti duyan birçok misafir hanım bu çamaşırhaneyi zevkle seyrettiler.

Hasanoğlan Köy Enstitüsünde nazarı dikkati celbeden şey temizlik, intizam ve adım başında okunan Atatürk vecizeleri idi. Büyük bir arazi üzerinde 80 binası vardı. Anfiteatrı, Kooperatifi, muntazam dershaneleri ve güzel öğretmen evleri ile müessese bütün Türklerin göğsünü iftiharla kabarttı. 670 talebesi vardı. Bu talebeler yurdun muhtelif bölgelerinden, imtihanla geliyorlardı ve ilk mektepten sonra köy öğretmeni yetişecek tarzda dört sene eğitim görüyorlardı. Resim, sinemacılık, müzik dersleri de mecburi idi.. Köy öğretmeni olacak bir kimse talebelerine müzik öğretebilmeli ve icabında onlara bir film gösterebilmeliydi.. Okulun çok zengin, üç tane kütüphanesi vardı. İşte Yeni Mahmut Makalları bu kütüphaneler yetiştirecekti..

Okulun en enteresan yeri müessesenin tarihini resimlerle canlandıran galeri idi. Okul önce çadırlarda kurulmuştu.. Ne bina vardı, ne tek ağaç, ne de bir çeşme.. 13 sene evvel poturları ile okula gelen saf bakışlı bir köylü çocuğu, bugün Cankırının Cerkeş Dereköy okulu öğretmeni Musa Canlı idi. Eski hali ile bugün mikrofon başında medenî kıyafetiyle tesbit edilmiş olan resimleri insana ümit ve şevk veriyordu: Eğitim nelere kadirdi, Yarabbi!.

O Perşembe Hasanoğlan Enstitüsü

Hasanoğlanı gezen ziyaretçiler

"Eğitim, sen nelere kadirsin!"

müdürü Kemal Üstün için de mesut bir gün oldu.. Birçok hanımların ilk öğretmen okulu ile, kendisi gibi iftihar ettiklerini yakından görmüştü.

Misafirler köyden ayrılırken hava sâkin ve berraktı.. Yerde yatan binlerce çağlayı görmese, insan, onun birkaç saat evvel yaptıklarına inanamazdı.

Moda

Neo - romantizm

Moda yalnızca değişen elbise biçimleri, yeni hatlar ve yeni teferruat demek değildir. Her modanın bir ruhu vardır ve değişen şekiller bu ruhu daha iyi canlandırabilmek için düşünülmüştür.

Bu senenin modası, bu bakımdan büyük bir değişikliğin başlangıcı sayılmalıdır. Zira bu moda kadını yumuşaklığa, tatlılığa, romantizme doğru geri götürmektedir. Bu senenin modasına hâkim olan supl ve yumuşak kumaşlar, şifonlar, muslinler hep bu romantik modayı canlandırmak için sahneye çıkmış bulunuyorlar. Şişirilmiş etekler, uçucu eşarplar, geniş kenarlı yazlık şapkalar, yumuşak, sade, tabiî duruşlu saç şekilleri ve yeni bir makyaj bu romantizme dönüşü ifade etmektedir. Yalnız bu romantizmin eski zamanın sarı benizli, çok fazla hassas, cansız güzellerini taklit eden bir romantizm değildir. Bu daha ziyade ilhamını Cermen mitolojisini süsleyen "Ondin"lerden yani su kızlarından almıştır. Bu su kızları hayatiyet dolu, ateşli, yumuşak ve hayalleri geniş şahsiyetlerdi. İşte 1957 yaz modası yeni bir romantizmi ancak bu şekilde anlıyabilirdi. Çünkü devir hareket ve canlılık devri idi.

Yeni makyaj

1957 yazının makyajı "Ondin" makyajı ismini alarak ilham kaynağına olan sadakatini ispat etmiştir.

"Ondin" makyajı kadına yarı yarıya bir cilt ve yarı varıya sarı, açık renk bir cilt kazandırmaktadır. Bakır rengine bakan yanık renkler ve bu renkleri canlandıran koyu renk pudra ve "fon dö ten" ler bu mevsim revaçta olmıyacaktır.

Romantik olmasına rağmen, 1957 de kadın soluk benizli olmaktan son derece kaçınacak, yanaklarına parlak, hakiki bir pembe allık sürecektir. Yalnız bu allığı kullanırken, kadın çok ihtiyatlı ve titiz olmak durumundadır. Çünkü allık kendisini hissettirecek, fakat asla görülmiyecektir. Gaye yalnızca yüze bir canlılık, bir tazelik vermektir.

"Ondin - kadın"ın gözleri büyük ve bilhassa uzundur. Bunun için kaşlarını kalemle şakaklarına doğru uzatacak ve onların ne çok kalın, ne de çok ince olmasına dikkat edecektir. Kaşlara çekilen hattın ucu hafifçe yukarıya kalkık olmalıdır. Gözler de yukarıya doğru çekilen bir kuyrukla uzatılmıştır. Üst kapaktaki kirpikler gri veya siyah rimle iyice boyandığı halde alt kirpikler hemen hemen boyasız olmalıdır. Çünkü bu, yüze sert bir ifade vermekten başka işe yaramıyacaktır.

Dudaklar çok parlak tatlı bir pembe veya koray rengine bakan bir kırmızı ile boyanacaktır. Üst dudak, kenarlara doğru hafifçe uzatılacak, alt dudak orta kısmında şişirilerek boyanacaktır. Dikkat edilecek bir nokta, bütün bu makyajın itina ile, temiz ve hafif şekilde yapılmasıdır. "Ondin" makyajı kadına tatlı bir cilt, parlak ve cazip dudaklar, biraz dişlindirilicii enfes bakışlar vermektedir.. Mitolojinin bize "Ondin"leri böyle tanıttığı malûmdur..

Muslin bir elbise

Romantik tipe sahip olmak isteyen bir kadın herşeyden önce, romantik bir elbiseye sahip olmalıdır. Bu elbise ise bütün terzilerin ittifakı ile muslinden, şifondan yapılmıştır.

Piyasada muslini ve şifonu taklit eden, onlara benziyen ince, şeffaf, supl birçok kumaş vardır. Meselâ organzalar . Bunların dikişi çok daha kolaydır. Bundan başka, münasip biçimler seçildiği takdirde muslin ve şifon tipi kumaşlardan yapılan elbiseler çok kullanışlıdır ve öğleden sonra, akşam, gece, toplantılarda, tiyatroda, yemekte kolaylıkla giyilebilir. Meselâ bu kumaşlardan yapılan "şömizye" biçimi elbiseler hem gayet şık dururlar, hem de çok kullanışlıdırlar. Geniş kenarlı bir şapka ve bir etol ile bu elbiseler en ağır bir mevsime gidebilir; yünlü bir pardösü ile mükemmel bir ziyaret kıyafeti olurlar; bir çiçekle dans ederler. Emprime olmadıkça, yaz kış giyilebilirler.

Bu romantik elbiselerle, ince topuklu, ince iskarpinler giyinmek lâzımdır. Elbiseler ile çanta birbirine eş ince süedden yapılmalıdır. En çok kaçınılacak nokta, bunlarla kısa ceketler giyinmektir.

Moda ve Siyaset

Jale CANDAN

Siyasetle meşgul olmak kadına yakışmaz diyenler pek çoktur. Hattâ geçenlerde, yazılarını daima zevkle okuduğum bir kadın yazar politikanın kadını çirkinleştirdiğini söylüyordu. Öyle zannediyorum ki politika hakkındaki bazı yanlış düşüncelerimizi tashih edecek olursak, bu kanaatimiz de değişecektir. Bizim, ekseriyetimiz için "politikacı" henüz "sandalye" peşinde koşan bir kimsedir. Memleket bayrına inandığı idealleri gerçekleştirebilmek için söz ve selâhiyet sahibi olmak istemek, yalnızca yükselmek hırsı olarak telâkki edilmemelidir. Politika insana iktidar ve şöhret gibi bazı cazip şeyler getirebilirse de, bu işin yıpratıcı, zor ve fedakârlık isteyen bir iş olduğunu kabul etmek lâzımdır. Belki yıllar boyunca geçirmiş olduğumuz tecrübeler dolayısiyle politikacıya daima şüphe ile bakmaya alışmışız.. Fakat bu mevzuda okkanın altına giden yalnız politikacı değildir; uzaktan yakından politika ile meşgul olan herhangi bir kimse daima "hırs"lı olmak töhmeti altındadır. Memleket meselelerini can ü gönülden münakaşa eden bir kimseyi görür görmez gösterdiğimiz ilk reaksiyon, onun müstakbel milletvekilliği hakkında şakalaşmaktır. Halbuki politika ile meşgul olmak, yani memleket meselelerini benimsemek, hâdiseleri takip etmek her vatandaşın vazifesidir. Bir Amerikalının dediği gibi "memleket, insanın evinin genişletilmiş hudutlarıdır". Çocuklarımızın istikbali, huzur ve saadetimiz, emniyetimiz, iktisadi imkânlarımızın bollaşması hiçbir zaman yalnızca yaşadığımız dört duvarın içinde halledilemiyecektir. İşte bütün bu meselelerin selâmetle halledilmesi uğruna yapılan hareketler ve girişilen münakaşalar bize yabancı kalmaz. Çünkü bu meseleler bizim kendi meselelerimizdir. Şu halde kadın, politika kendisini çirkinleştirse de, onunla meşgul olmak zorundadır. Yoksa rey kullanması ne mâna ifade eder?

★

Ama politika kadını çirkinleştirmez. Buna birçok meclislerde bilhassa şahit oldum ve sükûnetle, memleket dâvalarına temas eden birçok kadınların aynı mecliste bulunan ve susan daha şık ve daha güzel kadınları gölgede bıraktıklarını gördüm. Yalnız dikkat ettim ki bu kadınlar sakin jestlerle, ölçülü kelimeler kullanarak, hatta espriler yaparak tatlı tatlı konuşuyorlardı. Hislerine ve hırslarına kapılmıyorlar, karşıdakilerin düşüncelerine hürmet etmesini biliyorlardı. Bizim öğrenmeye mecbur olduğumuz birşey de işte bu bir nevi siyasi terbiye yani itidal, sükûnet ve münakaşa adabıdır.

Politika kadına yakışır. Ama bir şartla: Hırsa kapılmamak! Zaten hırsa kapıldığınız zaman bize ne yakışır ki! Ben moda mevzuunda çarpışan iki iddialı hanımın münakaşasında bulundum: Hakikaten ikisi de çok çirkinleşmişlerdi.

K İ T A P L A R

SUÇUMUZ İNSAN OLMAK

(Oktay Akbal'ın romanı. Varlık Yayınları, Büyük Cep Kitapları serisi 40. Ekin Basımevi, İstanbul - 1957. 152 sayfa. 200 kuruş)

Oktay Akbalın altıncı kitabı da piyasaya çıktı: "Suçumuz İnsan Olmak".. Yazarın ilk kitabı, "Önce Ekmekler Bozuldu" 1946'da yayınlanmış ve şiirli dili ile Oktay Akbal'ı ilk plânda düşünülen hikâyecilerimiz arasına katmıştı. Oktay Akbalın ilk kitabı adının ve yayınlanma tarihinin de anlattığı gibi edebiyatımıza İkinci Dünya Harbinin hikâyelerini getiriyordu.

Oktay Akbalın ikinci kitabı 1949'da çıktı: "Aşksız İnsanlar".. Bu kitap yazarının "iyi bir hikâyeci" şöhretine kuvvet kazandırdı. İlk kitabın neşrinden sonra geçen üç yıl içinde Oktay Akbal, ustalık bakımından bir hayli mesafe almış, hikâyeciliğini geliştirmişti. 1950'de "Garipler Sokağı" adlı ufak bir roman denemesi üçüncü kitap olarak piyasaya çıktı. Kitabın kapağında "roman" kaydı vardı ama, "Garipler Sokağı" daha ziyade bir uzun hikâye havası taşıyordu. Üstelik yazarın daha önce çıkan iki kitabının uyandırdığı iyi tesirleri gölgeliyecek kadar başarısız bir hikâye..

1952'de Akbal karşımıza üçüncü bir hikâye kitabı - Yeditepe Yayınları arasında çıkan "Bizans Definesi"- ile çıktı. "Bizans Definesi" daha çok hatıraların hikâyeleştirilmiş şekli idi. Akbal hikâyeci olarak belli bir seviyeye erişmişti ve o seviyenin ustalığı içinde biraz da masal havası verecek hikâyeler yazıyordu. "Bizans Definesi"ni "Bulutun Rengi" adlı dördüncü bir hikâye kitabı takip etti. (Sene 1954). Sonra Oktay Akbal'dan uzun zaman ses seda çıkmadı. Akbal kendisini gazeteciliğe vermişti. 1955 yılında Varlık Yayınevi Akbal'ın ilk iki hikâye kitabını bir arada ve yeni bir isim altında yayınladı. Akbal eski iki kitabına yeni bir ad vermişti: "İkisi".. Sanat muhitlerindeki kanaat Akbalın tükendiği ve artık eski defterleri karıştırmaya başladığı yolundaydı.

"Bulutun Rengi"nden üç yıl, ilk başarısız roman denemesinden ise yedi yıl sonra 1957 de Oktay Akbal karşımıza yeni bir kitapla çıkıyordu. Bunun adı "Suçumuz İnsan Olmak" idi ve bu sefer kitabın kabındaki "roman" ibaresi yerinde kullanılmıştı. Gerçi "Suçumuz İnsan Olmak" da hacim bakımından büyük bir kitap değil ama, muhteva olarak bir romanın bütün hususiyetlerini taşıyor. Dikkatle okunduğunda görülüyor ki kitap hazırlanırken üzerinde itina ile durulmuş, titizlikle işlenmiş.

"Suçumuz İnsan Olmak"ta Oktay Akbal tipleri dikkatle seçmiş. Bunların çok iyi tanıdığı muhitlerden, çok iyi anlatabileceği insanlar olmasına itina göstermiş. Kitabı tip ve kahraman kalabalığına boğmaktan kaçınmış. Kitabın bütün ağırlığını bir erkek ve bir kadının üstüne yüklemiş. Bunların dışında kalan 4-5 kişi ise gölgeler halinde hep geri plânlarda tutulmuş. Üstelik hikâye de gayet basit tertiplenmiş. Ayrı ayrı insanlarla evli, saadeti bulamamış, niye yaşadıklarını bile unutmuş, birer otomat haline gelmiş ama dünyalarını hayalleri üzerine inşa etmiş bir erkek: Nuri ve bir kadın: Nedret... Sonra Nurinin önceleri sevdiği, sonraları ise yalnızca iki çocuğunun anası olan, senelerin tesiri ile şişmanlamış, kötü hayat şartları altında çirkinleşmiş ve huysuzlaşmış karısı. Dırdırı hiç eksik olmayan kaynanası. Nedretin karşısına ilk çıkan talibi ve hemen evlendirildiği, kendisinden bir hayli yaşlı halim selim kocası Hamdi. Sonra Nedretin zengin bir doktorla evli, hoppa, ele avuca sığmaz genç bir kadın olan çocukluk arkadaşı Sevim. Sevim'in eski bir sevgilisi, avare, parasız bir ressam: Nedim. Nedim aynı zamanda Nurinin yıllardan beri görüşemediği eski bir gençlik arkadaşıdır ve 152 sayfalık romanın aşağı yukarı bütün kahramanları da figüranları da bu 5-6 kişilik kadro içindedir.

Nuri ve Nedret Ankarada apartmanların üst üste yığıldığı bir mahallenin iki ucunda oturuyorlar. Birisi kocasıyla bir bodrum katında. Öbürü karısı, kaynanası ve çocuklarıyla bir çatı katında.

Nuri herhangi bir dairenin hayat zorlukları içinde çırpınan, hor görülen, canından bezmiş küçük bir memur. Nedret ise genç hayallerini geride bırakmış orta halli bir sigortacının saadeti, aşkı bulamamış sarışın, güzel karısı..

Nedret de, Nuri de uzun zamandır aynı mahallenin aynı sokağının sakinleri olmalarına rağmen birbirlerinden habersiz sonsuz çilelerini doldururlarken günün birinde Nuri bir akşam daire dönüşü yorgun argın evine girerken bir bodrum katının mutfak penceresinde Nedret'in gözleri ile karşılaşıyor. Bu bir aralık göz göze geliş Nedretin de, Nurinin de içlerine kapamk hayâl dünyalarında büyük akisler uyandırıyor.

Nuri, yıllardanberi ilk defa evinin kapısının önünden geçip gidiyor. Yıllardan beri ilk defa rastgele bir meyhaneye giriyor. Nurinin kurulu bir saat intizamı içinde geçen hayatının zenbereği kırılmıştır artık. Bundan sonraki günler de böylece sürüp gidecektir. Artık Nurinin hafızasında yalnız ve yalnız Nedretin hayâli yer almaktadır.

Tesadüfler birbirini kovalamaktadır. Şimşeklenen iki çift göz bir gün bir sinema antresinde, bir gün bir sokak kalabalığında karşılaşacaklardır. Sonra bir tesadüf: Nuri eski arkadaşı Nedimin resim sergisinde, Nedimin sevgilisi Sevimin arkadaşı Nedretle karşılaşacaktır. Heyecanlar içinde söylenen ilk tanışma sözleri, şaşkın bakışlar...

Sonra bir gün Nedretin penceresine bırakılıveren bir randevu mektubu. Kavaklıdere yolu üstünde buluşma. Rastgele sözler. Birbirlerine yakın olmaktan doğan huzur. Devam edip giden masum buluşmalar...

Yaz gelmiştir. Ankara boşalmaktadır Herkes yazlığa gitmektedir. Nedretin kocası Hamdi bir sigorta işi için güney memleketlerine gidecektir. Karısını İstanbula yollamak ister. Nuri için bir tek ümit vardır. İstanbul yolculuğunu Nedretle birlikte yapmak. Uzun uzun yapılan plânlardan sonra önce ailesini İstanbula yollar. Kendisi ise hareketini Nedretin gideceği güne denk getirir. Aynı kompartımanda el ele yapılan bir yolculuk. Sonra ikisinin de doğum yerleri olan İstanbul... İstanbulda geçirilen bir aylık izin içinde Kadıköyde Mühürdar'da bir gazinoda kaçamak bir kaç buluşma ve tatilin son günlerine doğru Beyoğlunda bir garsoniyerdeki buluşma. Vüslata erişilme yolunda atılan adımları birden kesen bir zil sesi. Yıkılan hayâller ve biten bir hikâye. Ayrılış.

İşte Oktay Akbal'ın "Suçumuz İnsan Olmak" adlı romanının kısa çizgilerle hülâsası..

"Suçumuz İnsan Olmak" gerek vazettiği meseleler, gerek işleniş gerek anlatış bakımından başarılı sayılabilecek bir romandır.

O YAKADAN BU YAKAYA

Nermin Neftçi'nin röportajı. Sehir Matbaası, İstanbul - 1957. 64 sayfa. 150 kuruş)

Son derece orijinal bir kapak içinde neşredilen "O Yakadan Bu Yakaya" adlı röportaj bir kadın muharririn ince, dokunaklı ve dikkatli kalemi ile eski bir Osmanlı Sancağı ve bugünkü Irakın bir il merkezi olan, ahalisinin çoğunu Türklerin teşkil ettiği Kerkük şehrini dile getirmektedir. Muharrir kitapçığının başına yazdığı önsözde şöyle diyor:

"Biliyorum, birçok Kerkük'lü bu yazıyı okurken eksikler görecek. Ama ne yapayım ki Kerküğün bütün özelliklerini bu kitapçığa sığdıramazdım. Yazdıklarımı okusunlar, yazmadıklarımı ansınlar istedim. Türk dünyası da, kendinden olan bir parçanın neler sakladığını görsün. Amacım bu".

Kerkük anavatan sınırları dışında kalmış, insanları, bu insanların yaşayışları, dilleri, düşünceleri ile hakikaten bir Türk şehri.. Nermin Neftçi kitabında bunu iyiden iyiye okuyucuya duyuruyor. Bu kitabı okuyan birisi Kerküğü hiç görmemiş bile olsa, şehri semt semt, mahalle mahalle görmüş, insanları ile konuşmuş, dertleşmiş gibi oluyor. Nermin Neftci, röportajında Kerküğün mahallî âdetlerine de oldukça geniş bir yer ayırmış. Kerkük ve havalisinin mahallî şiir şekli olan Hoyratlara da geniş ölçüde yer vermiş. "O Yakadan Bu Yakaya" adlı röportaj kitabı her bakımdan tatmin edici bir eser olarak tavsiyeye şayandır.

Talebeler

İmtihan sürprizi

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin birinci sınıf anfisi her yıl derslerin başladığı ilk günlerde tıklım tıklım dolar. Öyle ki Anadolunun dört bir bucağından kopup gelen talebeler, bu muazzam sınıfta yer bulabilmek için daha sabah karanlığında sınıf kapısı önünde kuyruk olup sıra beklerler. Hemen her gün kitaplarla, paltolarla yer kapatmak yüzünden münakaşalar olur. Ama aradan biraz zaman geçmeye görsün, bu sınıftaki yer kavgaları duyulmaz olur. Hele derslerin başlayışından iki ay kadar sonra bu anfının hemen yarısından çoğu boş kalır. Ekseriyeti Anadoludan gelen talebeler yavaş yavaş İstanbula, sinemalara ve bilhassa fakültenin kantinine alışmışlardır. Artık Hukuk Fakültesinin birinci sınıfına ders veren hocalar âdeta derslerini boş sıralara ve bir de en ön sıralarda ısrarla oturan üç beş kişiye anlatırlar. Eğer fakültede ders olduğu saatlerde İstanbul sinemalarının sabah matinelerinde Beyazıd civarındaki bilardo salonlarında ve kahvehanelerde bir yoklama yapılsa muhakkak ki birinci sınıf talebelerinin çoğu buralarda bulunur. Gerçi bir takım talebeler de kütüphaneleri ve oralarda calışmayı hocanın anlattıklarına tercih ederler, ama bunların sayısı öbürkülerin yanında devede kulak bile sayılmaz. Her sene durum böyledir. Ama ne var ki bu sene çıplak başlı geniş omuzlu bir hoca, yıllardır süregiden bu teamüle - hem de senenin son günlerinde - ağır bir darbe vurdu. Geçen haftanın sonlarında bir gün Fakültenin ilân levhalarına gözleri ilişen talebeler donup kaldılar. Medeni Hukuk dersi profesörü Ferit Hakkı Saymen, kendi dersinden vize alamayan 526 talebesinin bu yılki imtihanlara alınmıyacağını ilân ediyordu. Sene içinde bu çıplak başlı ve geniş omuzlu hoca zaman zaman bazı yoklamalar yapmış ve talebelerinin devam durumlarını kontrol etmişti. Ama buna doğrusu ya talebeler pek aldırmamışlardı. Her yıl olurdu böyle şeyler. İçlerinde bunca kıdemli vardı ve bunlar bu sınıfta böyle yoklamalar yapan daha nice hocalar görmüşlerdi. Neticede nasıl olsa hiç bir şey değişmiyordu. Gel gelelim bu defa kazın ayağı umulduğu gibi çıkmamıştı. Ferit Hakkı Saymen dayatıyordu. Bir yıl içinde üç defadan fazla dersinde bulunmayanları imtihana almıyacaktı.

İlk okuldan liseye kadar yıllarca devam mecburiyeti, yoklama gibi şeylerden bezmiş olan talebeler, bunu bir türlü anlamıyorlardı. Doğrusu Ferit Hakkı Hoca tam da imtihanların arifesinde soğuk bir şaka yapıyordu. Ne demekti Üniversitede devam mecburiyeti. Maksat okutulan şeyleri öğrenmek değil miydi? Onlar hocanın kitabını alır okurlar imtihana girerlerdi. Bilen geçer, bilmeyen kalırdı. Sonra bu talebelerin hepsi de derslere keyfinden devam etmiyor değildi ya... Bunların çoğu hem hayatlarını kazanmak için çalışıyor hem de Fakültenin derslerine calışıyorlardı. Ölçü derslere devam etmek miydi, yoksa okuyup bir şeyler bilmek mi? Devama ne lüzum vardı? İmtihandaki durum her şeyi meydana çıkarırdı. Talebe hocanın kitabını anlamış mı anlamamış mı, bu imtihanda belli olurdu. Vizenin tam olması ölçü değildi. Talebeler bu hususta bir hayli şamata kopardılar. Ama Hoca da Nuh diyor peygamber demiyordu. Yönetmelik gayet sarihti ve yönetmeliğe göre Hoca haklıydı. Bir ders yılı içinde üç defa dersine devam etmeyen talebe imtihan hakkını kaybediyordu. Yönetmelik böyle diyordu.

İşte geçen haftanın son günü, Fakülte binasının ilân levhalarında Medeni Hukuk dersinden vize alamadıkları bildirilen 526 talebe, bir yönetmelik kurbanı olmaktan daha çok, kendi ihmallerinin ve belki de Fakültedeki acemiliklerinin kurbanıydılar. Görünen oydu ki, ortada yapılacak, hiç, ama hic bir şey yoktu. Gelecek yıl, derslere muntazaman devam etmekten başka...

Birlikler

Müebbed başkan!.

Geçen haftanın sonunda İstanbulda, Cağaloğlundaki eski Eminönü Halkevi binasının ön cephesindeki geniş odanın kapısının önünde toplanan gazetecilerin sayısı gittikçe artıyordu.

Oda, Milli Türk Talebe Birliği Genel Merkezinindi; bekleyen gazeteciler de gazetelerin Eğitim muhabirleriydi. Birliğe bağlı iki dernek temsilcileri, Hukuk ve Fen dernekleri başkanları, Birlik kongresinin iki yıldan beri toplanmadığını, hattâ bu müddet içerisinde Genel İdare Kurulunun da ancak bir defa bir araya gelebildiğini ileri sürerek, bir basın toplantısı tertiplemişlerdi.

Merkezdeki sorumlu şahıslar, böyle bir toplantı için odalarını açmamayı kararlaştırdıkları için, gazeteciler, randevu yerinde ve saatinde kapıda kalmışlardı. Başkaldıran dernek temsilcileri, binada başka bir oda bulmakta güçlük çekmediler ve gazetecilere dertlerini naklettiler. Kongrenin her yıl toplanması gerekiyordu, halbuki iki yıldır içtima voktu! Bu durumda, Savcı el koyabilir, birliğin feshini dahi istiyebilirdi.

İki yıldır, idare kurulu dahi toplanmamıştı. Aynı müddet içinde, ikinci başkan ve muhasip ilye ayrılmışlar, Birlik Başkam muhasiplik vazifesini de üstüne almıştı.

Her cemiyette, para işleri iki imza ile, başkan ve sayman tarafından idare edilirken, şimdi, M.T.T.B. de bu iki imzayı da aynı şahıs - Genel Başkan - kullanıyordu.

Tenkidler, gazetelerde yer aldı. Ertesi gün, Birliğin Ankara merkezinden ve İstanbuldaki bazı derneklerden cevap sesleri yükseldi. Sesler aynı kaynağın mahıydı. Genel Başkanın ne yaparsa iyi yapacağı, ona karşı gelenlerin bozguncu olduğu bildiriliyor, ihracları için haysiyet divanlarına sevkedildikleri ileri sürülerek, Genel Başkana bağlılıktan bahsediliyordu.

Bütün bunlar, sanki bir gençlik teşkilâtının değil, bir partinin iç olaylarıydı ve gençlik, tenkide tahammülü en çok beklenen gençlik, ufak bir ses çıktı mı, bozgunculuktan, haysiyet divanından, başkana bağlılıktan bahsedebiliyordu! Hadise, başka memleketlerde olsa, şüphesiz tabii karşılanırdı. Kongrenin zamanında toplanması bir tüzük ve kanun icabı değil miydi? Kanunun verdiği zamanı geçirenlerin, sandalyelerinden ayrılmak istememeleri her halde iyi karşılanmazdı.

Üstelik, Birliğin şimdiki başkanı, halefinin usulsüz seçildiğini ileri sürerek, harekete geçmiş, resmî makamların büyük destek ve himayesini kazanmıştı. Şimdi, yerinden emin olması, kongreleri hattâ Genel İdare Kurullarını toplamadan iş görmesi, şüphesiz, çok sevdiği bazı şahısları harfi harfine taklid ettiğini gösteriyordu.

İstanbuldaki iki derneğin itirazlarını kabul etmek istemeyen icra komitelerine sormak lâzımdı: Acaba bu komiteleri teşkil eden üyeler, kongrenin seçtiği üyeler miydi, yoksa, çoğu zamanla değiştirilmiş ve başkan tarafından yerlerine bugünküler mi getirilmişti? Mesele, işte buydu.

S İ N E M A

Festivaller

Atlama tahtası

Cannes - Mayıs., (Aydemir Balkan bildiriyor)

Bu seneki Cannes festivalinin en büyük kahramanı, sütyeni duşen yıldız namzetleri değil, Amerikalı prodüktör Michael Todd idi. Başka türlü olmasına da zaten imkân yoktu; zira sırf filmi etrafında gürültülü bir reklâm havası yaratmak için küçük bir servet harcamıştı. Güzel karısı Elizabeth Taylor'u da bu işe yardımcı olarak kullandı. Romoncı Damon Runyon'un sözüyle "zamanımızın en büyük doğuştan kumarbazı" olan Todd, hayatının en büyük kumarını "Seksen Günde Devriâlem"i çevirmek ve bunun için yeni bir geniş perde sistemi olan "Todd-AO"yu kullanmakla oynamıştı. Bu senenin en iyi film Oscar'ını ve irili ufaklı dört Oscar'ı daha alması filmin Amerikadaki ticarî istikbalini garantilemişti. Ama aynı şeyi Avrupa pazarları için de yapmak lâzımdı. Todd da Cannes festivalini atlama tahtası olarak kullanmak istedi.. Ziyafetler, balolar, gazetecilerle darılıp barışmalar arasında film gösterildi. Ertesi gün hemen bütün gazeteler filmin kaça mal olduğu, kaç yıldız, kaç figüran kullanıldığı, kaç metre pelikül gittiği hakkında Todd'un verdiği rakkamları büyük manşetlerle neşrediyor, fakat sanat değeri hakkında nezaketli bir sükûtu tercih ediyorlardı. Daha açık sözlü olanlar, filmin upuzun bir panayır eğlencesi olduğunu söylemekten çekinmediler. Fakat Todd, istediğini elde etmiş sayılırdı.

Filmler

Amerika, gayrı resmî olarak yolladığı "80 Günde Devriâlem" yanında resmen iki filmle festivale katılıyordu. Bunlardan biri Stanley Donen'in son müzikalı "Funny Face - Tuhaf Çehre"ydi. Festival jürilerinin müzikallere pek itibar etmedikleri göz önüne alınınca bu seçimin pek yerinde olmadığı belliydi. Emektar Fred Astair'in yanı sıra ilk defa bir müzikale çıkan Audrey Hepburn'un da filmi kurtaramıyacağı o kadar belliydi.

Öteki film, William Wyler'in "Friendly Persuation - Dostça Kandırış"ıydı. Başrollerini Dorothy MacGuire ile Gary Cooper'in oynadıkları film, Amerikan iç savaşı sırasında geçiyordu. Her türlü şiddet hareketini reddeden, adam öldürmeyi ise en büyük günah sayan Quaker mezhebinden bir ailenin savaşmak zorunda kaldığı zamanki iç mücadelesini aksettirmek iddiasındaydı. Tenkidçiler, Todd'un filmi gibi bunu da biraz fazla uzun (2 saat 15 dakika) buldular. Wyler'in her zamanki teknik ustalığını teslim etmekle birlikte mevzuu ele alışta aynı başarıyı göstermediğini belirttiler. Eğer jüri, herkesi şaşırtan bir kararla sonradan bu filmi festivalin en iyi eseri olarak seçmeseydi, "Dostça Kandırış" ancak bir hâdise dolayısıyle dikkati çekecekti: Filmin jeneriğinden adı silinen senaryocu Michel Wilson (Bak. AKİS, No. 154) film gösterilmeden önce bir basın toplantısı yaparak dâvasını gazetecilere izah etti ve Fransız senaryocular birliğinin de desteğini kazandı.

Amerikanın festivale hususî olarak yolladığı iki film daha vardı. Bunlardan biri, 1955 teki festivalin büyük mükâfatını kazanan "Marty"yi hazırlayan ekip tarafından -Rejisör: Delbert Mann, Senaryo: Paddy Chayefsky, Prodüksiyon: Hecht- Lancaster- çevrilen "The Batchelor Party - Bekâr Partisi" adlı komediydi. Öteki de Calder Williams'ın "End as a Man" adlı piyesinden adapte edilen "The Strange One Trange"dı. Williams'ın piyesi Amerikan askerî okulları çevresindeki hayatı oldukça cüretkâr bir şekilde ele almasıyla tanınmıştı. Tabiî filmde bu, daha yumuşatılmış olarak veriliyordu.

Ölenler ve kaçanlar

Fransa, Festivale iki uzun, iki de kısa filmle katılmıştı. Uzunlardan biri Jules Dassin'in Yunan romancısı Nikos Kazantzakis'ten Ben Bartzman'la birlikte adapte ettiği "Celui qui Doit Mourir - Ölmesi Gereken Adam"ı idi. Dassin, Amerikada MacCarthyism'le mücadelesinden dolayı Fransaya göç eden genç rejisörlerdendi. Amerikada "Brute Force - Vahşi Kuvvet", "Naked City - New York Esrarı", Fransada da 1955 festivalinin reji mükâfatını kazanan "Du Rififi Chez Les Hommes" filmiyle tanınmıştı. "Ölmesi Gereken Adam" Osmanlı devleti zamanında Batı Anadolu köylerinden birinde geçiyordu. Köylerinden atılan bir Rum topluluğu başka bir köye yerleşmek isteyince yerli Rumlar tarafından kovuluyorlardı. Tam "İsa Passion"unun hazırlığı sırasına rastlayan bu hâdisede köy halkı ikiye ayrılıyor, sonunda İsa rolünü oynıyan adamın ölümü fakat yeni gelenlerin köye yerleşmeleri ile dâva hallediliyordu. Dassinin Giritte siyah-beyaz ve Cinemascope olarak çevirdiği bu film, festivalin favorilerindendi.

"Dostça Kandırış"

En iyi film

İkinci uzun film, Robert Bresson'un "Un Condamné a Mort S'est Echappé - Bir Ölüm Mahkûmu Kaçtı" adlı filmiydi. Savaştan sonraki Fransız rejisörlerinin en mühimlerinden olan Bresson, bu son filminde bir nazi hapisanesindeki iki Fransız subayının hücre yaşayışlarını ve kaçışlarını anlatıyordu. Hakiki bir vak'adan alınan ve büyük bir kısmı kapalı bir hücrede geçen film, Bresson'un usta eliyle heyecanlı bir görüntüler dizisi haline gelmekteydi.

Kısa filmlerden biri, Georges Rouquier ile birlikte Fransanın en büyük dokümantercisi sayılan Alain Resnais'nin Fransız Millî kütüphanesini anlatan "Toute la Mémoire du Monde - Dünyanın Bütün Hatırası" idi. Öbürü, "Le Monde du Silence - Sessizlik Dünyası", "Crin Blanc - Beyaz Yele", "Le Ballon Rouge - Kırmızı Balon" gibi festival şampiyonlarının usta fotoğrafçısı Edmond Séchan'ın Kamboçta çevirdiği "Niok" adlı dokümanterdi.

Buz çözümü

Festivalin en merakla beklenen filmleri Ruslarınkiydi. Savaştan önce ve savaşı takiben Ruslar umumiyetle her festivalde derece alan birkaç film yollamaktaydılar. Fakat 1952 den bu yana farkedilir bir kısırlık göze çarpmaktaydı. Bundan dolayı 1955 Venedik Festivalinde derece alan "Ağustos Böceği" birkaç bakımdan ehemmiyetliydi: Eser Çehov'un bir hikâyesinden adapte edilmişti, Çarlık devrinde "burjuva muhiti"nde geçiyordu, psikolojik bir gelişmeyi incelemekteydi, filmin rejisörü Sergey Samsonov 30 yaşında genç bir rejisördü ve bu ilk eseriydi. Bütün bunlar, Stalin'in ölümünden sonra sanat sahasında başlayan "buz çözümü"-nün neticesi sayılıyordu. Bu seferki festivalde gösterilen "Sorok Pervyi - Kırk Birinci" bu kanaati daha kuvvetlendirdi. Genç rejisör Gregori Cukray'ın filmi, iç savaş sırasında Hazer kıyılarında geçiyordu. Kırk "beyaz"ı öldüren keskin nişancı bir genç kız, esir alınan kırk birinci "beyaz"a âşık oluyordu. Yolculuk sırasında gittikçe kuvvetlenen bir aşk Hazer kıyılarında trajik bir şekilde neticelenmekteydi: Beyazların gemisini uzaktan gören esir subay elini sallayıp işaret vererek kıyıya doğru koşarken büyük bir bocalama geçiren genç kız sonunda kırk birinciyi de vuruyor,

sonra cesedin üzerine kapanıp ağlıyordu. Çukray'ın filmi, savaşın saçmalığını, ideoloji mücadelesi içinde insanî değerleri müdafaa eden, aşkla ideoloji çatışmasını yapmacıksız bir şekilde ele alan cesur tutumuyla dikkati çekmekteydi.

Çukray'ın öteki Rus filmlerine göre oldukça yeni sayılabilecek bu eseri yanında, emektar G. Kozintsev'in "Don Kişot"u belki olduğundan da fazla "akademik" göründü. Fakat en azından iki mühim tarafı vardı: Biri Rusların Batıya yolladıkları ilk geniş perdeli film olması, öbürü Don Kişot rolündeki Nikolay Çerkasof'un başarılı oyunuydu. "Güney Denizi Avcıları" adlı bir dokümanter, Rus programını tamamlıyordu.

Boşa çıkan korku

Uzun zamandır festivallerin en korkulan rakipleri İtalyanlarla Japonlardı. Fakat birkaç senedir ikisi de sadece çekinilen rakipler sırasına geçmişti. Bu seneki Cannes festivali de İtalyanlarla Japonların eskisi kadar korkulacak rakipler olmadığını gösterdi. İtalya, Federico Fellini'nin son filmi "Le Notti di Cabiria - Cabiria'nın Geceleri"'ni yollamıştı. Fellini İtalyanların en son "Sanat bombası" sayılıyordu. Gerçi "Cabiria'nın Geceleri" bu inanışı yok edecek bir eser değil di. Fakat tenkidçiler, Fellini'nin öteki filmleri gibi birçok beşeri tarafları olan bu eserde, rejisörün fazla bir yenilik ortaya koymadığını, hatta kendi kendini tekrara düştüğünü belirtmekten geri kalmadılar. Japonlar ise "Tarla İnsanları" ve "Japonyanın Damı" adlı iki dokümanterle iktifa etmişlerdi.

Arada kalan adam

Festivalin hemen hemen tek siyasî hâdisesi Almanlar arasında -Doğu ve Batı Almanya- çıktı. Doğu Almanyanın festivale resmen davet edildiğini duyan Batılılar önce festivale katılmıyacaklarını bildirmişlerdi. Fakat sonra fikirlerini değiştirdiler. Her halde buna sebeb daha orijinal bir fikir bulmalarıydı: Batı Almanya festivale Doğu Almanyalı bir rejisörün eseriyle katılacaktı! Böylece, Doğu ile Batı arasında uzun zamandır mekik dokuyan Wolgang Staudte'nin "Rose Bernd"'i festivale yollandı. Staudte, savaştan sonraki Almanyanın en büyük rejisörüydü. Zaten Batılıların Helmut Kautner'iyle ondan başka da iyi bir Alman rejisörü çıkmamıştı Fakat, Gerhard Hauptmann'ın, iki âşıkı tarafından da terkedilen zavallı bir hizmetçinin macerasını anlatan piyesinden adapte edilen bu filmi basarılı sayılamazdı. Eğer başrolü oynıyan Maria Schell ile Staudte'nin sağlam tekniği bir de sebep olduğu siyasî hâdise olmasaydı fazla alâka çekeceği yoktu. Doğu Almanya "Sonuna Kadar Aldananlar" adında bir savaş filmi yolluyordu.

Fare doğuran dağlar

Hindistan, Birleşik Amerika ile Japonyadan sonra yıllık prodüksiyonu en fazla olan memleketti. Fakat festivale sadece iki kısa dokümanterle katıldı; zira üç yüze yakın uzun filmi arasında festivale yollamağa değer eser bulunmamıştı. Üstelik dokümanterler de iyi sayılmazdı. "Buddha Gotama", Hindistan'ın dört bir tarafına yayılmış Buddha heykelleriyle Buddha'nın hayatını anlatmak iddiasındaydı. "Dağların Sihri" adını taşıyan öbür film ise kartpostal manzaraların sıralanmasından meydana gelmişti.

Giulietta Masina

En iyi oyuncu

Fare doğuran ikinci dağ İngiltere idi. İngiltere'nin artık bir kompleks haline gelen savaş filmleri çevirmek merakı festivallere de sirayet ediyordu. Zira festivale gönderilen filmlerden biri, Michael Anderson'un "The Yangtse Incident - Yangçe Hâdisesi", 1949 senesinde bu nehirde Kızıl Çinlilerin hücumuna uğrayan "Amethyst" zırhlısının macerasını anlatıyordu. Philip Leacock'un "High Tide at Noon - Öğle Vakti Med" adlı filmi ondan daha enteresan sayılabilirdi. Kanada'nın doğu kıyılarındaki istakoz avcılarının yaşayışını anlatıyor, birçok dokümanter sahneler de ihtiva ediyordu.

Küçüklerin zaferi

Fare doğuran dağlar yanında küçüklerin hali hakikaten ibret vericiydi ve bu seneki Cannes Festivali daha çok onların zaferini ortaya koyuyordu. İtalyanların Fellini'sine karşı İsveçlilerin çıkardıkları Ingmar Bergman, kendisine bağlanan ümitleri bir kere daha kuvvetlendirdi. Bergman 1945'ten beri film çeviren genç bir rejisördü. "Sommarlek - Yaz Oyunları", "Sommaren med Monikka - Monikka ile Geçen Yaz", Sommarnattens Leende - Bir Yaz Gecesi Tebessümü" onun şiir dolu dünyasını ortaya koyan kuvvetli eserlerdi. Festivale gönderilen son filmi "Det Adunde Inseglet - Yedinci Mühür" ortaçağda bir veba salgını sırasındaki hâdiseleri anlatıyor, aynı şiir dolu havayı, bu sefer en ciddi bir mevzu üzerinde, ölüm mevzuunda alaylı bir şekilde tekrarlıyordu. Gene Şimal'den Finlandiyalı Matti Kassila "Elokku" adlı filmiyle, Sillanpa'nın romanlarında anlatılan cinsten zorlu bir hayat mücadelesini tasvir ediyordu. Norveçliler "Same Jakki", Danimarkalılar "Qivitok" ile, insanlar arasındaki mücadeleyi tabiatıyla insan arasındaki mücadele şeklinde ve dokümanter bir şekilde anlatıyorlardı. Yugoslavlar, daha evvelki festivallerde kazandıkları başarılara bir yenisini ilâve ettiler: France Stiglic'in "Barış Vadisi", Alman işgalindeki Slovenya'da savaşsız, ölüzumsuz sakin bir vadiyi aramıya çıkan küçük çocukların macerasını insanı sarsan bir sadelik ve beşerilikle hikâye ediyordu. Polonyalılar ise, Andrej Wajda'nın, gene Alman işgalindeki Varşovada şehrin yeraltı yollarından yürütülen mücadeleyi kan, gözyaşı, ümit, ümitsizlik, sevgi ve nefretin kaynaştığı, korkunç fakat aynı zamanda şiirli bir hava içinde tasvir eden "Kanal" adlı filmini yollamışlardı.

Kazananlar

Bir festivalin ilk ve en mühim vazifesi, milletlerarası sinema durumu üzerine aşağı yukarı bir fikir vermesi ise, evvelkiler gibi bu seferki Cannes Festivalinin de vazifesini yapmış olduğu söylenebilirdi. Ama, mükâfatların dağıtımında aynı başarının gösterildiğini hiç kimse iddia edemezdi. Hatta, mükâfatların en isabetsiz dağıtıldığı Cannes Festivali belki de bu festivaldi. Bunun başlıca sebebi de uzun filmler için seçilen jüri idi. Kim akıl etmişse etmiş, bu sefer ki jüriye, eski Cannes festivalleri jürilerine başkanlık eden Akademi azalarının getirilmesini teklif etmişti. Böylece her zaman senbolik olarak bir akademi azası bulunan jüri bu sefer hemen baştan aşağı akademi azalarından meydana geliyordu. Mükâfatlar da bu azaların tasarladığı sözde bir "muvazene" esasına göre dağıtıldı. Halbuki, jürinin tebliğinden bu muvazeneyi kurarken epey bocalama geçirildiği anlaşılıyordu. Hiçbir filmin, değerini "münakaşasız" kabul ettirecek kalitede olmadığını bildiren jüri, "Dostça Kandırış"ı ittifakla değil ekseriyetle en iyi film olarak ilân etti. Birçokları, en iyi rejisör mükâfatını alan "Bir Ölüm Mahkûmu Kaçtı", Giulietta Masina'ya en iyi kadın oyuncu mükâfatı kazandıran "Cabiria'nın Geceleri" yahut da hiçbir mükâfat almıyan "Ölmesi Gereken Adam"ın en iyi film olarak seçilmesinin daha yerinde olacağını ileri sürüyorlardı. Esasen jüri de bu meselede kararlı değildi. Nitekim son iki filmden

bahseden tebliğde, bunların sanat, ideolojik ve manevi değerleri belli olmakla birlikte manalarının çapraşık yahut müphem olduklarından dem vurulmaktaydı. Anlaşılan Katolik Ofisi de işin içinden çıkamamış olacak ki bu yıl mükâfat vermekten vazgeçmişti.

En iyi erkek oyuncu mükâfatı, uzun yıllar İtalyada çalışan - en tanınmış oyunu Alberto Lattuada'nın 'Senza Pieta - Merhametsiz" inde - zenci sanatkâr John Kitzmiller'e verildi. Kitzmiller "Barış Vadisi"nde oynuyordu. Bu mükâfatın da Don Kişot'taki rolünden dolayı Çerkasof'a verilmesinin daha yerinde olacağını ileri süren tenkidciler vardı. Jürinin özel mükâfatı, Polonyalıların 'Kanal" ı ile İsveçlilerin "Yedinci Mühür" ü arasında paylaşıldı. Rus filmi "Kırk birinci", ele aldığı mevzuun orijinalliğiyle senaryo mükâfatını kazandı. Festivale en iyi seçimle katılan memleket olarak - yukarıda sayılan dört filmiyle - Fransa mükâfatlandırıldı.

Danimarka Erik Balling'in "Qivitok"u, Hindistan Dulip Gupta'nın "Buddha Gotama"sı, Japonya "Japonyanın Damı", Kanada "Altının Başkenti" eserleriyle dokümanter film mükâfatlarını aldılar. En iyi canlı resim mükâfatı "Kısa Hikâye" filminden dolayı Romanya'ya verildi.

"Anlayana..."

Cannes festivalinde küçüklerin zaferi, festivaller karşısındaki durumumuzu gözden geçirmek için kâfi bir sebeptir. Bu seneki festivallere katılan 34 memleket içinde Lübnan, Uruguay, Finlandiya gibi "tesadüfen" film çevirenler var. Yalnız Türkiye yok. Türkiyenin adına zaten Berlin festivaline yollanan bir dokümanter hariç şimdiye kadar hiçbir festivalde de rastlanmış değildir. Anlaşılan, idarecilerimiz festivale yollanacak her hangi bir yerli filmin, aleyhimizde bazı sahneler taşıdığı söylenen Fransız filminden daha menfi tesirler yapacağından haklı olarak çekinmektedirler. Ama bu, işin sadece bir cephesi. Öteki cephesi, ne şekilde olursa olsun, bu festivallere gönderilecek seviyede filmler hazırlamak zorunda olduğumuzdur. Şu yahut bu memleketin bizi yanlış tanıdığından, hayatımızı yanlış aksettirdiğinden yakınmak hiçbir şeyi halletmez. Bu meselede kendi kendimiz hakkında vereceğimiz referansın da hiçbir kıymeti olamaz. En kestirme, en sağlam ve en tesirli yol, aynı çeşitten eserlerle festivallere katılmaktır. Tıpkı tiyatro yahut opera bahsinde olduğu gibi sinemayı da bir mesele olarak ele almak lâzımdır. Üstelik bu, öbürlerinden daha mühim bir meseledir. Zira tiyatro ile operanın en mühim tesiri memleket içinde, hattâ sadece birkaç büyük şehirde görülebilir; halbuki sinemanın tesiri bütün memlekette ve milletlerarası sahada görülebilecek çaptadır. Bu yüzden, bu yolda çalışmak elzem ve tek çıkar yol olduğu halde, bilhassa milletlerarası müdahaleleri önlemek gayesiyle festival nizamnamesinin değiştirildiği bir sırada diplomatik teşebbüslerde bulunmak, başmakaleler döşenmek, ya da zaten gelmiyen filmleri boykota kalkışmak ciddi bir hareket sayılamaz. Fakat asıl tuhaf olanı, tam festivalin neticelendiği gün yayınlanan bir kararla, yerli filmlerin çekilişinde kullanılan pelikküllerin bundan sonra tahdide tâbi tutulacağı haberidir. Anlaşılan sinemacılığımızın kalkınması için de kuyruğa girmek icap edecek!.. durumdadır.

A. B. D.

Harika çocuğun dönüşü

1938'de "Dünyalar Savaşı" adlı radyo temsiliyle Amerikayı birbirine katan, iki yıl sonra da "Citizen Kane - Yurttaş Kane" adlı filmiyle sinema dünyasında bomba gibi patlayan Orson Welles, Avrupaya göç eden Amerikan rejisörlerinin öncülerindendir. Hollyvood'un çalışma şartlariyle bağdaşamıyan, yahut siyasi fikirleri yüzünden Amerikadan ayrılmayı uygun bulan Charlie Chaplin, J. Huston, Jules Dassin, Robert Rossen gibi sanatçılar Welles gibi Yeni Dünya'nın dışında çalışmalarına devam etmişlerdir. Robert Rossen ve John Huston'dan sonra şimdi Orson Welles de Hollyvood'a dönmüş bulunuyor. Charlie Chaplin "A King in New York - New York'ta Bir Kral" adlı filmini tamamlamakla meşgul olduğu sırada, Jules Dassin tamamen Fransaya yerleşmiş durumdadır.

Robert Rossen, Fox şirketi için yaptığı, ırk meselelerini ele alan "The Island in the Sun - Güneşteki Ada" adlı filmi tamamlarken Welles de Hollyvood'a döndü, Universal - International stüdyosuna kapılandı. Bir kaç yıl önce senatör Joseph McCarthy'nin iddialarının sebep olduğu kütle histerisi birçok fikir adamı ve sanatçının başına çorap örmüştü.

Welles'in U-I de ilk vazifesi "Pay the Devil" adlı Western'de bir çiftlik ağası rolüydü. Bu her hangi bir şekilde çalıştığı ilk Western'di. Şimdi 41 yaşında olan harika çocuk amatör bir aktör olduğunu, asıl mesleğinin rejisörlük olduğunu söylüyordu. Başka bir rejisör idaresinde oynaması para kazanabilmek içindi. Nitekim, Avrupada "Othello" ve "The Confidential Report - Ölüm Raporu" adlı filmlerini yaptığı zamanlar bile, "Prince of Foxes", "The Third Man" ve "Moby Dick" gibi filmlerde rol alarak hayatını kazanmıştı.

Maamafih Universal - International şirketi Welles'i bir fırsat vermekten kaçınmadı. Welles şimdi kendisinin yazdığı, rejisörlüğünü yaptığı ve Charlton Heston ile Janeth Leigh yanında baş rolünü oynadığı "Badge of Evil - Kötülük Nişanı" adlı bir film hazırlıyor. Film Amerika - Meksika hududundaki bir şehirde, iki devlet polisi arasındaki çatışmaları ve emniyet teşkilâtında yapılan suiistimalleri hikâye ediyor. Hollyvood kalıpları içine girmeyi hiç bir zaman kabul etmiyen şahsiyet sahibi sanatçı bu eserinde de Amerikaya dair bazı aksaklıkları ortaya koymaktan çekinmiyor. Kendisi doğru yoldan şaşmayan bir Meksikalı polis rolünde. Graham Greene'nin ahlâkçılığıyla mukayese edildiğinde Welles, Greene gibi ruha dair kötülüklerden bahsetmediğini, cemiyet düzenindeki kötülükleri anlatmak istediğini söylüyor ve sözlerine şunları ilâve ediyor: "Polis kuvvetinin her yerde arttığını esefle görüyorum. Ama polisin vazifesi kanunu tatbik etmektir, kanun koymak değil."

"Kırkbirinci"
En iyi senaryo

MUSİKİ

Opera

Sanatkâr mübadelesi

Geçen hafta, Devlet Operasının bu mevsim sahneye koyduğu son eser olan "Rigoletto"nun ilk temsilinde başrolü, Belgrad Operası sanatkârlarından bariton Stanoye Yankoviç teganni ediyordu. Stanoye Yankoviç 25 yıldanberi Yugoslav başkenti operasının kadrosundaydı. 52 yaşındaydı. Hele yaşı nazara alınınca bu baritonun dipdiri, taptaze sesi, bilhassa tiz tonlarının temizliği hayranlık uyandırıyordu. Fakat Rigoletto'sunda eksik olan dramdı, trajediydi. Hernekadar partisini teknik mükemmelliğine yaklaşan bir seviyede söylediyse de, Verdi karakterlerinin en derin hatlarla çizilmişi olan Rigoletto'yu yaşatmağa muvaffak olamadı. Bu bakımdan, bir Orhan Günek'i aramamak elde değildi.

Diğer başlıca rollerde, Sparafucile'de her zamanki üstün icrasıyla beliren Selim Ünokur'dan ve uygun bir Monterone olan Hilmi Girginkoç'tan başka zevkle dinlenen bir şarkıcı yoktu. La Scala ile bir kontrat imzalamak üzere olduğu ve sırf Rigoletto temsillerinde rol almak için memlekete döndüğü bildirilen Ferhan Onat (Gilda) ikinci perdede gerek aryasında, gerek Yankoviç ile düetinde, kendisinden bir ilerleme bekleyenler için hayal kırıcı oldu. Bununla beraber müteakip perdelerde hiç olmazsa eski derecesine erişti. Duka rolünde tenor Nihat Kızıltan, bu mevsimdeki en kötü tegannisini verdi ve bütün bir akşamı mahvetti.

"Rigoletto" bu mevsim, biten hafta sonuna kadar, dört defa temsil edilecek ve her seferinde başrolü Stanoye Yankoviç oynıyacaktı. Eser bu defa da yeni mizansenle oynanıyordu. Vedat Gürten operayı iki günde hazırlamıştı. Zamanın kısalığı hesaba katıldığında Gürten'in çalışmasını başarılı saymak mümkündü. Rejisörün, bu operayı ve içindeki tipleri anlamış olduğu seziliyordu. Dekorlar ikinci ve dördüncü perdelerde göz doyurucuydu. Fakat iç sahnelerde, hele birinci perdede, bir onaltıncı asır sarayının ihtişamını ve sağlamlığını bulmak imkânsızdı. Vedat Gürten, bir saray şenliğini temsil eden ilk perdede sadece fondaki projeksiyonla iktifa edebilir, boşluklardan faydalanabilir, saray kalabalığını birkaç kişiyle temsil etmek yerine eline geçirdiği her insanı sırtına uygun bir elbise giydirip sahneye sürebilirdi. Böyle bir sahnede bu kadar az figüran bir mektep temsili için hoş görülebilir. Ama Devlet Operası için hayır... Son perdede bıçaklanan Gilda'nın merdivenlerden yukarı rahat rahat yürümesi de izah edilebilecek bir hâdise değildi. Monterone'nin sırtındaki keçiş elbisesi de keza. Rejisör perdede, saray musikisini sahne gerisinde çal-

Stanoye Yankoviç
Trajediden mahrum

dırmanın uyandıracağı tesirden de faydalanmalıydı.

Orkestra şefi Ferit Alnar'dı. Temsil, Ankara Çocuk Dostları Derneği menfaatine veriliyordu.

Belkıs Aran Yugoslavyada

Bariton Yankoviç Ankaralı opera seyircilerinin sıcak alkışlarını toplarken, iki hafta önce bir Türk sopranosu da Yugoslavyada zaferler kazanıyordu. Belkıs Aran, 6 Mayıs gecesi Belgrad Operasında Verdi'nin "Maskeli Balo"sunda Amelia rolünü oynamıştı. İki gün sonra "Borba" gazetesinin musiki münekkidi, Belkıs Aranın sesindeki lirizmi ve kudreti, cümlelerindeki inceliği, nankör bir rol olan Amelia'nın şahsiyetini ses ve musiki bakımından canlandırmasını parlak sözlerle övüyordu.

Soprano Aranın Osiyej'de verdiği "La Bohème" temsili daha da parlak bir başarı sayılabilirdi. Perde kapandığı zaman alkışlar dinmek bilmiyor, halk salondan çıkmak istemiyordu. Tezahürata cevap vermek için soprano, "Kerem" operasından bir parça söylediği zaman halk daha da coştu. Gelen haberlere göre o şehrin halkı, aynı sahnede söyleyen Eleanor Steber ve Jussi Björling gibi ünlü operacılara bile böyle gösteride bulunmamıştı.

Belkis Aran gelecek yıl Belgrad operasında "Aida"yı oynamak için bir de teklif almış olarak memlekete dönüyordu.

Ondokuz yıl

1938 yılından beri Devlet Konservatuvarında teganni öğretmeni olarak vazife gören Madame Frieda Böhm, Avusturya Cumhurbaşkanlığı tarafından kendisine -şüphesiz ki Türkiyedeki hizmetleri nazara alınarak- profesörlük ünvanının verilmesinden sonra, artık Ankaradan ayrılıp anavatanı Viyana'ya dönmek ve orada Musiki Akademisinde öğretmenlik mesleğine devam etmek üzeredir.

Ankarada hizmet gördüğü 19 yıl zarfında, Devlet Operasının en güzel sesleri arasında yer alan Şadan Candar, Sabahat Tekebaş, Atıfet Usmanbaş, Ayhan Baran gibi sarkıcıları yetiştiren Frieda Böhm şerefine geçen hafta Devlet Konservatuvarı salonun da verilen konsere bu sayılan şarkıcılardan başka gene onun öğrencilerinden ve Devlet Operası tenorlarından Özcan Sevgen ve Konservatuvar son sınıftan vaitkâr bir tenor, Yiğit Toksöz, iştirak ettiler. Alâka çekici hiç bir tarafı olmayan bu uzun programlı konser Frieda Böhm'ün, en azından doğuştan güzel sesi olanlara bu sesi "istihsal" etmeyi -daha ötesini öğrencilerinin şahsi kaabiliyetine bırakarak- öğretmiş olduğunu gösterdi.

Bugün 64 yaşında bulunan Frieda Böhm, Türkiye'ye gelmeden önce Avrupanın ünlü şarkıcılarından biriydi. İlk rolünü Münih operasında, başrole çıkacak bir şarkıcının hastalanması üzerine almıştı. O zamandan beri Avrupanın başlıca birçok opera sahnesinde oynamıştı. Repertuarında 80 parti vardır.

Caz

Bir bestekâr

Dizzy Gillespie Orkestrası, Yakın ve Orta Doğu turnesinden dönmüştü. Washington'da Başkan Eisenhower için verilecek bir konserin provalarını yapmaktaydı. Çalışmalardan birinde, Amerikanın Sesi radyosunun caz konuşmacısı Willis Conover de hazırdı. Bir istirahat esnasında, orkestranın şef yardımcısı ve düzenleyicilerinden Quincy Jones'a, ziyaret ettikleri memleketler hakkında bir takım sualler sordu; intibalarını anlatmasını istedi. Quincy bilhassa, Türkiyede tanıdığı genç bir caz bestekârının üstünde duruyordu. İstanbulda Gillespie orkestrası, Mardinin bir iki parçasını okumuştu. Willis Conoverin yanında, Amerikanın Sesinin Türkçe kısmında çalışan bir caz uzmanı, Tahir Sur da vardı. Niçin Arif Mardinin besteleri Amerikanın Sesinde çalınmamalıydı?

Tahir Sur düşüncesini, radyonun program müdürü yardımcısına açtı. O da Türkiyeye yazıp Mardin'in bestelerini istemeyi kabul etti. Bir müddet sonra partisyonlar geldi. Tahir Sur telefonla New York'ta Quincy Jones'u buldu; havadisi verdi ve parçaları çalacak musikişinasları seçmesini istedi. Bir müddet sonra radyonun bir stüdyosunda, ileri gelen cazcılardan müteşekkil bir grup, kısa bir çalışmadan sonra Arif Mardin'in üç

parçasının ses kayıtlarını yapmıya hazırdılar.

Geçen hafta Perşembe akşamı Amerikanın Sesi radyosu, bu programı yayınladı. Böylece ilk defa olarak bir Türkün yazmış olduğu caz düzenleri, birinci sınıf cazcılar tarafından çalınıyor ve bütün dünyaya yayılıyordu.

Her üç parçada da Arif Mardinin caz yazısına olan hakimiyeti apaçık beliriyordu. Üç bakır (iki trompet ve trombon), üç saksofon (alto, tenor, bariton) ve ritm kısmından müteşekkil küçük bir topluluk için yazılmış olmasına rağmen bu parçalarda daha çok büyük orkestra tarzı vardı. Programı takdim eden Willis Conover her nekadar Mardinde, Gil Evans ve Gerry Mulligan tesiri görüyorduysa da genç Türk bestekârında Evans'ın orkestralama ve armoni bakımından atılganlığı, Mulligan'ın kontrapunto temayülü yoktu. Mardin'in tarzı daha çok Gillespie orkestrasının musikisine (ölçü başlarında kaydırmalı vurgular) ve bilhassa Ernie Wilkins'e yaklaşıyordu. Bu parçalarında Arif Mardin çok fazla gelenek içindeydi; biraz daha şahsiyetini açıklaması, daha zengin melodiler bulması (bu kendisinden bilhassa beklenebilir), hele - 1957 yılının ortasında olduğumuzu hatırlıyarak- daha serbest biçimler denemesi istenirdi.

Trompette Joe Wilder (lider) ve Art Farmer (solo), trombonda Jimmy Cleveland, altoda Phil Woods, tenorda Jerome Richardson, baritonda Sahib Shihap, Piyanoda Hank Jones, kontrabasta Wendell Marshall ve davulda Charlie Persip'den müteşekkil Quincy Jones idaresindeki topluluk, Mardinin parçalarını, bu musikişinaslardan beklenen sağlamlıkla çaldılar. En iyi sololar, Art Farmer ve Sahip Shihab'a aitti.

Arif Mardinin bestelerini çalan Quincy Jones orkestrası

Birinci sınıf cazcılar

Arif Mardin

Amerikayı zenginleştiriyor!.

25 yaşındaki Arif Mardin şimdi, Boston'daki Berkeley Musiki Okulu'nun verdiği Quincy Jones bursu ile musiki tahsili yapmak üzere Amerikaya gitmek ve -Amerika'nın Sesi konuşmacısı Willis Conover'in ifadesiyle- "Amerika'nın musiki sahnesini zenginleştirmek" üzeredir.

Bir "çap" meselesi

Arif Mardin Amerikada bu büyük başarısını kazandığı sıralarda bir başka Türk, başka çeşit başarılar peşindeydi. Ankara radyosunun medfun "Daldan Dala" programlarıyla, Ankara Palas balolarındaki faaliyetiyle ve "Sihirli Kemanlar"ıyla tanınan Erdoğan Çaplı, Türkiye başkentinin eğlence âlemindeki faaliyotini, New York'un aynı muhitlerinde devam ettiriyordu. Bir taraftan da Amerikanın ikinci sınıf radyo ve televizyon teşekkülleriyle işbirliği edip program hazırlamak ve bunları Türkiyeye yollamak, yahut Amerikan Konservatuvarlarında çocuk musikisine dair tetkiklerde bulunup memleketine faydalı olacağını ileri sürmek suretiyle ne yapıp yapıp Basın Yayın Umum Müdürlüğü veya Milli Eğitim Bakanlığından -tabiatiyle dolara tahvil edilmiş- bir tahsisat düşünüyordu.

Erdoğan Çaplı istikbalı bir musikişinastı. Fakat -herhalde tabiatı icabı olacak- istidadını ciddi musiki yolunda değil, eğlendiricilik yolunda kullanmayı tercih etmişti. Bir İstanbul gazetesinin "Türk Caz Sanatkârları Amerikada başarı kazanıyor" başlığı altında neşrettiği bir yazıda Arif Mardin'le Erdoğan Çaplı'yı bir tutması işin esef verici tarafıydı. Bir kere Erdoğan Çaplı caz sanatkârı değildi ve hiç bir zaman olmamıştı. İkincisi yazıdaki diğer yanlış bilgiler, Çaplının Amerikada yaptığı işlerin çapının ne kadar büyütüldüğünü gösteriyordu. Yazı şöyle başlıyordu: "Geçen hafta Waldorf Astoria'da verilen ve büyük muvaffakiyet kazanan konserde Erdoğan Çaplı...." Waldorf Astoria'nın bir konser salonu olmadığını, büyük bir otel olduğunu bu yazıyı okuyanlar arasında bilmeyen herhalde yoktu. Zaten, aynı sütunun hemen yanına basılan program klişesi bunun bir konser olmadığını, "Assembly District Republican Club Annual Ball" -yani bir balo- olduğunu gösteriyordu. Tıpkı Erdoğan Çaplı'nın Ankara Palas'ta iştirak ettiği balolar gibi birşey...

Yazı şöyle devam ediyordu: "... Erdoğan Çaplı hemen Nat King Cole'dan sonra programını takdim etmiştir". Aynı program klişesine bakınca, hiç bir şüpheye mahal kalmadan, Nat King Cole'un bu "konsere" iştirak etmemiş olduğu anlaşılabilirdi. Programın birinci numarası olarak şu yazılıydı: "The Boataneers" (Nat King Cole Show, NBC-TV) Yani, o baloya sadece, Nat King Cole'un NBC televizyondaki programında bir vazifesi olan "The Boataneers" adlı topluluk iştirak etmiştir. Aynı klişeye de Erdoğan Çaplı, kendisini şu şekilde tanıttığı görülüyordu. "Chief of Radio Ankara, Turkey" - yani "Ankara Radyosu Şefi"!..- Burada "sabık" kelimesinin kullanılmasına -aşikâr sebeblerle - lüzum görülmemişti. Herhalde Erdoğan Çaplı'nın "Ankara Radyosu Şefliği" iddiası, herşeyden önce Basın Yayın Umum Müdürlüğünü alâkadar edecektir.

S P O R

Futbol

Çifte zafer

Bu haftanın başında, yalnız bir gün arayla peş peşine alınan iki galibiyet futbol âlemini sevince garketti. Son zamanlarda bir hayli sıklaşan millî temaslardan ikisinin bir araya gelmesi ve hele ikisinin de galibiyetle bitmesi hakikaten memnuniyet verici bir hâdiseydi. Üstelik karşımızdaki rakiplerin çetin cevizler olarak tanınması bu galibiyetleri daha da değerlendiriyordu. 19 Mayıs Pazar günü Varşovada yaptığımız maç, Avrupanın en kuvvetli takımlarından birine karşı oynanıyordu. Üstelik şimdiye kadar Polonyalılarla yaptığımız beş millî karşılaşmadan dördünde mağlûp çıkmıştık. Bu bakımdan bu beşinci maç hayati idi. Üstelik sahanın iklimin yabancısı idik. Seyirci ise pek tabiî olarak kendi takımını tutuyordu. Mısır maçına gelince B takımları arasında yapılan bu Millî karşılaşma gerçi daha önce A Millî takımımızın Kahirede 4-0 lık "kahhar" galibiyeti dolayısiyle pek ehemmiyetli görülmüyordu. Fakat Mısırlılar İstanbul'a biraz da Kahire'deki mağlûbiyetin acısını çıkarmak azmiyle gelmişlerdi.

İlk müjdeli haber Varşova'dan geldi. A millî takımımız 60 bin seyirci önünde Polonya millî takımını 1-0 mağlûp etmişti. Varşova'da Polonya Millî takımını yenmenin ne demek olduğunu anlayabilmek için maçtan evvel Polonya gazetelerinin baş köşelerinde yer alan şu sözleri hatırlamak kâfiydi. "Jean Sobievsky'nın ruhu torunlarının heyecanını bir defa daha kamçılıyacak onlara gayret ve enerji verecektir."

İşte maça, bu hava içinde çıkan takımımız üzerlerine çevrilmiş 60 bin çift gözün meraklı bakışları arasında oyuna pek de parlak bir şekilde başlamamıştı. Çocuklar çok iyi bakımlı çim sahayı yadırgamışlardı. Forvetimiz ilk 10 dakika içinde bir hercümerç havası içinde oynadı. Oyunun bütün yükü müdafaanın üzerine yıkılacağa benziyordu. Nitekim daha 8 inci dakikada kalemiz bir gol tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Ama Turgay bu akını öyle şahane bir kurtarışla kesti ki sahayı dolduran 60 bin seyirci golü kesilen takımın kendi takımları, golü kesen kalecinin ise rakip kaleci olduğunu unutmuş Turgayı çılgınca alkışlamağa başlamıştı. Ama Polonyalılar durmadan akın tazeliyorlardı. Bu ilk tehlikeli akından hemen iki dakika sonra ikinci bir Polonya akını gene Türk kalesi önünde gittikçe büyüyen bir çığ halinde belirdi. Turgayın bu akını da insan üstü bir gayretle kesmesi stadı dolduranları bir defa daha oturdukları yerden zıplatmıştı. Oyunun hemen ilk yarım saati aşağı yukarı hep böyle Polonya akınları ile geçti. Ama doğrusu Turgayın o iki unutulmaz kurtarışı takımımıza yeni bir canlılık, yeni bir kuvvet vermişti. Sahaya olan acemilik de yavaş yavaş zail oluyordu. Oyunun 25 ve 26 ncı dakikalarında Turgay iki akını daha ustaca kesti. Polonyalıların bilhassa çok süratli olan santrforunun ani dalışları Turgay tarafından kesildikçe karşı taraf sinirlenmeğe ve sert bir oyun çıkarmağa başladı. Birinci devrenin bitmesine sekiz dakika kalmıştı ki bir korner atışını yumruklayan Turgaya karşı Polonyalı bir oyuncu kıyasıya bir şarj yaptı. Turgay sademenin şiddeti içinde dakikalarca yerde kıvrandı. Seyirciler dahi bu kasdî şarjı yapan Polonyalı aleyhinde tezahürat yapmaya başladılar. Nedendir bilinmez dünya çapında bir şöhret olan ve şimdiye kadar Türkiye ve İran hariç dünyanın çeşitli memleketlerinde 97 millî maç idare etmiş olan Avusturyalı hakem Grill, Polonyalıların sert ve kasdî hareketlerini büyük bir müsamaha ile karşılıyordu. Hakemin bu hareketi ise oyunun şirazesini büsbütün kaçırıyor ve Polonyalıları cüretlendiriyordu. Gol çıkaramamanın kızgınlığı ve şaşkınlığı içinde olan Polonyalı santrfor 40 ıncı dakikada sağaçığın yaptığı bir ortaya karşı ayakları dibine yatarak topu bloke eden Turgayın başına müthiş bir tekme salladı. Hareket öylesine kasdî ve öylesine barizdi ki Santral Stadını dolduran seyirciler bile ayağa kalkmış kendi futbolcularını protesto ediyorlardı. Hakem artık bu hareketi görmemezlikten gelmedi ve santrfora ihtar etti. Bu arada günün gerçekten büyük kalecisi Turgay arkadaşlarının kolları arasında baygın bir halde sahadan seyircilerin takdir alkışları arasında çıkıyor ve yerine Şükrü giriyordu. Nihayet forvetimiz ayaklanmıştı. Devrenin son dakikaları Mustafa Lefter ve Mehmet Ali kombinezomunun atakları Polonya kalecisini terletmeğe başlamıştı. Derken Mehmet Ali Lefterden aldığı topla birden Polonya kalesi önünde beliriverdi. İki Polonya müdafii de şaşırmıştı. Kaleci üzerine gelirken topu sağdan ağlara taktı.

İkinci devre rüzgâr altına düşmüştük. Necat çıkmış yerine Ali alınmıştı. Kalede gene Şükrü oynuyor. Turgay başı sarılı kenardan maçı seyre-

Basri ve M. Ali

Maçın yıldızları

Türk ve Mısır takımları maçtan önce

Eller yukarı, gol içeri...

diyordu. 15 inci dakikada İsfendiyar da çok sert bir faulun kurbanı oldu. Yerine Hilmi girdi. İsfendiyarı Metinin iki defa biçilmesi takip etti. Metinin yerine de Abdullah alındı. Böylece bir maçta değiştirilmesi mümkün olan dört oyuncu da değiştirilmiş oluyordu 82 nci dakikada birden parlayan bir akın sonunda Lefter ikinci golümüzü de attı. Fakat açıkça kale içinden çıkarılan topu hakem gol saymadı.

Bütün oyun boyunca müdafaamız tek dakika aksamadan şahane bir oyun çıkarmıştı. Bu arada bilhassa Basri ve Mustafa sahanın en iyi oyuncuları olarak göz dolduruyorlardı. Maç Polonyalıların ümitsizce çırpınışları arasında 1-0 galibiyetimizle sona erdi.

Mısır maçı

Polonyada kazandığımız galibiyetten bir gün sonra İstanbulda Türkiye B Milli takımı ile Mısır A milli takımı Akdeniz kupası maçlarının dördüncüsünü tâyin edecek olan maçı oynuyorlardı. Mısırlı oyuncular uzunca bir zamandan beri memleketimizde bulunmaktaydılar. Mısırlılara karşı büyük bir alâka gösterilmişti. Öyle ki İstanbulda oynanacak bu maçta Başbakan Menderesin de hazır bulunacağı haberi daha günlerce önceden gazete sütunlarında yer etmiş, hatta bu hazır bulunma meselesi dolayısiyle "siyasî tefsirler" bile yapılmıştı. Mithatpaşa stadı her milli maçta olduğu gibi tıklım tıklım dolmuş ve gene her milli maçta olduğu gibi karaborsada bilet satışları günlerce önceden almış yürümüştü. Takımımız sahaya kendinden bir hayli emin bir eda ile çıkmıştı. Stadı dolduran 30 bin kişi Türk takımına olduğu kadar, Mısırlılara da canü yürekten tezahürat yapmış, hele Başbakan Menderesin -pek mühim memleket meseleleriyle uğrasmaktan vakit bularak- ilk defa bir milli maçta hazır bulunması ve maçtan önce takımlara birer kupa vermesi tezahüratçıları büsbütün coşturmuştu. Gel gelelim ilk vuruştan sonra maç öylesine sakin, öylesine heyecansız bir hava içinde cereyan etmeğe başlamıştı ki insan kendisini Milli bir maçta değil de herhangi bir takımın antrenmanında sanabilirdi. Taraflar sanki birbirlerini incitmekten çekindikleri için birbirlerine gol atmıyorlardı. Hemen iki tarafta da oyun, müdafiler arasında oynanıyor gibiydi. Onuncu dakikada hiç umulmadık bir vaziyette Ergunun yaptığı ortaya İhsan ve Aydemir birlikte girdiler. Bir ters vuruş sonunda top kale ağzında Erdoğanın önüne düştü ve herkes -hatta Mısırlı kaleci bile- sıkı bir şut beklerken Erdoğanın ayağının ucuyla söylece bir dokunuverdiği top Mısır kalesine girdi. Golden sonra ortalığın biraz kızışacağını umanlar boş yere beklediler. Maçın birinci devresi de ikinci devresi de aynı o gün hava içinde başkaca belli başlı hiç bir hâdise olmadan sona erdi. Böylece iki gün içinde iki milli maçtan alnımızın akı ile çıkmış olduk.

A T Ç I L I K

Antrenörler

Bir dokun...

Geçen haftanın sonunda Ankara Hipodromunu dolduran yarış meraklılarından çoğunun ellerindeki resmî programlarda, üzerinde bahse girmeyi tasarladıkları atın antrenörünün ismini aramaları sebebsiz değildi. Zira daha birkaç gün önce yapılan Külhanî-Bürücek II maçının, umumî tahminler hilâfına Külhanî tarafından -hem de rahatça- kazanılması, atın sahibi Özdemir Atamana 10 bin lira kazandırdıktan başka, meraklıların bir hakikatı iyice görmesini mümkün kıldı. Külhaninin muvaffakiyeti, bizzat çok bilgili bir atçı olan sahibi Özdemir Atman tarafından idman edilmesiyle izah olunuyordu. Bu görüşteki hakikat payı inkâr edilemiyecek kadar büyüktü. Bilgili ve işinin ehli bir antrenörün daha aşağı kabiliyetteki bir atla çok üstün vasıflı rakipleri geride bırakması yarış sahalarında pek sık rastlanan bir vakıa idi. Esasen antrenör, varışlar üzerinde en müessir kimseydi. Bu sebeble atların vaziyetleri hakkında tam bilgi edinmelerine imkân olmayan meraklılar, üzerinde bahse girişecekleri atları umumiyetle performanslarından ziyade antrenörlerine ve üzerine binecek jokeye göre seçiyorlardı. Bizde revaçta olan usul, ikincisiydi; yani bahsimüştereklere katılacak olanlar eğer atlar hakkında tam bilgi edinmek imkânından mahrum iseler, şöhretli jokeylerin bindiği atlara oynama yoluna gidiyorlar ve bu suretle kazançlı değil ama, hiç değilse ziyansız çıkmak imkânını buluyorlardı.

Külhaninin muvaffakiyeti, dikkatları antrenörler üzerine çekti Oyunlarını atların antrenörlerine göre ayarlamak isteyenler ciddiyetle resmî programları karıştırdılar. Fakat bu merakın neticesi, doğrusu, hiç ümit verici çıkmadı. Birçok büyük yarış ahırına mensup atlar, şöhret ve bilgilerini işittikleri, yarışlarla alâkalı neşriyat yapan gazetelerde isim ve resimlerini gördükleri antrenörler tarafından değil, bazı meçhul şöhretler tarafından idman ediliyorlardı. Meselâ Perşembe günkü maçtaki muvaffakiyetini yürekten alkışladıkları Özdemir Atmanın atlarını idman eden antrenörün adı -resmî programa göre - M. Mamuk idi. Üç yıldan beri kazanç listesinin başında giden Fehmi Simsaroğlu ahırının antrenörünü herkes Zeki Sertol zannediyordu. Hatta Pazar günü Tay deneme yarışına iştirak eden bu ahırın en iyi ikililerinden Yadigâra binen Jokey Ekrem Kurta padokta direktif verenin Zeki Sertol olduğunu gözleriyle görmüşlerdi. Ama resmî programı açınca karşılarına çıkan isim Ş. Peter oldu. En büyük ahırlarımızdan biri olan Giraud ekürisinin antrenörü Sedat Evliyazadeyi tanımayan yarış meraklılarının iki eldeki parmak sayısından daha az olduğu malûmdu. Padokta Sedat Evliyazadenin Icaros'a binecek Jokey Mümin Çılgına heyecanla direktif verişini sempatiyle seyretmişlerdi. Ama resmî programın yapraklarını çevirince iş değişiyor, yabancı bir isimle burun buruna geliniyordu: H. Uçar... Eliyeşil ahırı için de vaziyet farklı değildi. Bu ahırın atlarını Aziz Yenerin idman ettiği biliniyor, fakat resmî kayıtlarda ahırın antrenörü olarak M. Karakuş gözüküyordu. İşin yabancısı olanlar için muadelenin altından kalkmak imkânsızdı. Alâkalılardan izahat almak istiyeceklerin de fikrî aydınlığa kavuşturulmalarını beklemek boşunaydı. Meselâ yarış idaresinin mesuliyetlerinden en büyük kısmını yüklenen Jokey Klübü Umum Müdürü Abdurrahman Atçıya müracaat edenler, tatmin edici bir cevap alamıyacaklardı. Zira umum müdürün henüz rüşte vasıl olmamış, fakat at merakı büyük bir oğlu vardı. İyi bir aile reisi olan babası oğlunun bu at merakını kendisine bisiklet yerine müteaddit yarış atları alarak mükâfatlandırıyor ve teşvik ediyordu. Esasen adı bile Atcı olan bir aile reisinden başka türlü hareket beklenemezdi. Atçı baba, oğlunun atlarının idmanıyla yakından meşgul oluyor, her birinin üstünde titizlikle duruyordu. Ama Jokey Klübünün tab ettirdiği resmî yarış programlarına bakacak olursanız, bu at meraklısı aileye ait atların "resmen" M. Mamuk adında biri tarafından idman edildiğini görecektiniz. İşte meselenin püf noktası buradaydı. Bazı büyük ahırların iki nevi antrenörü vardı: Bir kısmı "resmî" diğer kısmı ise "fiilî".. Bu iki nevi antrenörler arasında sıkı bir işbirliğini görmemeye de imkân yoktu: Bir muvaffakiyetin bütün şerefi ve maddî meyvalarını fiilî antrenörler topluyorlar, her nevi mesuliyeti ve ufak kazanç kırıntılarını ise resmî antrenörlere bırakıyorlardı.

Sadece antrenör meselesi bile yarış nizamlarının ve idaresinin esaslı bir değişikliğe ve büyük ıslah hareketine muhtaç olduğunu göstermeye kâfiydi. Ama işin asıl mesuliyetini taşıyan Yüksek Komiserler Heyeti azaları ve Ziraat Bakanlığının en yüksek kademeleri, olup bitenlere göz yumarak, şeref tribününde sessiz gemiler gibi seyretmeyi tercih ediyorlardı.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA
Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL

Modern Hemşirelik

Türkiyede Doğdu

Florence Nıghtingale, Balıklıova muharebesinden 10 gun sonra, Kırım harbının en şiddetli devrinde, Üskudarda Selımiye kışlasındakı askeri hastahanenin kapısından ıçerıye gırıyordu.

4 Aralık 1854'ü takıp eden ilk altı ayda Florence Nıghtıngale'ın tukenmez enerjısı, ıdari dehası, sonsuz şefkat ve bukülmez iradesı sayesınde bu hastanede intizam hakım olmuş, oluın nıspetı bınde 420'den bınde 22'ye inmıştı.

Selımıye kışlasında ilk tohumları ekılen modern hemşırelık, Kırım harbini takıp eden yarım asır zarfında Florence Nıghtingale'in azımlı ve feragatlı çalışmaları netıcesinde bütün dunyada çok şereflı bır meslek haline gelmış ve bugün umumi sağlığa hizmette tababetin yanı basında lâyık olduğu yerı almış bulunmaktadır.

SQUIBB
İ L Â Ç L A R I
1858 DEN BERİ

ÇALIŞMAK ISTIYORMUSUNUZ?

Türkıye'de bugün 3.000 mevcuda mukabil 30.000 hemşıreye ıhtiyaç vardır. Kadının yüksek meziyetlerinden faydalanan bu mesleğe girmekle rakipsiz ve mizacınıza en uygun bir işe atılmış olursunuz. «Hemşire olabılir miyim?» broşürümüzü isteyiniz.

E. R. Squibb and Sons İlâçlar A. O.,
Levent, İstanbul

Hemşire Doktorun Sağ Koludur